

**ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE
KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN
REKONSTRÜKSİYONU**

Kenan AZILI

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2015

**ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE
KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN
REKONSTRÜKSİYONU**

Kenan AZILI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Mahur TULUM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kenan AZILI'nın "Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu" başlıklı tezi **16 Haziran 2015** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

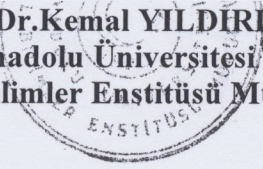
İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Mehmet Mahur TULUM

Üye : Doç.Dr.Selahittin TOLKUN

Üye : Doç.Dr.Ferruh AĞCA

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

ESKİ UYGURCA İYİ NİYETLİ HANZADE İLE KÖTÜ NİYETLİ HANZADE METNİNİN REKONSTRÜKSİYONU

Kenan AZILI

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2015
Danışman: Doç. Dr. M. Mahur TULUM**

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Budist Uygur edebiyatının *çatık* türüne giren bir yazma eserin rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Budist külliyat içerisinde Buda adaylarının yeniden doğum ve hayat hikâyelerinin anlatıldığı bu edebî tür, Türk milletinin Budizme dair tafsilatlı malumatlarını ve yine Türklerin maddî ve manevî değerlerini ihtiva etmektedir. Birçok dilde nüshaları bulunan yazma, Türkoloji sahasına “Kalyânamkara ve Pâpamkara Hikâyesi” olarak yerleşse de aslen Eski Uygurca nüshasında bu isimler yerine “Edgü Ögli Tigin ve Anyıg Ögli Tigin” isimleri yer almaktadır. Bu yüzden de bu isimle anılması daha doğru olacaktır. Bunu yanında dönemin dil özelliklerini yansıtmaması bakımından bu eserin oldukça mühim bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda anılan sebepler, bizi yazma üzerinde yeniden çalışmaya yönlendirmiştir.

20. Yüzyılda Dun-Huang Mağaraları'nda bulunan ve Fransa Millî Kütüphanesinde muhafaza edilen eser üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Eserin çözümlenişinin 101. yılında bütün bu çalışmalar karşılaştırmalı olarak tekrar ele alınacak, eksiklikler gösterilecek ve yeni düzeltmeler teklif edilecektir. Söz konusu veri analizi yapılırken tarihî Türk lehçelerinin yanında modern Türk lehçeleri, Türkiye Türkçesi ve ağızlarına sık sık başvurulacaktır. Böylece sunulmuş olan okuma ve tamir teklifleri mesnetleri ile ortaya konulmuş olacaktır. Türkoloji sahasında daha önce uygulanmamış farklı metotlarla (orijinal metin, transliterasyon ve transkripsiyon) değerlendirme ve tespitlerde bulunulacak, hemen ardından da metnin sözlüğü verilerek çalışma nihayete erecektir. Bu sözlükte yer alan kelimelerin anlamları özellikle metin içerisindeki kazandığı anlamlar değerlendirilerek verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İyi Niyetli Hanzade, Kötü Niyetli Hanzade, çatık, rekonstrüksiyon

Abstract

RECONSTRUCTION OF THE OLD UYGHUR TEXT: İYİ NİYETLİ HANZADE AND KÖTÜ NİYETLİ HANZADE

Kenan AZILI

Department of Turkish Language and Literature
Anadolu University, Graduate School of Social Science, June 2015
Adviser: Doç. Dr. M. Mahur TULUM

The manuscript reconstructed in this post-graduate thesis is a *Jataka* which is an important genre of Buddhist Uighur Literature. This literary genre in which the rebirth and life stories of Buddha candidates are narrated in Buddhist Corpus contains detailed knowledge of Turkish Nation about Buddhism and also material and moral values of the Turks. Although this manuscript which has editions in many languages settled in to area of Turcology as “Kalyânamkara and Pâpamkara Story”, the names “Edgü Ögli Tigin and Anyıg Ögli Tigin” take place in its Old Uighur edition instead of these names originally. Thus to be called under this name will be more accurate. Moreover this work is understood to have a very significant place when thought in terms of reflecting the language properties of that era. Consequently these causes necessitated restudying on the manuscript.

Many studies have been conducted about the work up to now which was found in Dun-Huang caves in 20th Century and preserved in France National Library. All such studies will be reconsidered comparatively in the one hundred and first year of the analysis of the work and then deficiencies and corrections will be set forth. While analyzing mentioned data, modern Turkic dialects, Turkey Turkish and its dialects will be referred frequently besides historical Turkic dialects. By this way, submitted reading and emendation offers will be set forth with grounds thereof. Assessments and interpretations will be made by different methods (original text, transliteration and transcription) which were not applied in Turcology area formerly and the study will be concluded by giving text dictionary right after. The meanings of the words contained in this dictionary will be given by particularly assessing the meanings which they gain within the text.

Keywords: İyi Niyetli Hanzade, Kötü Niyetli Hanzade, jataka, reconstruction

16./06/2015

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Kenan Arslan

Önsöz

İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade ismini taşıyan bu eser üzerine bugüne kadar yapılmış bütün çalışmalar bize eserin bir Türk millî eseri olduğunun bilinciyle yeniden ele alınması gerektiğini göstermiştir. Bunun yanında metnin yeni bir filolojik yöntemle değerlendirilmiş olması; bu çalışmanın 101 yıl sonra tekrar yapılmasının temelini oluşturur.

Çalışma; üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde eser, müstensih ve eserde uygulanan metoda değinilmiştir. Bu bölümde eser ve müstensih üzerine bazı tespitlerin yanında Türkoloji sahasında uygulanmış metotlar hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde daha önce hiç değinilmemiş olan müstensihin ve eserin ismi üzerine çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. İkinci bölüm çalışmanın esasını teşkil etmekte olup metnin orijinalinin, transkripsiyonunun ve transliterasyonunun verildiği rekonstrüksiyon kısmıdır. Bu kısım birçok dipnotlarla desteklenmiş ve böylece bazı sorunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuncu bölümde ise metne ait bir sözlük ve kaynakçaya yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Akademik hayatımın daha ilk adımını teşkil eden bu çalışmada sonsuz bilgi ve tecrübesiyle her zaman yanımda bulunan, bu konu üzerinde çalışmam için beni yönlendiren ve gölgesini üzerimden hiç esirgemeyerek birçok engeli aşmamda sayısız yardımları olan sayın Doç. Dr. Mehmet Mahur Tulum'a, çağdaş Türk lehçeleri üzerine engin bilgisiyle desteklerini her zaman yanımda hissettiğim Doç. Dr. Selahittin Tolkun'a, bazı kaynaklara ulaşımımı sağlayan ve yol gösterici tavsiyelerde bulunan Doç. Dr. Ferruh Ağca'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Tezin her aşamasında manevî destekleri için eşim Neriman Azılı ve annem Adalet Eroğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	iii
Yüksek Lisans Tez Özü	iii
Abstract.....	iv
Etik İlke Ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi	v
Önsöz.....	vi
Özgeçmiş	vii
Tablolar ve Resimler Listesi.....	ix
Kısaltmalar Listesi	x
Giriş.....	1
Yazma ve Müstensihi Hakkında.....	1
Yazma Üzerine Yapılan Çalışmalar	4
Metot Hakkında	7
Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade İle Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu	12
Or. 8212/112 Parçası	81
Sözlük	84
Kaynakça	104

Tablolar ve Resimler Listesi

Resim 1.....	3
Tablo 1.....	11

Kısaltmalar Listesi

ABE: Ahmet Bican Ercilasun

CH: Clement Huart

DLT: Divânu Lüğati't Türk

DY: Duygu Yavuz

ETS: Eski Türk Şiri

HNO: Hüseyin Namık Orkun

JRH: James Russell Hamilton

PP: Paul Pelliot

PZ: Peter Zieme

ST: Semih Tezcan

ŞT: Şinasi Tekin

TDK: Türk Dil Kurumu

Bkz.: Bakınız

Giriş

Yazma ve Müstensih Hakkında

Yazma müstakil hâlde olup deriden bir bağ ile tomar edilerek bağlanmıştı (bkz. Resim 1). Boyları 11 cm, uzunlukları 14 cm'lik sayfalardan müteşekkil olan seksen sayfalık yazmanın her sayfasında 7 ila 8 satır bulunmaktadır. Kahverengiye yakın ve kaba bir kâğıt üzerine düzensiz, sıkışık ve yuvarlak karakterli bir yazı stili ile yazılmıştır.

Yazmanın bazı kısımları ciddi şekilde tahrip olmuşken bazı kısımları da müstensih veya sonradan okuyanlar tarafından karalanmıştır. Yazmada eksik sayfalar vardır. Hamilton yazmanın başında altı yaprağın, ortasında iki ayrı yerde birer yaprağın ve son kısmında ise on sekiz yaprağın eksik olduğunu belirtmektedir¹. Bunun yanında Hamilton, yazmanın bir yerinde en az bir sayfanın eksik olduğunu gözden kaçırmıştır. Eksik kısımların tam tespiti -maalesef yazmanın orijinaline ulaşamadığı için- mümkün değildir.

Hamilton metindeki eksik ve karalanmış kısımlar düşünüldüğünde müstensihin özensiz bir şekilde yeni bir kopya oluşturduğu düşünülmektedir². Hamilton'un düşündüğünün aksine rekonstrüksiyon kısmındaki 68., 171. ve 206. cümleler için yapılan açıklamalarda aslında müstensihin yazmayı göçürdüğü ve bu işi yaparken de Türk kültür ve örfüne göre bazı değişiklikler yaptığı görülecektir. Öyle ki, göçürme esnasında yaptığı hatalar bunun en kuvvetli delilidir. Bunun yanında tabii olarak müstensih göçürürken asıl metinden çıkarmak veya asıl metne eklemek istediği şeyler olacaktır. Son olarak metnin sonlarına doğru olan uzunca bir karalama kısmı da müstensihin bu kısmı göçürürken yazmaktan vazgeçtiğinin yine bir kanıtı gibi gözükmektedir.

Eserin muhtelif yerlerinde -satır aralarında ve haşiyelerde- çeşitli notlar veya açıklamalar yer almaktadır. Bunlardan bazıları metnin düzeltilmesi için eklenmişken bazıları da bize müstensih ve yazmayı okuyanlar ile ilgili bilgiler vermektedir. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda mezkûr notların sadece transkripsiyonu yapılmış; fakat bunlar üzerine yorumda bulunulmadığı gibi düzeltmelerde çoğu kez kaçırılmıştır. Metnin

---

¹ J. R. Hamilton (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (Çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayımlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları, s.19

² Hamilton (1998), s. 20.

bir yerinde geçen “*Küsen Çor bitidim*” ibaresi kuvvetle muhtemel müstensihe aittir. Bunun gibi muhtelif yerlere yazılmış “*Kün Toğmuş*”, “*Inal Toğmuş*” ve “*Begi Taş Karaçuk*” gibi isimler de bu yönde düşünülmelidir. Bu isimler müstensihin veya okuyanların isimlerini düşündürebileceği gibi devrin önemli Budist rahipleri ve devlet adamlarını da akla getirmelidir.

Metnin adlandırılması konusu oldukça karışık bir durum arz eder. Yazma Türkoloji dünyasına “*Kalyānamkara ve Pāpamkara*” adıyla tanıtılmış ve söz konusu Türkçe nüshanın ilk naşirlerinden olan Pelliot çalışmasına “*Kalyānamkara ve Pāpamkara*” ismini vermiştir. Bu eserin en az dört dilde ondan fazla nüshasının olduğunu ve bu nüshalar hangi dilde yazılmışsa ona göre farklı isimlerle anıldığını da görmekteyiz. Bilinen nüshaların üç tanesi Sanskritçe, dört tanesi Çince, iki tanesi Tibetçe ve bir tanesi de Türkçedir³. Bu ismin Çince ve Tibetçe nüshalar kullanılarak yapılan bir tamir sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir⁴. Dolayısıyla söz konusu Uygur harfli Eski Türkçe yazmanın bu isimle anılmasını doğru bulmuyoruz. Metnin içindeki ana karakterlerin isimlerinden hareketle diğer nüshalarda yapıldığı gibi eserin ismini tespit etmek isabetli olacaktır. Bunun yanında böyle tarihî bir metnin Türkçe bir isimle anılması da gayet önemlidir.

Eserin orijinal metninin yüksek çözünürlüklü fotoğrafları yine yazmanın bulunduğu Fransız Millî Kütüphanesinin (Bibliothèque Nationale) web sitesinden temin edilmiştir⁵. Yazma mezkûr kütüphanede *Pelliot Chinois 3509* numarasıyla kayıtlıdır. Yazmanın sonundaki eksik kısma ait olduğu düşünülen arkalı önlü bir yaprak ise British Museum’da *Or. 8212/118* numarasıyla kayıtlıdır. Fakat bu parçanın elimizdeki yazmaya ait olup olmadığı hususu oldukça tartışmalıdır. Çünkü bu parçanın yazmaya ait olduğu düşüncesine Çince nüsha ile karşılaştırılma sonucunda varılmıştır. Ancak eldeki parça muhteva bakımından bir benzerlik gösterse de parçada kullanılan kâğıdın fizikî yapısı ve yazı biçimi kesinlikle örtüşmemektedir. Bu sebeple nüshaların ana olay örgüleri ve temel sahneler dışında birbirleriyle karşılaştırılması bizi doğru sonuçlara götürmez.

---

³D. Schlingloff (1976). *Kalyānakārin’s adventures*. *Artibus Asiae*, Vol. 38, No. 1, s. 6

⁴Schlingloff (1976), s. 6

⁵ Bkz.: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8300799c.r=pelliot+chinois+3509.langEN> (Erişim tarihi: 03.03. 2014)

Resim 1: Yazmanın deri bir bağ ile bağlanmış tomar halindeki görünümü

Yazma Üzerine Yapılan Çalışmalar

Aurel Stein'in 1900'lerde Asya'ya yaptığı ilk keşif seyahatinden hemen birkaç yıl sonra Paul Pelliot da Asya'ya bir sefer düzenlemiş ve bir hayli eserlerle birlikte geri dönmüştür⁶. Bu yazma eserler arasında Eski Uygurca bir çatik olan *İyi Niyetli Hanzade ile Kötü Niyetli Hanzade* tomarı da bulunmaktadır.

Pelliot yazmayı bulduktan sonra Fransa Millî Kütüphanesi'ne teslim etmiştir. Bu tarihten itibaren eser üzerinde birçok inceleme ve araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Yazma üzerine ilk çalışmayı 1914 yılında Clement Huart; “Le Conte Boudhique Des Deux Frires En Langue Turque Et En Caracteres Ouigours” (=Türk Dilinde ve Uygur harfleriyle Budist İki Kardeş Hikâyesi) ismiyle yapmıştır⁷. Fakat yazmanın farklı dillerdeki nüshalarından habersiz bir şekilde yapılan bu çalışma eksik ve hatalı olmuştur. Bu hatalı yayından rahatsız olan Pelliot aynı yıl eseri “ La Version Ouigoure De L’Histoire Des Princes Kalyānamkara et Pāpamkara” (=Prens Kalyānamkara ve Pāpamkara Hikâyesinin Uygurca Nüshası) ismiyle yeniden neşretmiştir⁸. Yine aynı yıl Edouard Chavannes'in aynı dergide yazmanın Çince nüshasını Fransızcaya aktararak neşretmesi⁹ ve Pelliot'un da bu eserden istifade ederek kendi neşri geliştirmesi bu çalışmaya ayrı bir hususiyet kazandırmıştır. Pelliot'un söz konusu çalışmasında - Hamilton'un özellikle belirttiği gibi- ciddi hatalar mevcut olup ilerleyen kısımlarda yer alan notlarla bunlara değinilecektir. Her şeye rağmen bu iki çalışma, alanlarında ilk olmaları ve böyle bir eseri Türkoloji dünyasına kazandırmaları hasebiyle önem taşımaktadır.

1940 yılında Pelliot'un yukarıda zikredilen yayını Hüseyin Namık Orkun tarafından “Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası” ismiyle Türkçeye tercüme edilerek yayımlanmıştır¹⁰. Orkun da Pelliot'un düştüğü hatalardan kurtulamamış ve söz konusu yayını Türkçe olarak tekrarlamaktan öteye geçememiştir.

---

⁶ L. Ligeti (1998). *Bilinmeyen İç Asya* (çev: Sadrettin Karatay). Ankara: TDK Yayınları, s. 218

⁷ bkz.: C. Huart (1914). Le conte Bouddhique des deux freres en langue Turque et en caracteres Ouigours. *Journal Asiatique*, C.3, No: 11, s.5-57

⁸ bkz.: P. Pelliot (1914). La version Ouigoure de l’histoire des Princes Kalyānamkara Et Pāpamkara, *Toung Pao*, XV, s. 225-272

⁹ bkz.: E. Chavannes (1914). Une version Chinoise du conte Bouddhique de Kalyānamkara Et Pāpamkara, *Toung Pao*, XV, , s. 469-500

¹⁰ bkz.: H. N. Orkun (1940). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesinin Uygurcası*. İstanbul: TDK Yayınları

1971 yılında James Russell Hamilton yazmayı doktora tezi olarak çalışmıştır. Hemen ardından da kitap hâlinde neşretmiştir¹¹. Bu çalışmada daha önceki yayınlar mukayeseli olarak ele alınmış ve yazmanın Çince nüshası da değerlendirilmiştir. Ayrıca W. Bang ve A. von Gabain'in eser üzerine yazdıkları notlardan istifade edilmiştir. Bu yayın ülkemizde iki kere neşredilmiş; fakat birkaç ufak düzeltme dışında hiçbir değişiklik yapılamamıştır¹². Bu düzeltmeler ise Peter Zieme ve Semih Tezcan'a aittir. Bu düzeltmeler ülkemizde yayımlanan kitapların giriş kısımlarına eklenmiştir. Aslında bunlar Hamilton'un neşrinin ardından çıkan tanıtma yazılarında sunulan okuma ve anlamlandırma teklifleridir. Ancak bu yeni tekliflerin isabetli olup olmadığı konusu - herhalde doğrulukları üzerinde ittifak edilmiş olmasından kaynaklansa gerek- Türkiye Türkologları tarafından tartışılmamıştır. Bu çalışmada yeri geldiğinde bunlar tek tek ele alınmış bir kaçı dışında kalanları tatmin edici bulunmamış ve delilleri ile birlikte yeni okuma teklifleri sunulmuştur.

1973 yılında R. E. Emmerick söz konusu neşrin ilk tanıtmasını bazı değerlendirmelerle birlikte yapmıştır¹³. Türkiye'de ise 1976'da birden fazla eserin tanıtımını yapan Şinasi Tekin, tanıtmanın bir bölümünü de bu esere ayırmıştır.¹⁴ Burada eserin tarihlendirilmesi, notlar ve bazı okuyuşlar üzerine oldukça önemli değerlendirmelerde bulunulmuştur. 1977'de Semih Tezcan eserin başka bir tanıtma yazısını yayımlar ve yirmiye yakın düzeltme önerisinde bulunur¹⁵. Türkiye'de TDK Yayınları'ndan çıkan neşir için 1998 yılında Mustafa Argunşah bir tanıtma yazısı yazar¹⁶,

---

¹¹ bkz.: J. R. Hamilton (1971). *Manuscripts Ouigours de Touen- Houang: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck

¹² Bu eserler şunlardır:

J. R. Hamilton (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayımlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları

J. R. Hamilton (1971). *İyi ve Kötü Kalpli Prens Öyküsü* (çev: Vedat Köken). Ankara: TDK Yayınları

¹³ bkz.: R. E. Emmerick; Rewiev. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Vol. 36, No: 3, s. 693-696

¹⁴ bkz.: Ş. Tekin (1976). Uygurca üzerine yeni yayınlar. *TDAY-B 1975-1976*, s.187-201

¹⁵ bkz.: S. Tezcan (1978). James Russell HAMILTON: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure Mission Paul Pelliot Documents conserves a la Bibliotheque Nationale III manuscrits Oigours de Tounen-Houang. Editions Klincksieck Paris 1971. 204 s. (163-204. sayfalar tıpkıbasım) 4°. *TDAY-B 1977*, s. 239-243

¹⁶ bkz.: M. Argunşah (1998). Dunhuang Mağarası'nda bulunmuş Buddhacılığa ilişkin Uygurca el yazması, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, (Metni düzenleyen, Fransızcaya çeviren ve yorumlayan: James Russell HAMILTON, Türkçe Çeviri: Vedat Köken, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 682, Ankara, 1998, XVI+324 s.). *Türk Dili*, S. 562, s. 249-253

fakat bu yazıda daha çok matbaa hataları gösterilmiş, bunun dışında esaslı düzeltme teklifleri sunulmamıştır.

Elimizdeki yazmanın bazı bölümleri muhtelif çalışmaların içinde yer almıştır. Ahmet Bican Ercilasun; “Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi” adlı kitabında¹⁷ yeni okuma ve tercüme denemesiyle belirli bölümleri ele almıştır. Değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Mahur Tulum eserin ilk kırk sayfasını yeniden değerlendirmiş, özellikle yeni tercüme tekliflerinde bulunmuştur¹⁸. Eserin Uygurca nüshasından önce diğer dillerde yazılmış nüshaları çok önceleri (19. yüzyılın son çeyreğinde) incelenmiş ve yayımlanmıştı. Schlingloff; on kadar farklı dildeki nüshaları bir araya getirip ortak bir olay örgüsü ortaya koymuştur¹⁹. Bunu yaparken de *Ajanta* duvar resimlerini kullanmıştır. Bu son derece kıymetli çalışmaya söz konusu yazma ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların hiç birinde ne yazık ki yer verilememiştir. Bu resimler ve ortak olay örgüsü aslında hikâyeyi anlama ve nüshalar arasındaki farkları tespit etme açısından bize mühim bir yol göstermektedir.

Mezkûr çalışmalar dışında ülkemizde bu konu üzerine iki ayrı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır²⁰. Ancak ilki söz dizimi ile ilgili bir çalışma, ikincisi ise daha önceki neşirlerden hareketle yapılmış bir çalışma mahiyetindedir.

---

¹⁷ bkz.: A. B. Ercilasun (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, s.251-261

¹⁸ bkz.: M. M. Tulum (2013). Uygur Türkçesi metinleri I-II-III. *Uygur Türkçesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, s. 32-73

¹⁹ bkz.: D. Schlingloff (1976). Kalyānakārin’s adventures. *Artibus Asiae*, Vol. 38, No. 1, s. 5-28

²⁰ bkz.: S. Alyılmaz (1998). *Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının söz dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; bkz.: D. Yavuz (2011). *Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, metin (çeviriyazı ve aktarım), dil incelemeleri (cümle bilgisi ve sözcük yapımı), indeks*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Metot Hakkında

Tenkitli metin neşri (édition critique) herhangi bir dilde yazılmış bir metni tek nüsha olarak veya nüshaları ile karşılaştırarak alfabe, imlâ, fonoloji, imlâ-fonoloji ilişkisi, morfoloji, sentaks, semantik, kelime etimolojisi ve bir takım açıklamalar v.b. bakımlarından inceleyerek gerekli hallerde de metin tamiri yaparak söz konusu metnin en doğru şeklini ortaya koyup bilim çevrelerinin istifadesine kazandırma metodudur. Aslında tenkitli metin neşri transliterasyon ve transkripsiyon yanında teşhis, tavsif, tamir, tahmin, tamamlama konularını da ihtiva eden bir nevi “interpretasyon” yani “yeniden yorumlama”dır (Tarihî metin neşrinin esasları ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Mertol Tulum; *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul*).

Herhangi bir dilde yazılmış olan metni, söz konusu metnin yazılmış olduğu dilin alfabe sisteminden bir başka alfabe sistemine her bir işarete bir karşılık olarak yapılan biçim (grafik) çevirimine “transliterasyon” yani “harf çevrimi” denir.

Eğer yapılan çevirimde seslerin fonolojik özellikleri imlâ-fonoloji ilişkisi de göz önüne bulundurularak değerlendirilip yorumlanırsa buna “transkripsiyon” yani “çevriyazı” denir. Başkaca söyleyecek olursak herhangi bir dilde yazılmış olan metni o metnin yazılmış olduğu alfabe sisteminden başka bir alfabe sistemine ses işaretlerinin fonolojik özelliklerini belirterek yorumlanmış çevirime “transkripsiyon” denir. Buna göre transliterasyon grafik eksenli, transkripsiyon ise fonolojik eksenlidir. Dolayısıyla bir transkripsiyon sisteminde seslerin fonolojik değerlerini belirten özel işaretli harfler kullanmanın yanında ilgili dil için kullanılan alfabenin yetersiz kaldığı durumlar için yine o dilin ses kanunlarını gözeterek bir takım yorumlara gitme mecburiyeti de hâsıl olur. Çünkü Türklerin başlangıcından bugüne kadar kullandıkları alfabelerdeki ses işaretleri Türkçenin seslerini ve ses olaylarını tam olarak temsil etmeye yeterli olamamıştır.

Ne var ki tenkitli metin neşri konusunda tek bir metottan söz etmek mümkün değildir. Çoğu zaman yukarıda bahsedilen hususların ele alınma biçimleri kişiden kişiye göre değişebilir. Ancak tenkitli metin neşrinin esası transkripsiyon sisteminde düğümlenir. Diğer bir deyişle olursak tenkitli metin neşirlerinin kesişen noktası “transkripsiyon”dur.

Tarihî Türkçe metinler için transliterasyon ilk defa Uygur harfli Eski Türkçe bir metin üzerinde Sir James Russell Hamilton neşrinde kullanılmıştır²¹. Hamilton harf çevriminde majüskül harfleri kullanmayı tercih etmiştir. Daha sonra Şinasi Tekin ise tercihini miniskül harflerden yana kullanmıştır. Aslında bu harf çevrimi sistemi İranistlerin Soğdça (Orta Farsça veya Pehlevî) metinleri aktarmada kullandıkları bir sistemdi. F. W. K. Müller “Sogdische Texte I-II” ile “Mahrnamag” neşirlerinde bu sistemi kullanmıştır.

Bir tenkitli metin neşrinde hem transliterasyon hem de transkripsiyon yapıldığında bugün yaygın olan teamül üste majüskül olarak transliterasyon verilip altta miniskül olarak transkripsiyonun verilmesidir. Sadece transkripsiyon yapıldığında ise okunamayan yerlerde transliterasyon işaretleri kullanılmaktadır.

Avrupa’da 1850’lerden beri Uygur ve Arap harfli metinleri okuma çalışmalarında transkripsiyon sistemi kullanılır. 1850’de Abel R. Berezin; 1860’larda Armin Vámbéry (Hermann Bamberger); 1880’de Abel Pavet de Courteille Uygur harfli “Tezkire-i Evliyâ”, “Mi‘raç-nâme”, “Kutadgu Bilig”den parçaları bu sistemi kullanarak yayımladılar. Ne var ki, söz konusu metinlerin dili Eski Türkçe değildi. Eski Türkçe transkripsiyon metinlerinde kullanılan metotlar dört grupta değerlendirilebilir.

1. Berlin Metodu

Uygur harfli el yazmaları Turfan civarında yapılan kazı ve keşif gezileri sonucunda çalınıp Almanya’ya getirildikten sonra bunlar üzerindeki ilk çalışmalar Albert August von Le Coq, Friedrich Wilhelm Karl Müller, Willi Bang-Kaup tarafından yapıldı: F. W. K. Müller “Uigurica” (4 cilt); Le Coq “Manichaica” (3 cilt), Willi Bang “Türkische Turfan-Texte” (10 cilt). Bunların yanına Bang’ın küçük parçalar halinde yaptığı yayınlar da eklenebilir. İşte bu çalışmalarda kullanılan sistem “Berlin Metodu” olarak anılır. Yukarıda zikredilen ilim adamlarının talebeleri olan yani ikinci neslin en önde gelen Türkologları Annemarie von Gabain ile Reşit Rahmeti Arat (Reşid Rahmatullin)’dir. İkinci neslin temayüz eden talebeleri olarak Peter Zieme, Klaus Röhrborn, Ingrid Warnke,

---

²¹ bkz.: J. R. Hamilton (1971). *Manuscripts Ouigours de Touen- Houang: Le Conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck

Simone Raschmann, Georg Hazai ve Georg Kara gibi isimleri sayabiliriz. Bunun yanında Moskova, Leningrad ve Japonya'daki ilim merkezlerinde de bu metot kullanılmıştır.

2. İstanbul Metodu

Aslında Berlin Metodu'nun Türk alfabesine uygulanmasından ibarettir. Bu metot ilk defa Arat tarafından 1946'da "Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu" adıyla küçük bir kitapçık halinde Türkiye Türkologlarının dikkatlerine sunulmuştur (daha sonra "Makaleler" başlıklı kitabının içinde de verilmiştir). Zaman içinde Arat'ın sunduğu bu metot benimsenerek genelleşmiştir. Bunun ilk uygulayıcıları olarak Saadet Çağatay ve Şinasi Tekin'i gösterebiliriz.

3. Giessen Metodu

1970'li yıllarda Klaus Röhrborn Uygur harfli el yazmalarının transkripsiyonu için yeni bir sistem geliştirmiş ve bunu "Uigurisches Wörterbuch" adlı eserinde uygulamıştır. Söz konusu sistem Berlin Metodu ile Sir Gerard Clauson'un "Turkish and Mongolian Studies" ve "An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish"de ortaya koyduğu esasların birleşmesinden oluşur. Röhrborn ile birlikte Jeans Peter Laut, Alexander Meyer, Gerhard Ehlers gibi Giessen ekolünden yetişenler bu sistemi kullanırlar. Bunun yanında "Ural-Altische Jahrbucher" dergisi de bu metodu benimsemiştir. "Ural-Altische Forschungen" dergisi ise Berlin Metodu'nu kullanır.

4. Pekin Metodu

Daha ziyade Çinli araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Bu sahanın önemli isimlerinden biri olarak Geng-Shi-Min zikredilebilir.

*

Bu çalışma metnimizle ilgili yüzyıl boyunca devam eden tarihî metin neşirlerinin üzerinde yapılmış bir rekonstrüksiyon denemesidir. Ancak metin tekrar okunmuş ve söz

konusu neşirlerle tek tek karşılaştırılmış, varılan sonuçlar ve yeni teklifler dipnotlarda ele alınarak açıklanmıştır. Tarihî metin neşrinin yukarıda sıraladığımız esaslarının yanında transliterasyon sistemi için ilk defa Hamilton'un geliştirdiği metot, transkripsiyon sistemi için de “İstanbul Metodu” kullanılmıştır. Bu sistemlerdeki özel ses işaretleri bir tablo hâline getirilmiştir (bkz.Tablo 1).

Bazı okunamayan tahribatlı kısımlar transliterasyon yapılırken “/” işareti ile gösterilmiştir. Bu işaret sadece bir harfe karşılık gelmekte olup tahmin edilen kelimedeki harf sayısı kadar konulmuştur. Bunun karşılığı olarak transkripsiyon yapılırken tahmin ve tamir edilen kısımlar köşeli parantez “ [ ] ” içinde gösterilmiştir.

Metnin rekonstrüksiyonunda önce metnin orijinali verilmiş, ardından yukarıda zikredilen metoda uygun olarak transliterasyon ve transkripsiyon verilmiştir. Transkripsiyon yapılırken tahmin, tamir, imlâ, fonoloji, imlâ-fonoloji ilişkisi, morfoloji, sentaks, semantik, kelime etimolojisi ile ilgili çeşitli açıklamalar dipnotlarla gösterilmiştir. Bu dipnotlarda bugüne kadar yapılan çalışmalar kronolojik olarak karşılaştırılmış ve farklar ortaya konulmuştur. Dipnotlarda kullanılan kısaltmaların açık şekilleri çalışmanın başında “Kısaltmalar” başlığı altında gösterilmiştir. Bunların yanında tarihî ve çağdaş lehçelere, Türkiye Türkçesi ve ağızlarına bazen de başka dillere sık sık başvurularak mukayeseli bir veri analizi yapılmıştır.

Eski Uygur metinleri üzerine yapılan genel çalışmaların aksine burada yazma satır satır değil cümle cümle ele alınmıştır. Böylelikle metnin sentaks yapısı da açıklık kazanmıştır. Bu cümleler sayılarla gösterilmiş ve bu sayılar hemen ardındaki sözlükte gönderme için kullanılmıştır.

Sözlük oluşturulurken kelimelerin söz konusu metin içerisindeki anlamları göz önünde bulundurulmuştur. Bu şekilde *metnin sözlüğü* oluşturulmaya çalışılmıştır. Sözlükte kelimelerin anlamı verildikten hemen sonra metinde yer alan ibarelerle birlikte örneklendirilmiştir. Örneklendirmede kelimenin söz öbeklerinin içindeki hâli “ilk harf+.+ek” şeklinde verilmiştir. Hendiadyoinler tespit edilerek bunlar sözlükte birlikte verilmiştir. Hendiadyoinlerin ikinci kelimeleri metnin içinde müstakil olarak geçmiyorsa madde başına çıkarılmış ve *çapraz referanslama (cross referance) sistemi* ile hendiadyoinin kendisine gönderilmiştir. Ayrıca edatların anlamlarına yer verilmiş; fakat örnekler gösterilmemiştir.

Tablo 1: Uygur Alfabeti ve Özel Ses İşaretleri

BAŞTA	ORTADA	SONDA	TRANSLİTE- RASYON	TRANSKRİP- SİYON	ARAP ALFABESİNDE KARŞILIĞI
			"/'	a/e	ا
			'Y/Y	i/ı	ى
			'WY/ 'W	ö/ü/o/u	او
			P	b/p	ب/پ
			C	ç	چ
			D	d	د
			Q/X	q/h/g	ق/خ/غ
			K	k/g	ك
			L	l	ل
			M	m	م
			N	n	ن
			R	r	ر
			S	s	س
			Ş	ş	ش
			T	t	ت
			V	v	و
			W	w	ق
			Y	y	ى
			Z	z	ز

Eski Uygurca İyi Niyetli Hanzade İle Kötü Niyetli Hanzade Metninin Rekonstrüksiyonu

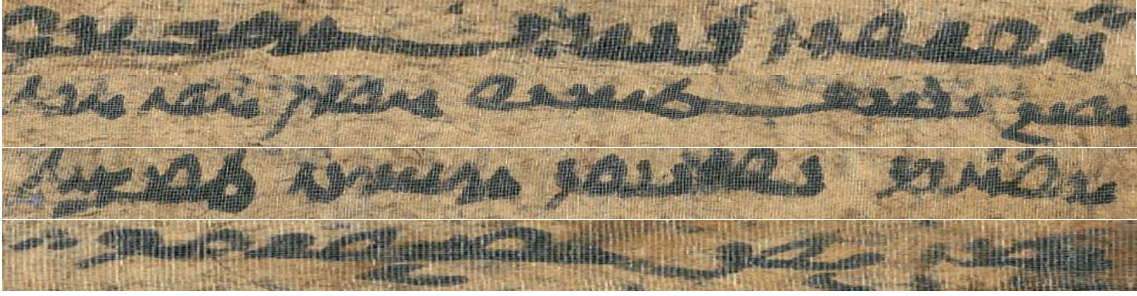
T'ŞX'RW 'YLYNCWK' ''TL'NTWRDY 'RTY.

1. Taşkaru ilinçüke atlanturdi²² erti.

P'LYX T'ŞTYN T'RYXCYL'R'X KWYRWR 'RTY.

2. Balık taşın tarıgçılara²³ körür erti.

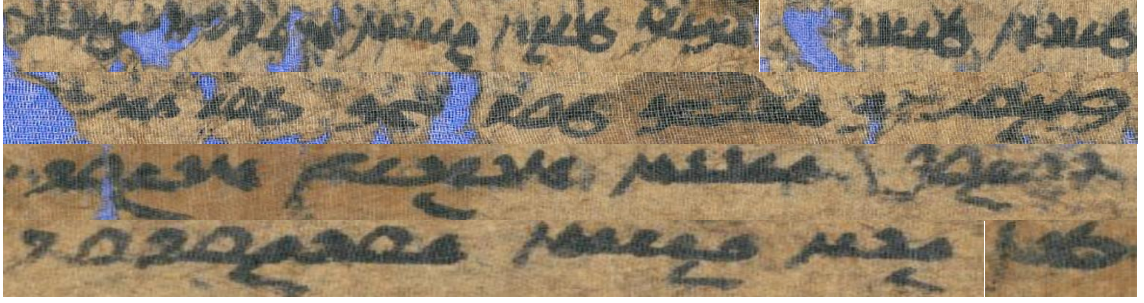
QWRWX YYRYK SWV'YW 'WYL YYRYK T'RYYW XWŞ QWZXWN
SWQ'R YWRYYWR S'NSYZ TWYM'N 'WYZLWK 'WYLWRWR.

²² Metinde *r* ile biten fiil tabanlarına gelen görülen geçmiş zaman eki istikrarlı bir şekilde *t* harfiyle yazılmamıştır. Bilindiği gibi *r*, *l* ve *n* seslerinden sonra *t* sesinin gelmesi Eski Türkçenin önemli bir kuralıdır. Metin *l* ve *n* den sonra bu kaideye göre istikrar göstermektedir. Ancak burada ilerleyen dönemde Arap harfli metinlerdeki imlâ tutumunun ilk örneklerini görmekteyiz. *atlanturdi* şekli de bunun bir tanığı olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında *er-* fiilinden sonra gelen görülen geçmiş zaman eki büyük bir çoğunlukla -*ti* biçiminde imlâ edilmesine rağmen bir yerde bu yeni tutumun bir örneği olarak *erdim* şeklinde metinde yer almıştır. bkz.: 13. cümle.

²³ N ağzının bir imlâ özelliği olarak -yani Mani metinlerinde- yükleme hâli geniş ünlülü kullanılmaktadır. Hâlbuki bu Budist metinde daha çok *y* ağzı özellikleri görülmektedir. Buna mukabil CH ve ABE ek geniş ünlülü olmasına rağmen eki dar ünlülü göstermişlerdir. Dinî muhite göre bir ağız ayırımına gitmenin ne kadar doğru olduğu meselesi yeniden karşımıza çıkmaktadır. Burada daha çok oturmamış bir imlâ sisteminin ve müstensihin tavrını göz önünde tutmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Metnin ilerleyen kısımlarında bu meseleye ait daha birçok örnekle karşılaşılacağından bu konuya tekrar dönülmeyecektir.

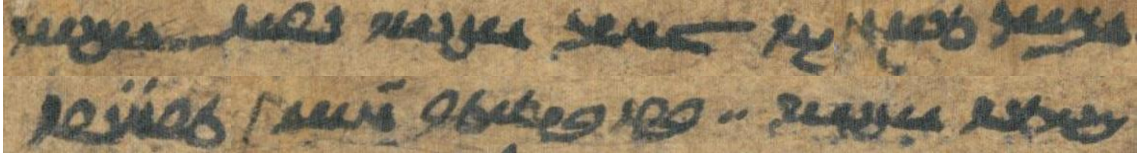

3. uruğ yirig suvayu l yirig tariyu uş uzęun suğar yoriyur²⁴ sansız tmen zlğ lrr.

T'RYX T'RYYW 'M'RY TYNLXL'RYX XWŐCY K'YYKCY P'LYXCY
'VCY TWRCY TWZ'XCY PWLWP 'NYYX XYLYNC XYLWR TYNLXL'R'X
'WYLWRWR

4. Tariğ tariyu²⁵ amarı tnl[1]ęlarıę uşı keyikı balığı avı torı tuzakı bolup²⁶
anyıę²⁷ ılın ılur tnlığlarağ lrr.

'M'RY TYNLXL'R CXRY 'NKYR'R YWNK 'NKYR'R KYNTYR 'NKYR'R
PWZ PRT'TP Q'RS TWQYWR

²⁴ Bu fiil Trkiye Trkesindeki *dur-* fiiline denk gelen bir tasvir yardımcı fiildir. Diğer lehelerde srekliplik anlamı katan *yr-* tasvir yardımcı fiili buraya ışık tutmaktadır. PZ bu kelimeyi mstensihin yanlış yazdığını farz ederek *yuliyur* şeklinde okunmasını teklif etmiştir. (bkz.: JRH eklemeler 1)

²⁵ CH bu kelimeyi *tarika* biiminde okumuştur.

²⁶ JRH bu kelimeyi *bulup* okurken ST *bolup* şeklinde dzeltme nerisinde bulunmuştur. Bizce de isabetlidir.

²⁷ Gabain 'in ağız nazariyesine gre bu eser y ağzına ait olmalıdır. Bu yzden HNO, ABE ve JRH bu kelimeyi *ayığ* şeklinde okumuştur. Fakat kelimenin yazılışında *n* harfi aıka okunmaktadır. Bu konu iin bkz.: 2. cmler

5. Amarı tınl[ı]ğlar ç[ı]ğrı²⁸ enjirer²⁹ yün enjirer kintir enjirer böz b[e]rtetip³⁰ kıars³¹ tokıyur.

T'QY YM' ''DRWQ 'WZL'R KNTW KNTW 'WZ 'YŞYN 'YŞL'YWR

6. Takı y[i]me adruk uzlar kentü kentü³² uz işin işleyür³³.

//DRWX ''DRWQ 'MK'K 'MK' 'MK'NWR

7. [A]dru³⁴ adruk emgek emge³⁵ emgenür.

²⁸ Bu kelime genel olarak *çığrı* şeklinde okunmuştur. Fakat DLT'de bugün kullanılan *çıkırık* kelimesi *çıgrı* olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kelime bu şekilde okunmaya daha müsaittir. Çünkü ünlüsüz yazılmıştır. bkz.: DLT; *çıgrı* maddesi. Ayrıca Türkiye Türkçesinde yaşamakta olan *çıkırık* kelimesi de bu tür okuyuş için ayrı bir delildir.

²⁹ CH *ergirer* olarak okur.

³⁰ Kelimeyi HNO, PP *butatıp* şeklinde, ST *batatu* şeklinde, CH ise *birtanıp* şeklinde okumuştur. *butat-* "dövmek", *batatu* ise "pamuk" anlamlarına gelmektedir. ABE ve JRH de *batatu* şeklinde okuyarak "pamuk" anlamına geldiğini düşünmüştür. Oysa DLT'de de tanımlayabildiğimiz *bert-* fiili bu gün hâlâ aynı anlamıyla kullanılmaktadır. Ayrıca *böz bertet-* ile *kars tokı-* birbirine paralel ifadeler olup bir nevi hendiadyoin olarak değerlendirilmelidir.

³¹ HNO bu kelimeyi PP'un izinden giderek *karış* şeklinde okumuştur. Ancak kontekste uygun düşmez.

³² Bu kelimenin tekrar edilmesi diğer ustaların herbirinin ayrı ayrı kendi işleriyle uğraşmalarını göstermek içindir. Tekrar edilmesi bir yazım hatası olarak düşünülmemelidir.

³³ Bu kelimenin yazılışında bir hata bulunmaktadır. Kelimenin yazılışına göre *ş* harfinden sonra bir çentik görünmektedir. Hâlbuki bu çentik *l* harfine ait olması gerekirken kuyruk daha ileridedir. Dikkatli bakıldığında farklı bir harf olduğu düşünülen bu çentik *l* harfine aittir. Bu yazım tutumuna metnin muhtelif yerlerinde rastlanmaktadır.

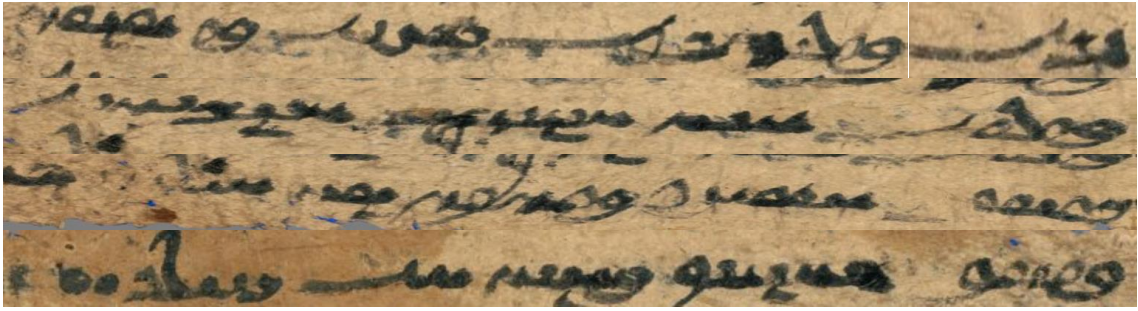
³⁴ Metin tahrip olduğundan kelimenin bir öncesine benzemesi yüzünden ve kontekst gereği bu şekilde okunmuştur. Fakat yine de ilk kelimenin son ünsüzü noktasız yazılırken ikincisi noktalı yazılmıştır.

³⁵ Müstensih bu kelimeyi tamamlamadan bırakmıştır. Çünkü *m* ve *k* harflerini içiçe soktuğundan yazdığını beğenmeyip hemen yanına tekrar yazmıştır.

///Y YM' KWYRDY 'M'RY TYNLXL'R YWNT 'WD CWX'R XWY L'XZYN
'WLTY TYNLYXL'RYX 'WYLWRWR T'RYSYN SWY'R X'N 'WYKWZ ''XYT'R
'TYN X'NYN S'T'R ''NYN 'WYZ 'YKYDWR

8. [taḵ]ı y[i]me kördi amarı³⁶ tınl[ı]ğlar yunt ud çoḵar ḵoy lağzın ul[a]tı tınlıḵlarıḡ
ölürür terisin³⁷ soyar ḵan öḡüz aḵıtar etin ḵanın satar anın öz igidür.

YM' PWDYSVT TYKYN PW 'WLWS PWDWN 'NYX XYLYNCLX
XYLMYŞYN KWRWP 'RTWNKW PWSWŞLWX X'DXWLX PWLWP 'YXL'YW
P'LYXX' KYRDY

9. Y[i]me Bodis[a]v[a]t tigin bu ulus bodun anı̄[ı]ḡ ḵılınçl[ı]ḡ³⁸ ḵılmışın körüp
ertünü busuşluḡ³⁹ ḵadḡul[u]ḡ bolup ıḡlayu balıḵḵa kirdi.

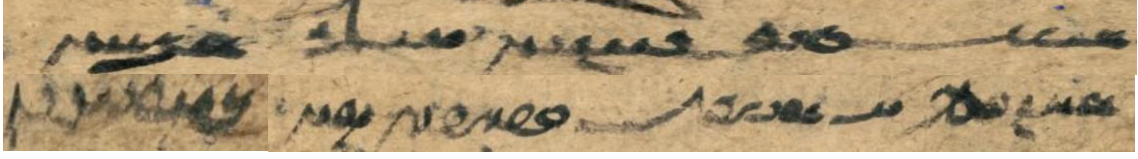
³⁶ CH yanlış olarak *amrak* şeklinde okumuştur.

³⁷ CH *tarig* biçiminde okumuştur.

³⁸ PP ve HNO bu kelimenin tam olarak okunamadığını fakat *ḵılınçlar* olması gerektiğini bildiriyor. CH ise *ḵıl-* fiilini okumuş devamının *-lıḡlar* şeklinde olması gerektiğini söylüyor. JRH ise *ḵılınçlıḡ* olarak okuyup *-lar* ekinin de devamında olması gerektiğini bildiriyor. Fakat metinde görüldüğü gibi bu kelimeyi *ḵılınçlıḡlar* şeklinde okumak mümkün değildir; çünkü kelimenin işgal ettiği alana bu okuyuş sığmamaktadır. Bu yüzden cümlenin anlamı itibarıyla bu şekilde okumanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

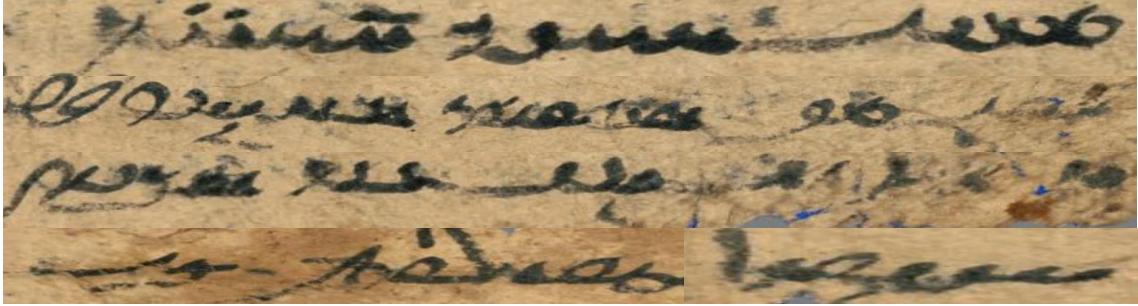
³⁹ Mütercim Asım *keder* kelimesine karşılık olarak “toz; bulanıklık” anlamlarını verir (bkz.: Mütercim Asım; *keder* maddesi). Eski Türkçedeki *bus-* kökünden türeyen *busuş* da aynı anlama gelir (bkz.: Clauson: *bus-* maddesi). Diller arasındaki *üzüntü* kavram alanı ile ilgili böyle bir bağlantı ilgi çekicidir. Demek ki Türkiye Türkçesindeki *pus* “hafif sis, duman, bulanıklık” anlamına gelen kelimedenden yola çıkarak bu ikilinin *dik/dik-* gibi bir ikili (muhtelit) kök olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde *pusun* “gam, keder” anlamları için bkz.: Meninski, *pus* maddesi. Ayrıca Türkiye Türkçesindeki *sus pus olmak* deyimini de burayla ilgili olmalıdır.

'WL 'WYDWN M'XR'T 'YL'K 'DKW 'WYKLY TYKYNYK PWSWŞLWX
KWRWP 'YNC' TYP Y'RLYXX'DY ''MR'X 'WXLWM N' 'WYCWN PWSWŞLWX
K'LTYNKYZ

10. Ol ödün Mah[a]rat⁴⁰ ilig edgü ögli tiginig busuşluğ körüp inçe tip yarlıkadı
amrağ oğlum ne üçün busuşluğ keltiñiz⁴¹.

TYKYN X'NKY Q'NQ' 'YNC' TYP 'WYTWNTY 'YXL'YW PW N'
'MK'KLYK YYR 'RMYŞN'KLWK TWXDWM MN

11. Tigin қаңы қаңқа inçe tip ötünti ıǵlayu bu ne emgeklig yir ermiş neg[ü]lük
toǵdum m[e]n.

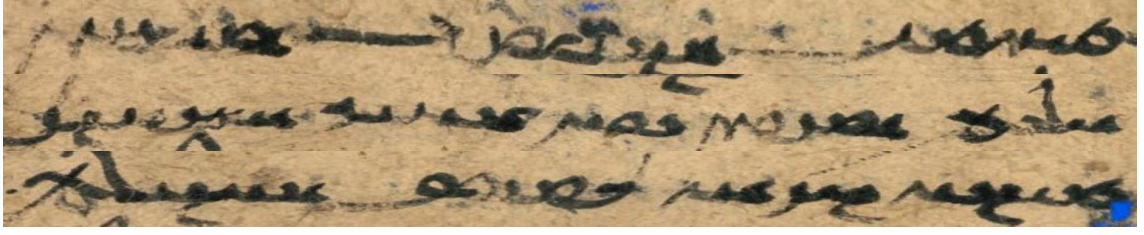
Q'NKY X'N 'YNC' TYP ''YTY N'K' 'YXL'YW PWSWŞLWX K'LTYNK

12. Қаңы қан inçe tip ay[1]t[t]1 neke ıǵlayu busuşluğ keltiñ.

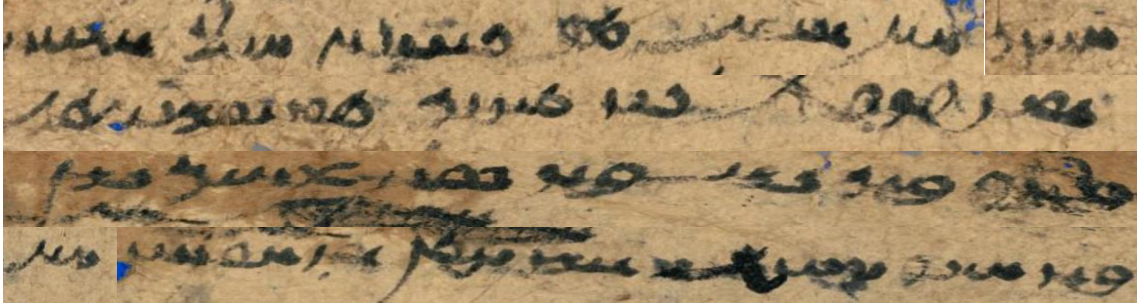
⁴⁰ Genel olarak okuyanların hemen hemen hepsi *Maharit* şeklinde okumuştur. Fakat kelimenin yazılışı buna imkân vermemektedir. Ancak, Gabain eserinin sözlüğünde; *Maharadi* veya *Maharatha* kelimelerini şahıs adı olarak verir. Ayrıca "Büyük Kral" anlamına gelen *Maharaç* (<*Maha+raça*) ismi de bununla ilgilidir.

⁴¹ CH burada kelimeyi *körünüz* şeklinde okumuştur.

TYKYN 'YNC' TYP 'WYTWNTY T'ŞTYN 'YLYNCWK' 'WYNMYŞ
'RDYM 'WYKWŞ YWX CYX'Y 'MK'KLK TYNLYXL'R'X KWYRWP 'YXL'DM

13. Tigin inçe tip ötünti taştın ilinçüke önmiş erdim⁴² üküş yok çığay emgekl[i]g⁴³
tınılıglarağ⁴⁴ körüp ıgladım.

X'NKY X'N 'YNC' TYP Y'RLYXX'DY ''MR'X 'WYKWKWM YZR
TNKRY TWYRWMYŞT' P'RW P'Y YM' P'R YWX CYX'Y YM' P'R X'YWSYNK'
'MK'KT' 'WZXWRX' S'N

14. Kañı kan inçe tip yarlıkadı⁴⁵ amrak ögüküm yir t[e]ñri törümüşte berü⁴⁶ bay
y[i]me bar yok çığay y[i]me bar kayusıña emgekte ozğurğa⁴⁷ sen.

⁴²erdim yazımı ile ilgili olarak bkz.: 1. cümle.

⁴³ CH bu kelimeyi *eşgenlik* biçiminde okumuştur.

⁴⁴ ABE yine bu kelimeyi *tarıglarığ* biçiminde okumuştur.

⁴⁵*yarlığ* kelimesinin son sesi aldığı ekten dolayı *k* olarak okunmalıdır. Çünkü ileriki dönemlerde bu ünsüzlerden biri düşeceğine göre -hatta bu metinde bile örneğine rastlanır- burada bir ünsüz benzeşmesi olması gerekir. Ayrıca ileride bu tür benzeşmelerin yer aldığını da belirtmek isteriz. Söz konusu fiil metnimizde *yarlığka-*, *yarlıkka-* ve *yarlıka-* şeklinde üç türlü imlâ edilmiştir. Türkçenin ses kanunlarına göre bugünkü Türk lehçelerinden de tanıklanabileceği gibi (mesela Özb. *tağ* “dağ” ama *tağka*) ama telaffuzdaki doğru şeklin sonucusu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla transkripsiyonda ne şekilde imlâ edilirse edilsin imlâ-fonoloji ilişkisi göz önüne alınarak sonucusu doğru şekil olarak tercih edilmiştir.

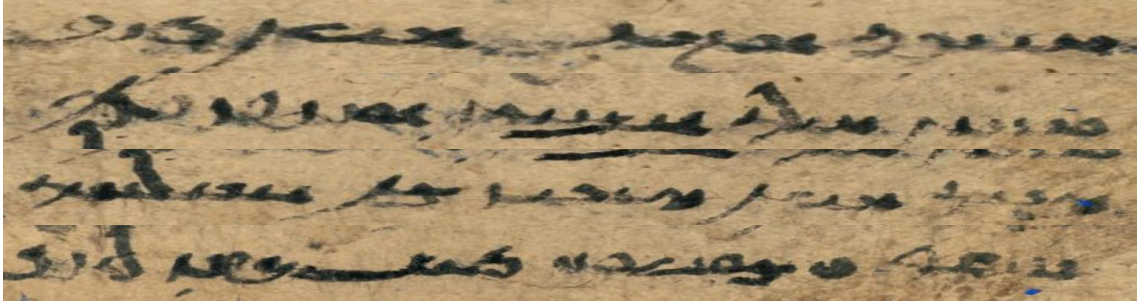
⁴⁶ PP ve HNO kelimenin tahribatından olsa gerek kelimeyi okumadan atlamıştır. JRH ise CH'in kelimeyi *bilgü* şeklinde okuduğunu, fakat bunun kesinlikle yanlış olduğunu belirtmiş ve bağlama uygun olarak *berü* okunması gerektiğini söylemiştir. Bizce de isabetlidir.

⁴⁷ CH kelimeyi *öz koyarsen* şeklinde okumuştur; fakat anlam olarak uygun düşmemektedir. Diğer bütün okumalar *ozğurğay* şeklindedir. Metinde kelime sonunda *y* okunmamaktadır. Aynı dönemde, Karahanlı ve Çağatay sahasında da olduğu gibi bu eki *-ga* şeklinde görebildiğimize göre bu şekilde okunması yanlış olmaz. Bunun yanında metnin ilerleyen kısımlarında aynı imlâyı tesadüf edilir.

TYKYN 'YNC' TYP 'WYTWTY X'NKYM XWTY MNY S'V'R MW SYZ

15. Tigin inçe tip ötü[n]ti kaçım kutı m[e]ni sever mü siz.

X'NKY 'YLYK 'YNC' TYP YRLYXX'DY ''MR'X 'WYKWKWM SYNY
'YNC' S'V'R MN ''V'DNXY YYNCW MWNCWX T'K KWXYZD'KY...

16. Kaçı ilig⁴⁸ inçe tip y[a]rlıkağı amrak ögüküm sini inçe sever m[e]n
avad[a]nka⁴⁹ yinçü monçuk⁵⁰ teg közdeki...

⁴⁸ *ilig* (< *il+lig*) istikrarlı yazımı başka örneklerde karşılaşılan ikizleşen ünsüzlerden birinin düşmüş olmasına rağmen metinde yer yer ikiz ünsüzlü yazımı, oturmamış bir imlâdan kaynaklanmakta olduğu yorumunu destekler.

⁴⁹ PP ve HNO kelimeyi *avadağı* şeklinde okumuştur. PP bu kelimeyi bu şekilde okumuş olmasına rağmen anlam veremediğini de itiraf eder. Aynı zamanda CH'in *aradağı* şeklinde okumasını da açıklayamaz. JRH bu kelimeyi *avadağı* şeklinde okumuştur ve bu okuma teklifini notlarında Çin kültüründe sevilen bir çocuğun avuçtaki inciye benzetildiğinden yola çıkarak yapmıştır.

TDK'nın Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğünde *avadan* maddesi için "ziynet eşyasının kabı, araç-aygıt, av çantası..." gibi anlamlar yer almaktadır, (bkz.; TDK Sözlüğü: *avadan* maddesi). Ayrıca Türkiye Türkçesi sözlüklerinde *avadanlık* maddesinde de buna benzer manalar karşımıza çıkar. Dolayısıyla bu kontekst için doğru kelime *avadan* olmalıdır. Kontekstte "inci ve boncuk" ile birlikte kullanıldığına göre doğru karşılık "mücevher kutusu" anlamına gelecek bir kelime olmalıdır. Bunun yanında Osmanlı döneminde padişah sefer hâlindeyken takımları, cephane ve tüfekleri taşıyan görevlilerin adının *avadan bostancıları* olduğu da bilinmektedir.

Kelimenin metinde aldığı *-kı* eki için ise çağdaş lehçelere bakmak yeterli olacaktır. Mesela bugün Özbek Türkçesinde kullanılan *tashqı*; "haricî", *içki*; "dâhilî", *sırtqı*; "uzaktan öğretim" ve *başqı*; "başa ait" kelimeler bile meseleyi aydınlatmak bakımından yeterlidir. Buradan anlaşılıyor ki; *-kı* eki, Arapçadaki nispet eki gibi aitlik anlamı kazandırmaktadır. Dolayısıyla bugüne kadar başka şekillerde okunmuş bu kelimeyi *avadankı* şeklinde okumak ve "mücevher kutusundaki" biçiminde anlamak doğru olacaktır. Zaten metin de bu tür okuyuşa elverir.

⁵⁰ İki kelime arasına konulan bir işaret bulunmaktadır. Bu işaretin açıklanamadığını PP belirtmiş olsa da CH ve HNO ile beraber Farsça terkiib gibi *yinçü-i monçuk* şeklinde göstermiştir. Fakat JRH burada Soğdca bir rakam (2) yazıldığını iddia ederek eksik sayfalarla bir ilişkisi olabileceğini söylemiştir. ST da burada yanlış yazım olduğunu belirtmektedir. Ancak müstensihin burada kaç sayfanın eksik olduğunu bilebilmesi için birtakım başka ihtimalleri düşünülmesi gerekir. Eldeki verilerle bunları ispatlamak mümkün değildir.

[EKSİK SAYFA/LAR]

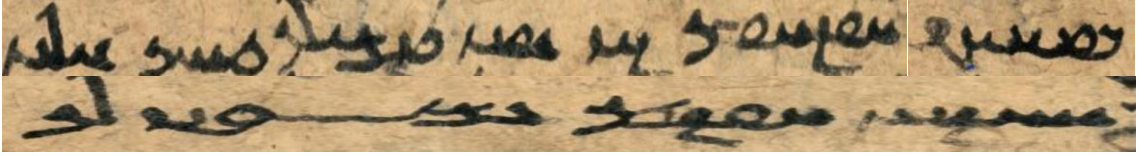
KWYNKWLC' PYRDY

17. Köñülçe birdi.

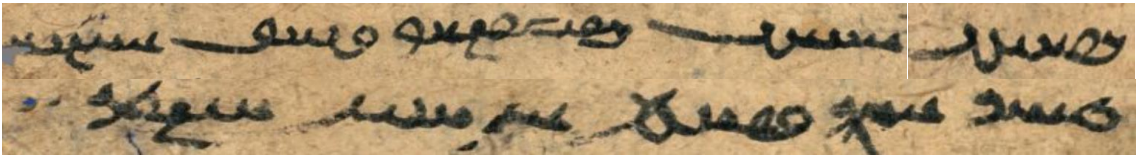
'WL 'DKW KW ''T TWYRT PWLWNKD' Y'DYLT

18. Ol edgü kü at tört bulunđa yadıltı.

KWYNYNK' KWLXWCYL'R 'WYZWLM'DY T'XY ''DYN ''XLYX
XWLTY YM' PYRDY

19. Küniñe ƙol[t]ğuçılar üzülmedi taƙı adın ağ[ı]lık⁵¹ ƙoltı y[i]me birdi.

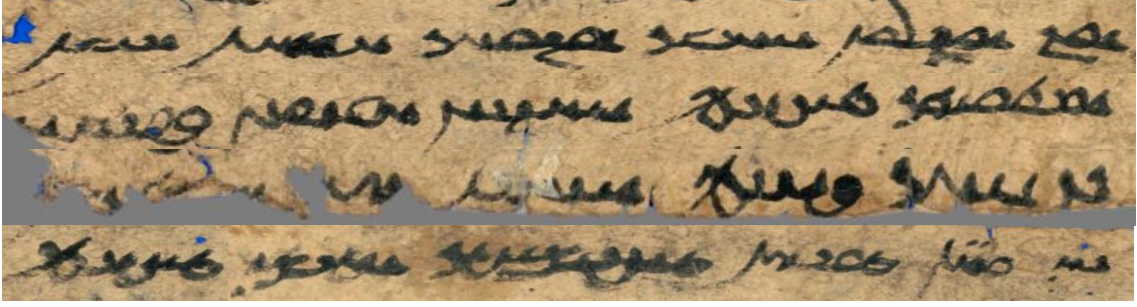

KWYNYNK' ''YNYK' MWNCWL'YW PYRYP ''XLYX T'XY ''XY P'RYM
''ZXYN' X'LT

Dikkatlice bakıldığında müstensih *yinçü* kelimesini yazdıktan sonra gaflete düşüp aynı kelimeyi tekrar yazmaya başlamış ancak ilk harfini yazdıktan sonra farkına varmış ve yazmaktan vazgeçerek hemen sonrasında *monçuk* kelimesi ile devam etmiştir.

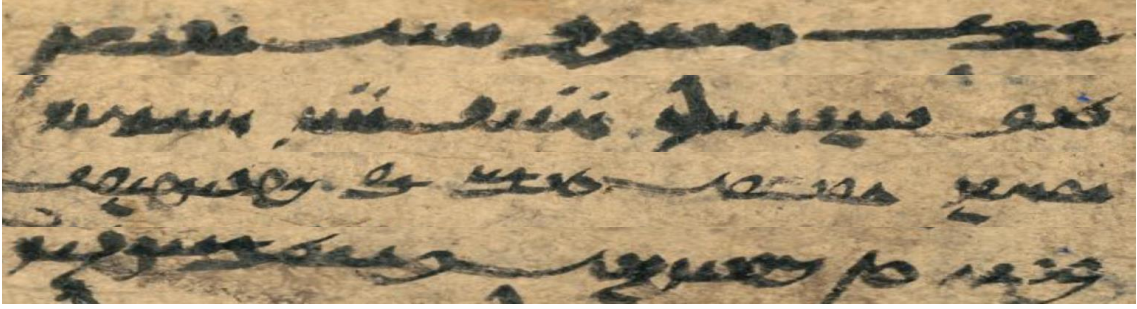
⁵¹ ABE bu kelimeyi hemen hemen bütün metinde *ağlık* biçiminde okumuştur.

20. Küniñe ayıña munçulayu birip ağ[ı]lık taķı ağı barım azķına⁵² ķaltı.

'WL 'WYDWN ''XYCY 'WLWXY X'NX' 'YNC' 'WYTWNTY TNKRYM
''XLYX XWRWX BWRQ' ''XY P'RYM ''RYS'R SWYZWLS'R Y'ZWQ' TWYŞ'
T'KYNM'K'Y 'RTYMYZTNKRYM

21. Ol ödün ađıķı uluğı ķanķa inçe ötünti t[e]ñrim ağ[ı]lık ķuruđ bo[l]ga[lır]⁵³ ağı
barım arısar süzülser⁵⁴ yazuķ[ķ]a tüşe teginmegey ertimiz t[e]ñrim.

YM' X'NKY X'N 'YNC' TYP YRLYX'DY Q'NK Q'ZX'NS'R 'WXLY
'WYCWN TYM'Z MW KWYNKWLVK PYRZWN KWYNKLYN P'RTM'NKL'R

⁵² Daha önce de bahsettiğimiz gibi Gabain'in nazariyesine göre burada *azķıya* olmalıydı. Metnin diğer kısımlarında eki *-ķıya* biçiminde de göreceğiz.

⁵³ CH kelimeyi, *bur...ig*, PP ise *bolđanı* şeklinde okumuştur. JRH *borkalır* şeklinde okumuştur. Ancak notlarında haklı olarak böyle bir okuma önerisi vermiş ve kelimedeki ekin "-mak üzere, -mağa başlamış" şeklinde anlamlar taşıdığını belirtmiştir. DLT'de de bunu *tidđalır* olarak tanımlayabiliyoruz. Benzer bir şekilde Özbek Türkçesinde bu tasvir yardımcı fiili olarak karşımıza çıkar ve kolay ve hızlıca yapılan işi bildirir bkz.; Mehmet Mahur Tulum; Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri: *kal-* maddesi.

⁵⁴ Okunması gayet zor; tahrip olmuş bir kelimedir. Bu yüzden HNO, PP, CH bu kelimeyi okuyamamışlardır. JRH kelimeyi *alkınsar uvatsar* şeklinde okur. Fakat bizce *arısar süzülser* şeklinde okunması gereken bir hendiadyoindir. Bu hendiadyoini Clauson tanıklamaktadır (bkz.; Clauson: *arı-* maddesi). Yine bir Eski Uygur Türkçesi örneğini Bang ve Gabain'in *Uigurische Studien* isimli çalışmasında buluyoruz: *Ançulayu m[e]ning yime tsuy ağır ağıg ķılınķlarım olarning teg arızun alķınzun.* (bkz.; s.139). Bu şekilde okumanın Arapça *taşfiye* kelimesinde olduğu gibi "boşaltmak, temizlemek, yok etmek" anlamlarına gelmektedir. Ayrıca Türkiye Türkçesi sözlüklerinde yer alan *temize havale ol-/et-* deyimini de hatırlatmak isteriz.

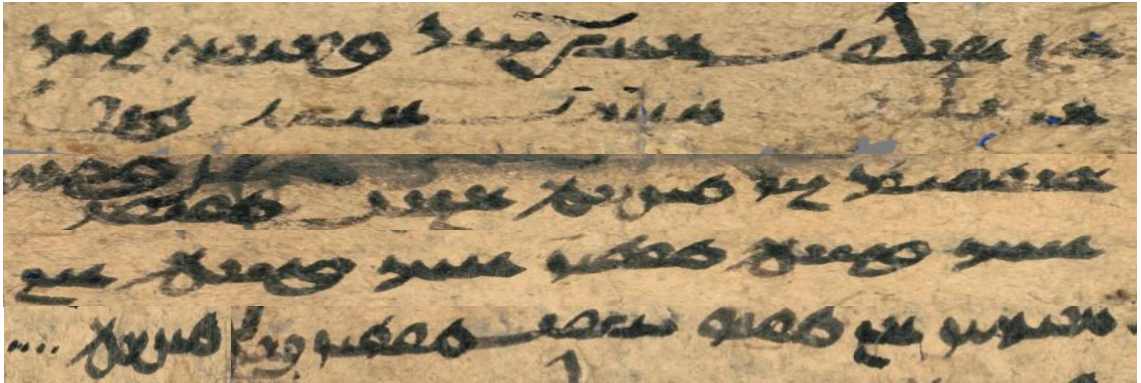

22. Y[i]me anı an ine tip y[a]rlıadı an azgansar olı uun timez m
knl[ ]g⁵⁵ birzn knln bertmenler.

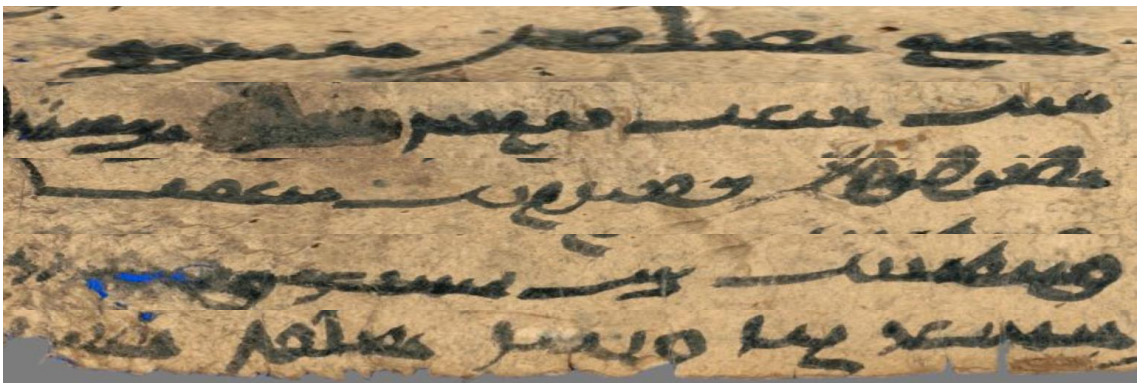
'WYTWRW KWYNYNK' TYDYXSYZ PYRDY

23. tr⁵⁶ knne tıdgsız birdi.

'WL 'WYDWN 'YNNCL'RY PWYRWXL'RY 'YYDYP X'NX' 'YNC' TYP
'WYTWNTYL'R TNKRYM 'YLYK TWRWK ''XY P'RYM TWT'R ''XY P'RYM
'LXYNS'R 'YL TWRW N'CWK TWT'R PYZ TNKRYM

24. Ol dn n[a]nları buyruları iidip⁵⁷ ana ine tip tntiler t[e]rim ilig
trg aı barım tutar aı barım alınsar il tr nek tutar biz t[e]rim.

⁵⁵ Bu Şekilde okuyuşa ST itiraz ederek *knln* Şeklinde okumayı teklif etmiştir. Ancak yazma buna imkn vermemektedir. Yukarıdaki okuyuşa gre metni anlamlandırmak daha kolay olmaktadır. Ayrıca bu kelimeye isimleri sıfat yapan -IXG eki dŐnlmelidir.

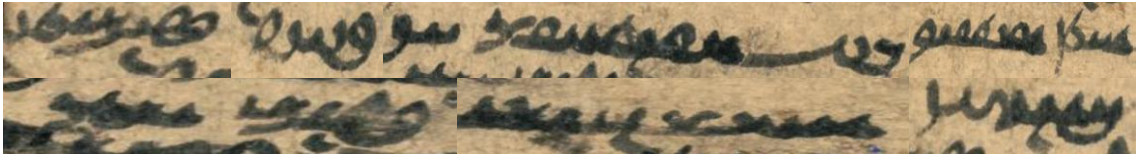
⁵⁶ Kelimeyi PP, HNO ve CH *tr* Şeklinde okumuştur. *t* ve *u* harflerinin yazımı birbirine benzediği iin karıŐtırmıŐ olmalıdır!

⁵⁷ Burayı CH *irinleri buŐuŐları i edg* Şeklinde okumuştur.

'WL 'WYDWN X'NKY X'N 'YNC' YRLYXX'DY 'MR'X 'WYKWKWM
KWYNKLYN N'CWK P'RT'YYN MN ''XYCY P'SWTCY ''XYCYL'R PYR'R
'WYDWN 'WYNKY P'RZWN K'NTW PYLYNK'Y 'YRYNC TYP YRLQ'DY

25. Ol ödün kağı kan inçe y[a]rlıkağı amrağ ögüküm köñlin neçük berteyin m[e]n.
Ağıçı basutçı⁵⁸ ağıçılar birer ödün öñi barzun kentü bilingey irinç tip y[a]rl[ı]kağı.

'NT' 'WYTWRWKY' XWLTXWCYL'R PYRKW PWLM'TY K'LS'R
'XYCYL'R'K PWLMZ 'RTY

26. Anta ötürük[i]ye⁵⁹ kıltğıuılar⁶⁰ birgü bulmatı kelser ağıçıla[r]ađ⁶¹ bulmaz
erti⁶².

XWLTXWCYL'R YYXL'YW P'RS'R TYKYN YM' 'YXLYW X'LYR 'RTY

27. Kıltğıuılar yığılayu barsar tigin y[i]me ıglayu qalır erti.

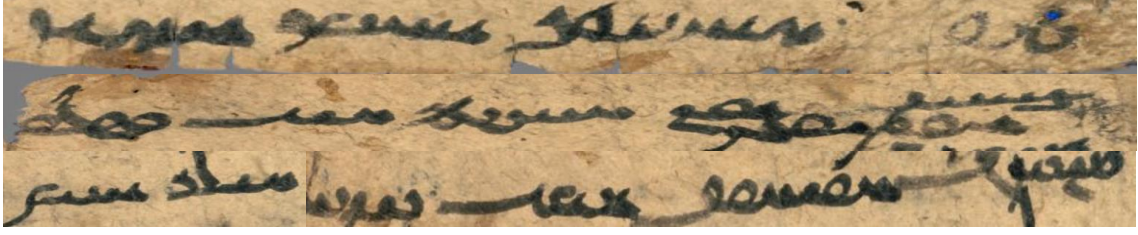
⁵⁸ Bu kelimenin tahribattan dolayı okunamadığını söyleyen PZ transkripsiyon önerisinde *başçısı* okumasını öne sürer. JRH ise *barçağı* şeklinde okumuştur. Fakat kelime *basutçı* şeklinde rahatlıkla okunabildiği gibi kontekste de uygun düşün seçimlik bu olmalıdır.

⁵⁹ *-kiye* ekini JRH *kim* olarak okumuştur. PZ ise *anta ötrüken* biçiminde okunmasını önermiştir. Ancak diğerlerinin aksine PP *kiye* şeklinde okumuş ve Eski Türkçe küçültme fonksiyonunu notlarında göstermiştir. PP ibareyi "*ötürükiye*= un peu apres cela (İng.=A little after this)" şeklinde açıklamıştır. Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan "*az sonracağıma*" ifadesi de bu duruma paralel olsa gerek.

⁶⁰ Çokluk ekindeki / harfinin kuyruğu konulmamıştır.

⁶¹ Metinde müstensih yanlışlıkla olsa gerek kelimeyi *r* harfi yerine / harfiyle yazmıştır. Fakat daha sonradan bu harfi düzeltmek için kuyruğu silmeye çalıştığı görülmektedir.

⁶² Metinde müstensih'in satır aralarına yaptığı eklemelerden dolayı cümlenin yüklemi bir sonraki cümlenin yüklemi ile karıştırılmıştır. CH, PP, HNO, JRH ve DY bu hataya düşmüşlerdir.

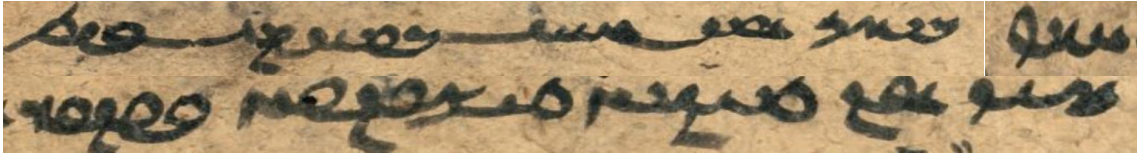
'WYTWRW TYKYN 'YNC' TYP S'XYNTY ''XYCY 'RS'R M'NYNK 'WL
X'NKYM X'N PWDW/ XWTLWX TYLYNK' XWRXWP 'YNC' YRLYXX'DY
'RYNC

28. Ötürü tigin inçe tip sakıntı ağıçı erser m[e]niñ ol қаңым қаn bodu[n] қутлуғ⁶³
tiliñe қорқуп inçe y[a]rlıқadı erinç.

KWYZWNWR ''T PWRX'N 'WYK X'NK TYTYR

29. Көзүнür at⁶⁴ burқан ög қаң titir.

X'YW KYŞY 'WYK X'NK KWYNKLYN PRYS'R 'WL TYNLYX
T'MWLWX PWLWR

30. Қауу киши ög қаң көңлин b[e]rtser ol tınlıғ tamuluқ болur.

⁶³ Kelime satır arasına yazılmıştır. Ama müstensih bunu *takdim tehir* tashih işareti ile kelimenin nerede bulunması gerektiğini göstermiştir. Bugüne kadar yazma bilgisi ile ilgili olan bu işaret değerlendirilememiştir.

⁶⁴ Burada birçok araştırmacı *et* şeklinde okumuş ve doğal olarak bu yönde anlamlandırmışlardır. Ama kelimenin Uygur imlâsı gereğince *at* okunması gerekmektedir. Cümlede aslında “Buda'nın ismini herkes bilir ama görünen (yaşayan) Buda ise anne ve baba olarak düşünülüp ona göre saygı duyulmalı ve hürmet edilmelidir.” anlamına gelmektedir. Zaten bir sonraki cümleden de anlaşılacağına göre anne babaya büyük bir hürmet duyulması gerektiği söylenmektedir. PZ'nin çift çentikli imlâdan dolayı sunduğu okuma önerisi doğru olsa da “şu anki Buda'nın adı” anlamlandırma teklifi oldukça tartışmalıdır.

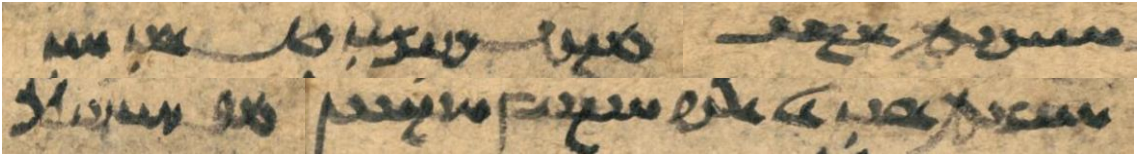
'WXWL XYZQ' S'NM'Z

31. Oğul kızkā sanmaz.

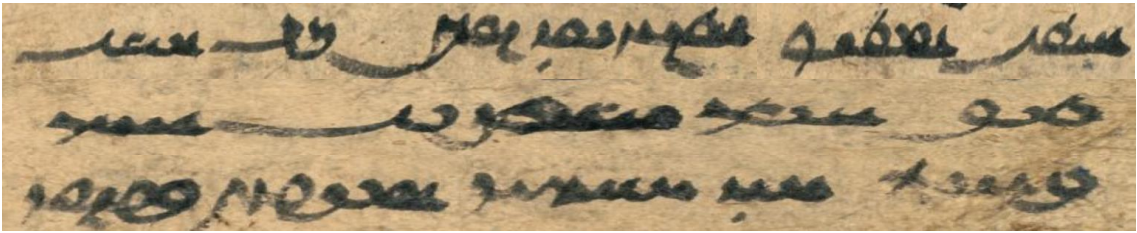
M'N 'MTY 'WYK X'NK KWYNKLYN P'RTM'YYN

32. M[e]n amtı ög kaç köñlin bertmeyin.

X'NKYM 'YLYK TYLK' KYRM'ZWN 'WYZ X'ZX'NCYM 'WYZ' 'DKW
XYLYNC XYL'YYN TYP S'XYNTY

33. Kañım ilig tilke kirmezün öz kaçğançım üze edgü kılınç kılayın tip saķıntı.

'NT' 'WYTRW 'TLX YWZLWKK' 'YNC' TYP 'YTY N'CWKYN 'XY
P'RYM X'ZX'NS'R 'WYKWŞ PWLWR

34. Anta ötrü atl[1]ğ yüzlükke inçe tip ayıt[t]ı neçükin⁶⁵ ağı barım kaçğansar üküş
bolur⁶⁶.

'TLXL'R 'YNC' TYP 'WYTWNTY

⁶⁵ CH son iki kelimeyi *erti antigin* biçiminde okumuştur.

⁶⁶ JRH, notlarında PP'u destekleyerek *bol-* yerine *bul-* şeklinde okunması gerektiğini söylüyor. Bu fikre dayanak olarak da metnin Çince nüshayı gösteriyor.

35. Atl[ı]ğlar inçe tip ötünti.

“WYNKY ‘WYNKY X’ZX’NC XYLM’X “YW PYRDY L’R

36. Öñi öñi kazğanç kılmağ ayu birdiler.

PYRY “YWR X’ZX’NC N’NK T’RYX T’RYM’XD’ ‘DKW YWX KYM PYR
T’RYS’R MYNK TWYM’N PWLWR

37. Biri ayur kazğanç neñ tarıg tarımağta edgü yok kim⁶⁷ bir tarısar miñ tüm[e]n
bolur.

PYRY “YWR XWY YYLXY ‘YKYDS’R YYLYNK’ “ŞYLWR P’Y PWLWR

38. Biri ayur koy yılkı igidser yılıña aşılr bay⁶⁸ bolur.

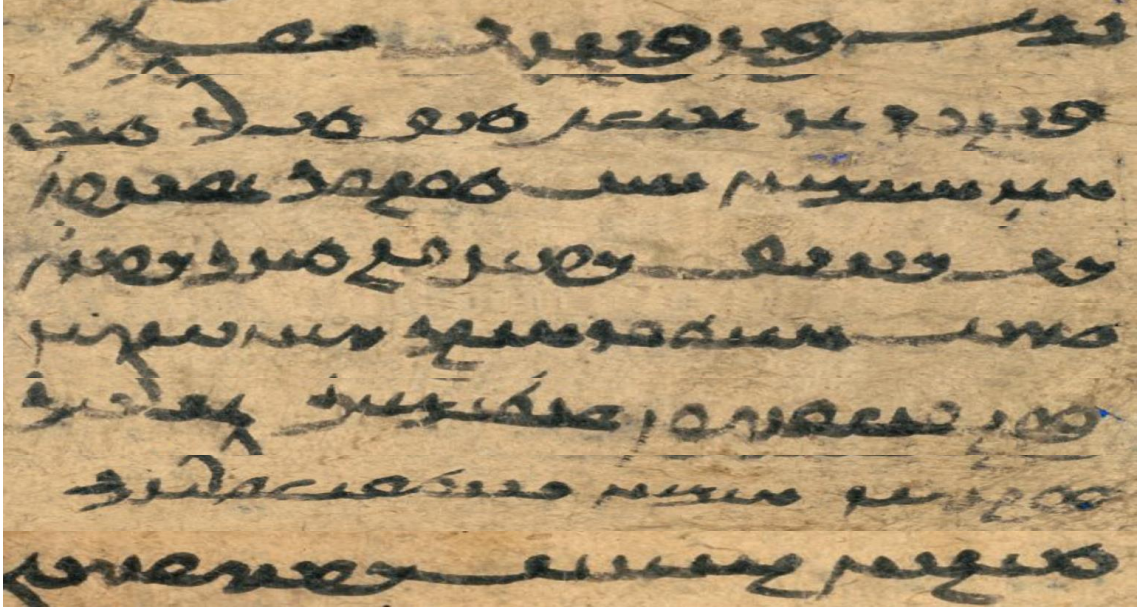

PYRY “YWR ‘WYNKTWN KYDYN S’TYX’ YWLWX’ P’RS’R P’Y PWLWR

39. Biri ayur öñtün kidin satık[k]a yuluğ[k]a barsar bay bolur.

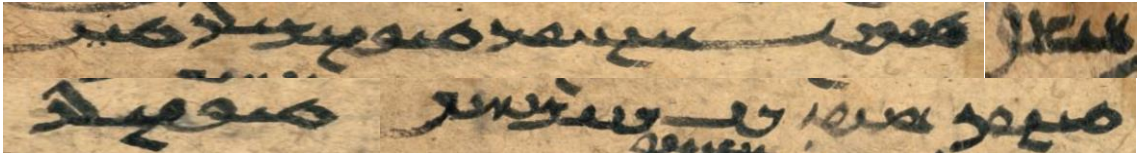
⁶⁷ Buradaki *yok* ve *kim* kelimeleri için birçokları tarafından farklı okuma teklifleri vardır. PP, HNO *yok* kelimesini *yung* biçiminde yadırganacak bir şekilde okumuştur. JRH *kergek* şeklinde okurken, PZ *kim* önerisinde bulunmuştur. ABE de aynı şekilde okumuştur. CH, PP ve HNO aynı kelimeyi *kentir* şeklinde okumuştur. ŞT buranın kesinlikle *kim* okunması gerektiğini söyler.

⁶⁸ CH kelimeyi *buşi* şeklinde okur.

YM' PYR PYLK' NWM PYLYR 'R 'YNC' TYP TYDY T'VR X'ZX'NM'X
N'NK TWLWY 'WYKWZK' KYRYP KWNKWL'T'KY KWYSWŞYN
X'NTWRX'LY S'XYNS'R PVLWNCWSWZ CYT'M'NY 'RDYNY PWLS'R X'M'X
YYRTWNCWD'KY TYNLYXL'RNYNK KWYSWŞYN

40. Y[i]me bir bilge nom bilir er inçe tip tidi tav[a]r kazğanmağ neñ toluy⁶⁹ ögüzke kirip⁷⁰ köñülteki küsüşin qanturğalı saqınsar bulunçusuz çin]tamani erdini bulsar qamağ yirtünçüdeki tınl[1]ğlarınñ küsüşin [qanturur]⁷¹.

'YNCYP TYKYN "LXWNY T'PL'M'DY T'K T'LWY 'WYKWZK'
KYRMYŞYK T'PL'DY

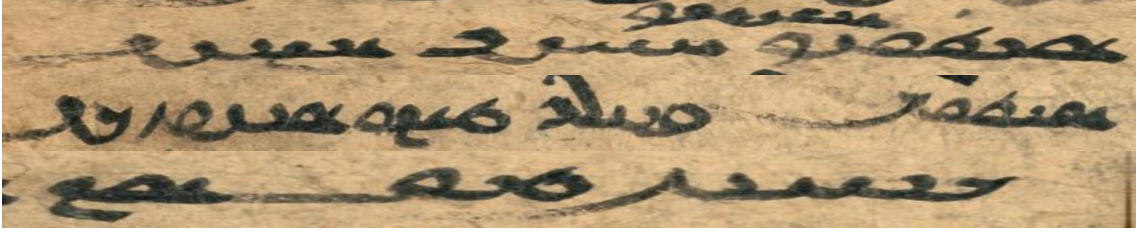
⁶⁹ ABE kelimeyi *taluy* şeklinde okumuştur. Ancak metinde açıkça *toluy* yazılmıştır. Kelimenin o dönemde böyle bir telaffuzunun da olabileceği göz ardı edilmemelidir.

⁷⁰ *taluy* kelimesi Moğolca menşelidir. Günümüz Moğolcasında *dalay* şeklinde karşımıza çıkan bu kelimenin diğer bir anlamı da "büyük" demektir. (bkz.; Lessing: *Dalay* maddesi). Bu yüzden burada bir sıfat tamlaması olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla tamlamanın tam karşılığı "büyük göl" olmalıdır. Bu çerçevede JRH'nin notlarında değindiği gibi "Türklerin okyanusları dünyayı çevreleyen ve saran nehirler olarak gördükleri" fikri burada doğrulanmaktadır.

⁷¹ Cümlenin fiili unutulmuştur. Kontekst göz önünde bulundurulduğunda muhtemelen cümlenin yüklemi *qanturur* olacaktır.

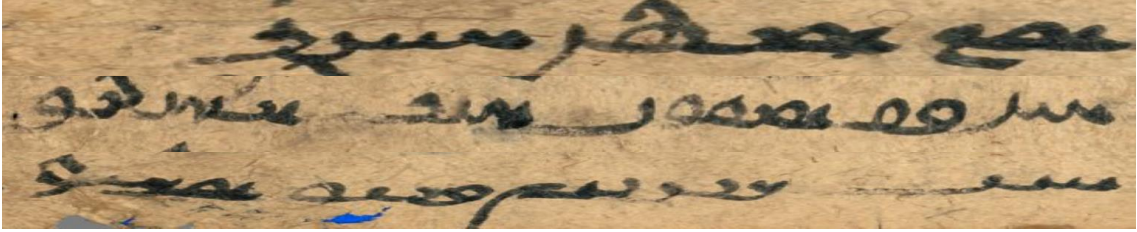

41. İncip⁷² tigin alķını taplamadı teg taluy⁷³ ögüzke kirmişıg tapladı.

‘WYTWRW ‘YCK’RW X’NKY ‘YLYK’ ‘WYTWK PYRDY T’LW
‘WYKWZK’ KYR’YN TYP

42. Ötürü içgerü қаңı il[[l]ik[k]e ötüg birdi talu⁷⁴ ögüzke kireyin tip.

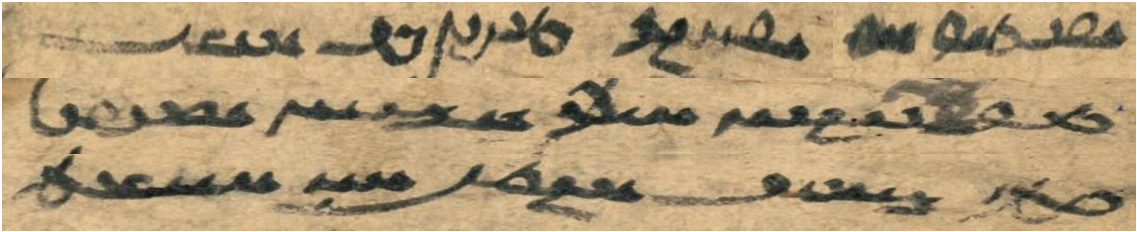
‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N PW ‘WYTWK S’V ‘YŞYDYP N’NK KYKYNC
PYRW ‘WM’DY

43. Ol ödün қаңı қан bu ötüg sav işidip neş kikiñç birü umadı.

‘RTYNKW PWSWŞLWX PWLTY

44. Ertiñü busuşluğ boltı.

⁷² Birçok araştırmacı bu kelimenin bir önceki cümlenin sonunda olduğunu düşünmüştür. Fakat bu kelimenin bir cümle başı edatı olmasından dolayı -kontekst de göz önüne alındığında- burada olması daha makul olacaktır.

⁷³ Metinde genel olarak bir tutarsızlık vardır. Kelime bazen *taluy*, bazen *toluy*, bazen de *talu* şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴ Bkz.: bir önceki not.

‘WYTRW X’N ‘WXLY TYKYNK’ ‘YNC’ TYP YRLYXX’DY “MR’X
‘WYKWKWM M’NYNK ‘YLT’ X’ZX’NCYM SYZYNK ‘RM’Z MW

45. Ötrü kan⁷⁵ oğlu tiginke inçe tip y[a]rlıkağı amrak ögüküm m[e]niñ ilte⁷⁶
kazğançım sizij ermez mü.

‘MTY KWYNKWLC’ ‘LYNK P’RC’ PWŞY PYRYNK

46. Amtı köñülçe alıñ⁷⁷ barça buşı birij.

N’ ‘WYCWN ‘WYLWM YRK’ P’RYR SYZ

47. Ne üçün ölüm y[i]rke barır siz.

PYŞ TWYRLWK ”D’ P’R

48. Biş türlüg⁷⁸ ada bar.

PYR “D’ ‘WL ‘RWR T’LYM P’LYX ‘WDWX ‘RK’N S’XL’NM’DYN TWŞ’R

⁷⁵ Metinde bu kelime tam olarak okunamadığı için JRH ve PP kelimeyi *ol*, CH ise *o* diye okumuştur. Fakat *kan* şeklinde okunmaya daha müsaittir. Ve kontekste uygun düşen kelime de bu olmalıdır.

⁷⁶ PP, HNO ve JRH kelimeyi *elte* şeklinde okumuşlar ve bu yönde “eldeki” anlamını vermişlerdir. Ancak metindeki harfler ve anlam bütünlüğü göz önünde bulundurulduğunda *ilte* şeklinde okumak ve bu yönde anlamlandırmak daha doğru olacaktır.

⁷⁷ Kelimenin ilk harfinin yazılışındaki farklılıktan olsa gerek CH bunu *talıñ* şeklinde okumuştur.

⁷⁸ CH kelimeyi *tuyulup* şeklinde okumuştur.

49. Bir ada ol erür talım balık oduğ erken sağlanmadın tuşar.

‘LXWNY KMY PYRL’ SYNKWRWR

50. Alkumı k[e]mi birle siñürür.

‘YKYNTY SWVD’ SWV ‘WYNKLWK T’XL’R P’R

51. İkinti suvda suv öñlüğ⁷⁹ tağlar bar.

KMY SWSWP SYNWR

52. Kemi süsüp⁸⁰ sınır.

KYŞY ‘LXW ‘WYLWR

53. Kişi alku ölür.

‘WYCWNC SWVD’ Y’KL’R ‘WRWP KMY SWVX’ CWMWRWR

54. Üçünç suvda yekler urup k[e]mi suvğa çomurur.

⁷⁹ CH kelimenin sonundaki g harfini okuyamamıştır. Metin içerisinde silik bir şekilde yazıldığından olsa gerek!

⁸⁰ JRH, CH ve PZ kelimenin anlamını “çarpmak” değil de “su almak” şeklinde açıklamıştır. Bu şekilde de kelime kökünü *sus-* olarak vermiştir. Fakat Özbek Türkçesinde *süz-* şeklinde, Türkiye Türkçesi ağızlarında ise *süs-* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tam olarak karşılığı ise “toslamak” olmalıdır. ST’de benzer şekilde okur ve yorumlar.

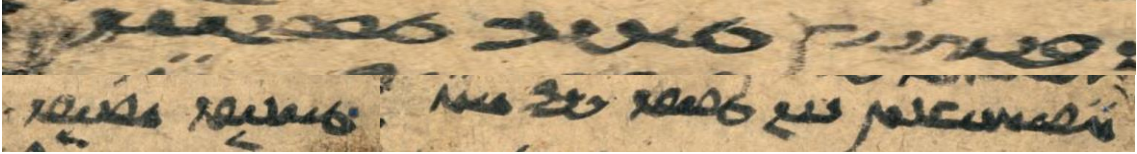
TWYRTWNC ‘WLWX T’KZYNC KK’ KYKWRWR

55. Törtünç uluğ tegzinç k[emi]ke⁸¹ kigürür.

SWV ‘YKRKŞYLWR YWYRWYR SWXWŞWR

56. Suv igr[i]kş[i]lür yürür⁸² soğuşur.

PYŞYNC TNKRY TWPYN’R QWRXYNCYX YYL TWRWR KMY
‘QT’RYLWR ‘WYLWR

57. Beşinç teñri topınar⁸³ k[or]kınçığ yil turur k[e]mi aqtarılır ülür⁸⁴.

PW MWNC’ XWRXYNCYX ‘D’X’ KYRYP ‘WYLK’Y SYZ

⁸¹ DY bu kelimeyi *yerke* şeklinde okurken diğerleri okuyamamıştır. JRH, W. Bang’ın kendi elindeki notlarında bu kelimeyi *kemike* şeklinde okuduğunu not düşmüştür.

⁸² Kelimeyi CH *ikikselüryor*, PP ve HNO *ekekşeryür* şeklinde okusalar da tatmin edici bir anlam verememişlerdir. JRH *egrik* kelimesini girdap olarak kullanmış ve müstensih’in eylemi çekimlerken hangi zamanı kullanacağını tam olarak bilemediğini bu yüzden de bir ek yığılması olduğunu iddia eder. ST ise *egrekşelür ursukuşur* şeklinde okumayı teklif eder. Fakat müstensih’in yanda yazdığı tashihi (haşiyeye düştüğü notu) ihmal etmişlerdir. Müstensih aslında bu satırda kelimeyi yanlış yazdığını hemen ilerdeki düzeltmesi ile göstermiştir. Bu düzeltmede “YWYRWYR” yazılarak bu karışıklık düzeltilmiştir:

Dolayısıyla burada bir süreklilik manası ihtiva eden bir tasvir yardımcı fiili karşımıza çıkmaktadır. Gabain *yür-* fiiline eserinde yer verirken Caferoğlu da sözlüğünde kelimeyi tanıklamıştır. Dolayısıyla doğru okuyuş *igr[i]kş[i]lür yürür* “mütemadiyen döner” olmalıdır.

⁸³ JRH notlarında kelimeyi bu şekilde okusa da metinde ST’nin *tapırar* önerisi kullanılmıştır. CH da bu şekilde okumuştur. Fakat fiil tabanı Küli Çor Yazıtı’nda *topulu*, Tonyukuk Yazıtı’nda *topulgalı* şeklinde tanıklanır. Dolayısıyla böyle okumak daha uygundur.

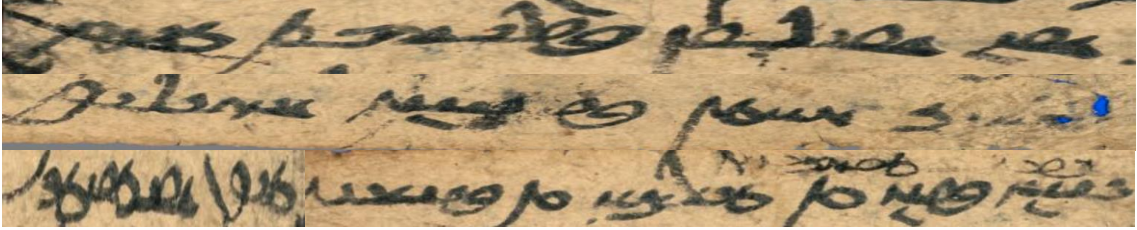
⁸⁴ CH, PP, HNO ve JRH kelimeyi *ölür* şeklinde okumuşlardır. Fakat bir geminin ölmesi mantıkça düşünülemez! Eski Türkçe metinler içerisinde *ülüg*, *ülgü*, *ülüş*, *ülgüle-* ve *üle-* gibi kelimelerin varlığı bizi bir *ül-* kökünün varlığını düşünmeye sevk etmektedir. Ayrıca türetilen kelimelerle birlikte düşünüldüğünde sözü geçen kökün “bölmek, parçalamak” anlamına gelmesi gerekir. Zaten kontekste de bu anlam tam olarak uygun düşmektedir.

58. Bu munça kórkınçığ adaka kirip ölgeysiz.

PYZNY ‘YRYNC XYLX’Y SYZ TYP TYDY

59. Bizni irinç kılğaysız tip tidi.

‘WL ‘WYDWN PWDYSVT TYKYN Y X’NT’ PW YRLX ‘YŞYDYP YRLX
PWLZWN TYDM’ZWN P’R’YYN TYP ‘WYTWNTY

60. Ol ödün Bodis[a]v[a]t tigin [kaŋ]ı kanta bu y[a]rl[ı]k⁸⁵ işidip y[a]rl[ı]k bolzun
tıdmazun barayın tip ötünti.

‘WYTRW X’NKY X’N YRLYXQ’M’DY

61. Ötrü kaŋı kaŋ y[a]rlıkaadı.

P’RM’X’Y SYN TYP TYDY

62. Barmagay sin tip tidi.

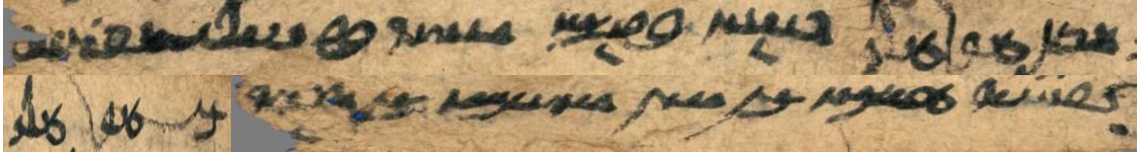
⁸⁵ Metinde bu kelime şeklinde noktasız yazılmıştır. Ama yine de hem *yarlıg* hem de *yarlık* şeklinde okunabilmektedir. Daha önceki araştırmacılar için de bu bir imlâ sorunu olarak görülür. Ancak biz “yoksul, sefil” anlamlarına gelen *yarlıg* kelimesi ile karışmaması düşüncesiyle “buyruk, ferman” anlamında ister noktalı ister noktasız yazılsın transkripsiyonda *yarlık* olarak okuduk.

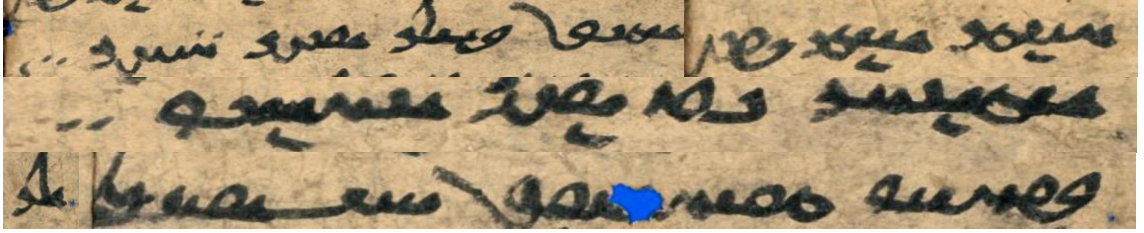
‘WYTRW TYKYN P’ŞYN TWYNKYTYP ‘YXL’YW YYRD’ Y’TP YWQ’RW
TWRX’LY “Ş “ŞL’X’LY ‘WN’M’DY

63. Ötrü tigin başın tönitip ıglayu yirde yat[ı]p yok[k]aru turğalı aş aşlağalı⁸⁶
unamadı.

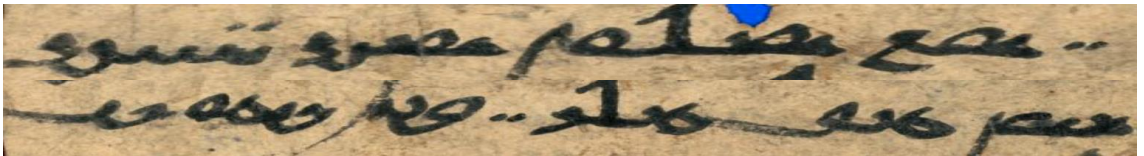
‘YNC’ TYP TYDY YRLYX PWLM’Z ‘RS’R PW YYRD’ YWQ’RW TWRM’Z
MN “Ş “Ş’NM’Z MN ‘WYLK’Y MN TYP TYDY

64. İnçe⁸⁷ tip tidi y[a]rlık bolmaz erser bu yirde yok[k]aru⁸⁸ turmaz m[e]n aş
aşanmaz⁸⁹ m[e]n ölgey m[e]n tip tidi.

X’LTY “LTY KWYN ‘RTYP P’RDY ‘WYKY Q’NKY “TLYXY YWZLWKY
‘YXL’YW PWS’NW TWRXRWP N’NK ‘WN’M’DY

65. Ƙaltı altı kün ertip bardı ögi Ƙanı atlığı yüzlügi ıglayu busanu turğ[u]rup neñ
unamadı.

⁸⁶ Müstensih en sondaki ünsüzü kuyruksuz yapmıştır. Kuyruk koyarak / harfini yapması gerekirdi. Daha sonra modern Türk lehçelerinde eki -GANI şeklinde de görecektir oluşumuz başka türlü düşünmeye de yol açmaktadır.

⁸⁷ Kelimeyi CH *anta*, JRH *itta* şeklinde okurken PP, PZ ve ST *inçe* olarak okumuştur.

⁸⁸ Bu kelime yanlışlıkla iki kere yazılmıştır.

⁸⁹ PP ve HNO kelimeyi *aş(l)amaz* şeklinde okumuşlardır.

‘WL ‘WYDWN ‘WYKY Q’NKY ‘YNC’ TYP TYDY PYZ KNTWK’ ‘DKWK’
‘WYTL’YWR PYZ ‘WN’M’S’R

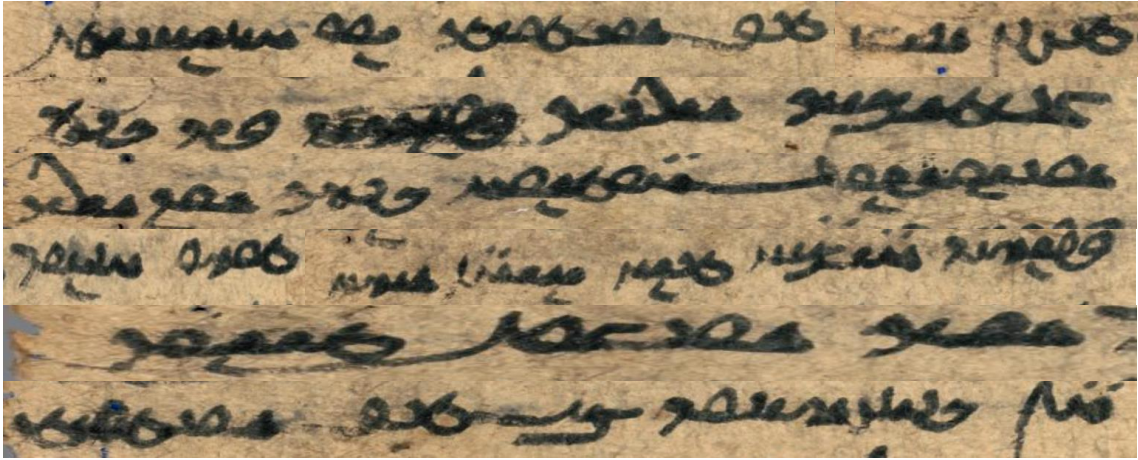
66. Ol ödün ögi қаңı інче тип тиди биз k[e]ntüke⁹⁰ edgüke⁹¹ ötleyür biz unamasar.

[EKSİK SAYFA/LAR]

... XY TWZWSY N’ P’R

67. [ası]ğ⁹² tuzusı ne bar.

TYKYN ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY LWW X’NL’RYNT’ CYNT’M’NY
‘RDYNY P’R KYM ‘WYLWKLWK QWTLWX KYŞY ‘WL ‘RDNY PWLS’R Q’M’X

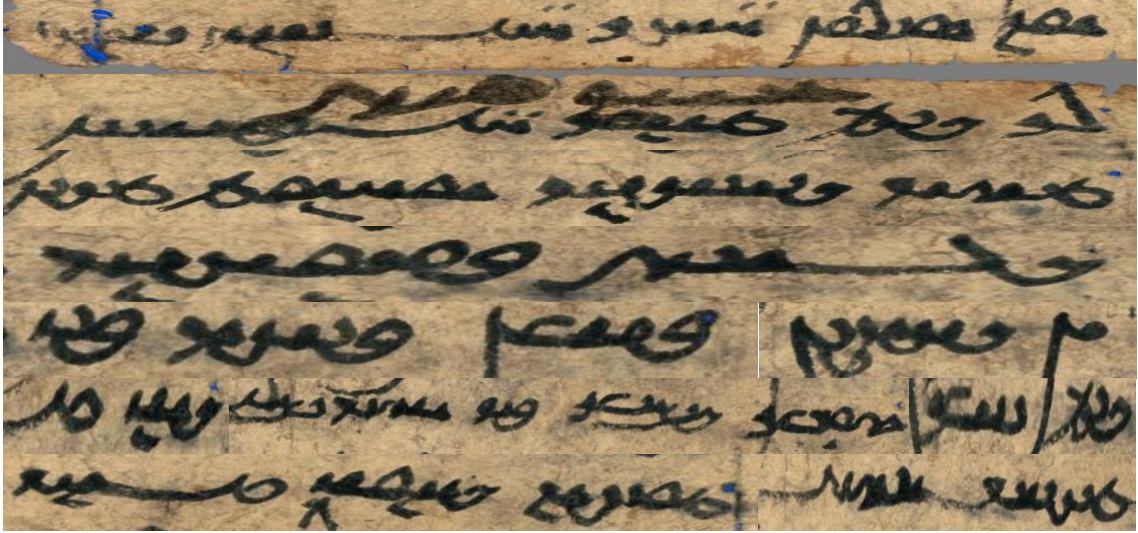
⁹⁰ Burada bir karşılaştırma yapmak yerinde olacaktır. Azerbaycan Türkçesinde bir kişi muhatabı için *özünüze* kelimesini kullanır ve tam olarak “sana-size” anlamı taşır. Yine aynı şekilde bunun Özbek Türkçesindeki karşılığı *özingizgedir*. Burada da benzer bir özellik görmekteyiz. *kentüke* kelimesi ile aslında karşıdaki kişinin bizzat kendisi kastedilmektedir.

⁹¹ CH kelimeyi *edeşke* diye okumuştur.

⁹² Buradaki eksikliği tamamlamak için iki türlü yol vardır. İlki Eski Uygur Türkçesinde devamlı şekilde görülen *asığ tuzu* hendiadyoinini düşünmek gerekir. Bu kısmın bir hendiadyoin ile tamamlanması gerekir. İkincisi de metnin ilerleyen kısımlarında *tuzusı* kelimesi yine geçmektedir ve bahsettiğimiz gibi *asığ tuzu* olarak yer almaktadır. Bu yüzden metni bu şekilde tamamlamak doğru olacaktır.

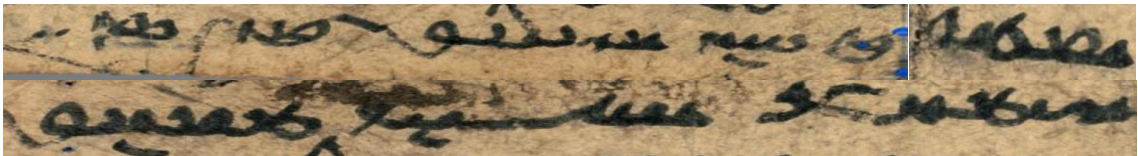
TYLXL'RQ' "SX TWSW XYLWR'NY 'WYCWN T'LWYQ' KYRYKS'YWR MN
TYP 'WYTWNTY

68. Tigin inçe tip ötünti luu anlarımta⁹³ ıntamani erdini⁹⁴ bar kim lglk utlu
kişi ol erd[i]ni bulsar ama tı[n]l[ı]qlara as[ı] tusu ılur anı un taluya kirikseyr
m[e]n tip tnti.

'WL 'WYDWN Q'NKY Q'N YRLX YRLX'DY KYM T'LWYQ' P'R'YYN
TYS'R KYRYNKL'R 'WXLWM TYKYNK' 'Y PWLWNKL'R N' KRK'KYN P'RC'
PYRK'Y PYZ KYM YYRCY SWVCY KYMYCY P'R 'RS'R YM' K'LZWN
TYKYNYK 'YS'N TWYK'L K'LWRZWNL'R

69. Ol dn anı an y[a]rl[ı] y[a]rl[ı]adı kim taluya barayın tiser kirinler
oqlum tiginke i bolunlar ne k[e]rgekin bara birgey biz kim yiri suvi kimii bar erser
y[i]me kelzn tiginig isen tkel kelrznler.

⁹³ CH bu kelimeyi *kanlıgınta* eklinde okumutur.

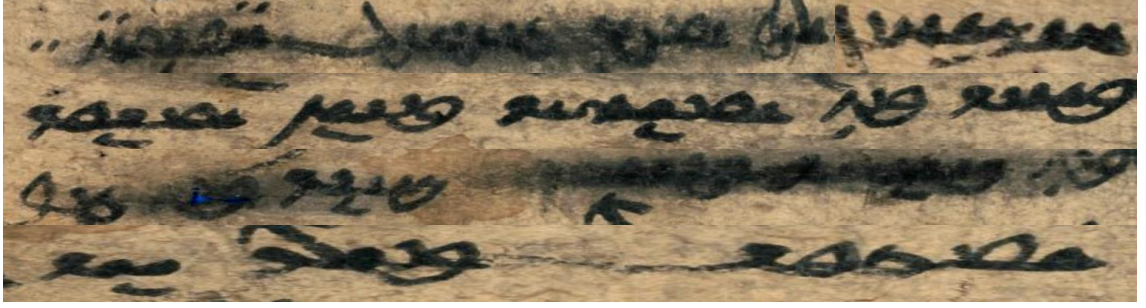
⁹⁴ Buradaki kelimededen hemen sonra "PWLS'R" eklinde bir kelime yazılmı, ancak zeri karalanmıtır. Yksek ihtimalle hemen ilerde yer alan aynı kelimeye gz takılıp buraya yanlılıkla yazmı olmalıdır. Aksi halde hibir ekilde cmlerine yerletirilememektedir. Bu durum mstensihin bir yere bakıp yazdığının yani bir baka nshadan gcrdğnn ok aık bir kanıtıdır. Metnin dier yerlerinde de buna benzer durumlar gzlemlenmektedir. Bu da o dnemde baka Trke nshalarının varlıına dellet eder.

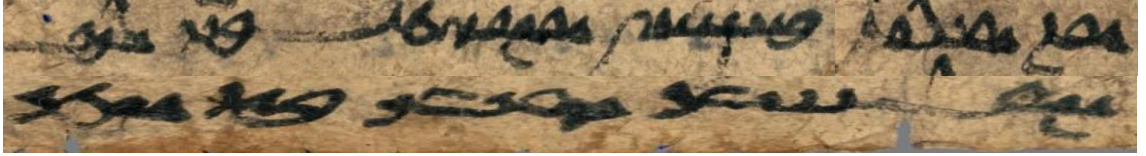
‘WYTRW PW YRLX ‘YŞYDYP PYŞ YWZ S’TYXCY ‘R’NL’R TYRYLYP
‘YCK’RW ‘WYTWK PYRDYL’R

70. Ötrü bu y[a]rl[1]k işidip biş yüz satıççı erenler tirilip içgerü ötüğ birdiler.

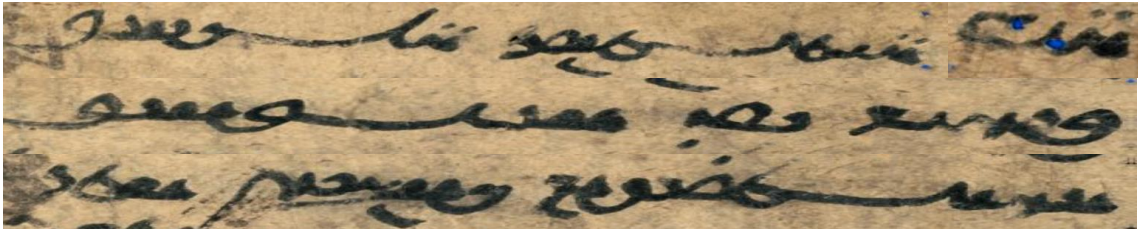
X’M’XYN ‘DKW ‘WYKLY TYKYNK’ QWLWQ’ P’RYR PYZ ‘WYLS’R
PYRL’ ‘WYLWR PYZ K’LS’R PYRL’ K’LYR PYZ TYP ‘WYTWK PYRDYL’R

71. Kamağın edgü ögli tiginke kıl[l]uk[k]a barır biz ölsür birle ölür biz kelser
birle kelir biz tip ötüğ birdiler.

‘WL ‘WYDWN P’R’N’S ‘WLWST’ PYR ‘DKW ‘LP YYRCY SWVCY P’R
‘RTY

72. Ol ödün baranas ulusta bir edgü alp yirçi suvçı bar erti.

Q’C Q’T’ TLWYQ’ KYRYP PYŞ’R YWZ ‘RYN P’RYP ‘YS’N TWYK’L
K’LMYŞ ‘RTY

73. Kaç kاتا t[a]luyka kirip bişer yüz erin barıp isen tükel kelmiş erti.

‘YNCYP S’KYZ ‘WN Y’Ş’YWR X’RY ‘RTY

74. İnçip sekiz on yaşayur çarı erti.

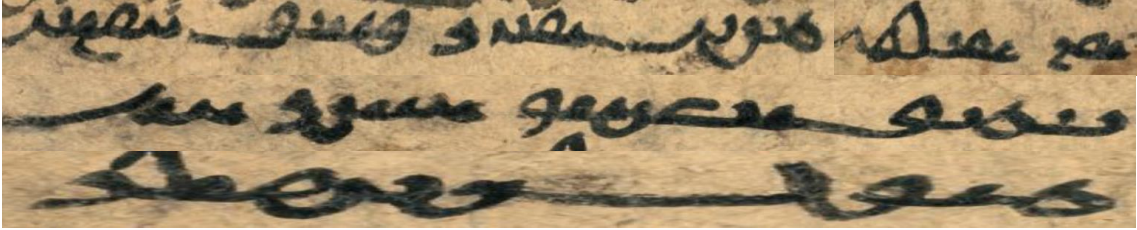
Y’N’ ‘YKY KWYZY KWYRM’Z ‘RTY

75. Yana iki közi körmez erti.

‘WL PYŞ YWZ ‘R Q’MWXWN ‘WL KWYRM’Z YYRCYK’
‘WYTWNTYL’R

76. Ol biş yüz er çamuğun ol körmez yırçike⁹⁵ ötüntüler.

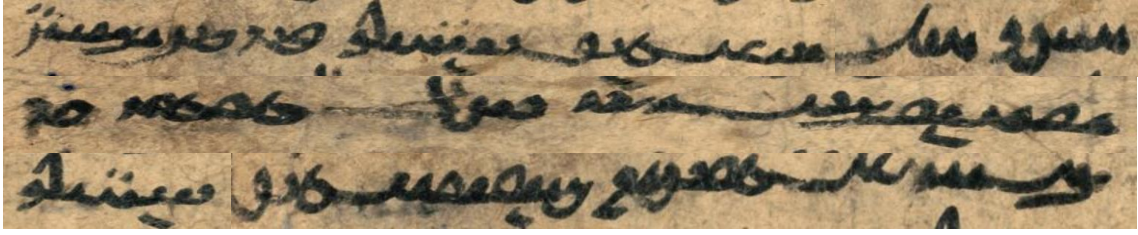

‘WL ‘WYDWN TYKYN ‘WYZY P’RYP XWLYN Y’TYP ‘YCK’RW X’NKY
X’N T’P’ KYKWRDY

77. Ol ödün tigin özi barıp çolın yetip içgerü çanı çan tapa kigürdi.

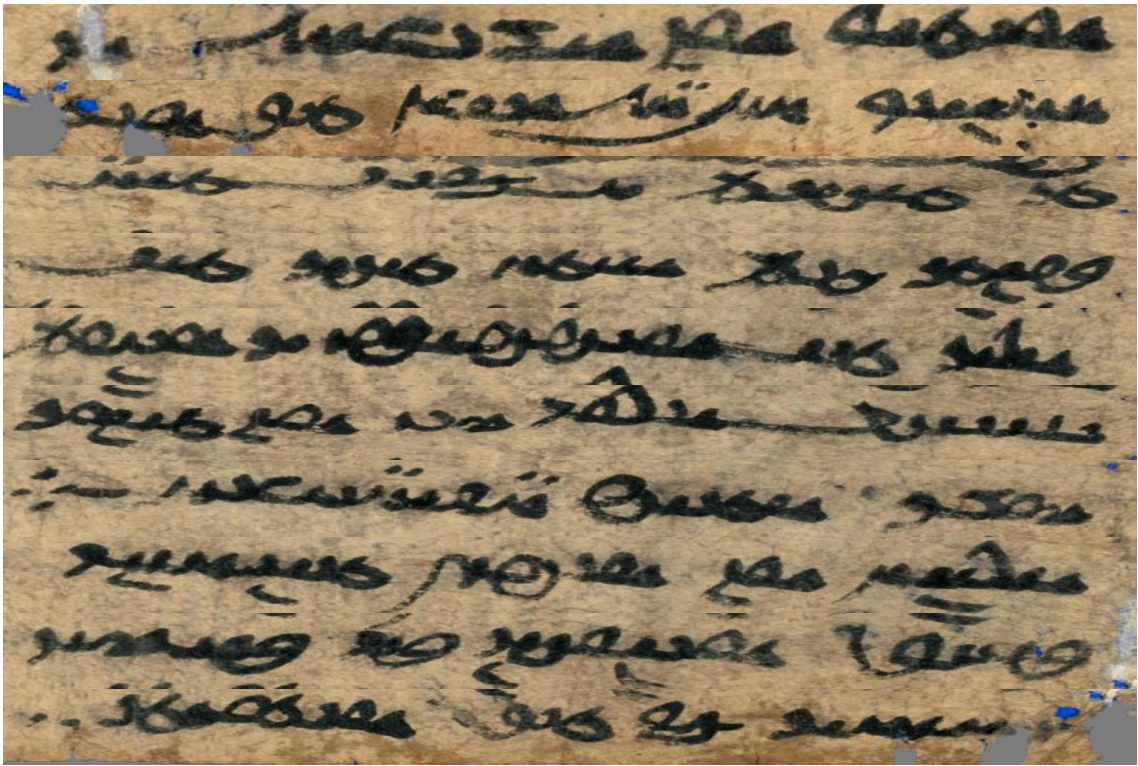
⁹⁵ CH bu kelimeyi *irinçe* şeklinde okuyor.

X'NKY X'N 'YNC' TYP YRLQ'DY PYRKY' 'MR'Q 'WXLWMYN
SYZYNK' TWTWZWR MN "S'N TWYK'L K'LWRWNK TYP YRLQ'DY

78. Kağı kan inçe tip y[a]rl[ı]kadı birk[i]ye amrak oğlumın size tutuzur m[e]n
asan⁹⁶ tükel kelürün tip y[a]rl[ı]kadı.

'WYTRW 'WL "VYCX' 'R 'YXL'YW X'NQ' 'YNC' TYP 'WYTTY
TNKRYM N' MWNK T'Q PWLTY KYM "NTX TNKRY T'K 'RDNY T'K
'WYKWKWNKWNZY 'WYLWM YYRYNK' 'YDWR SYZ 'WL T'LWY SWVY
'RTYNKW QWRQYNCYX "D'LX 'WL 'WYKWŞ TYNLXL'R P'RYP 'WYLWKLY
PYR P'RS'R 'R'X'Y MW TYP 'WYTWNTY

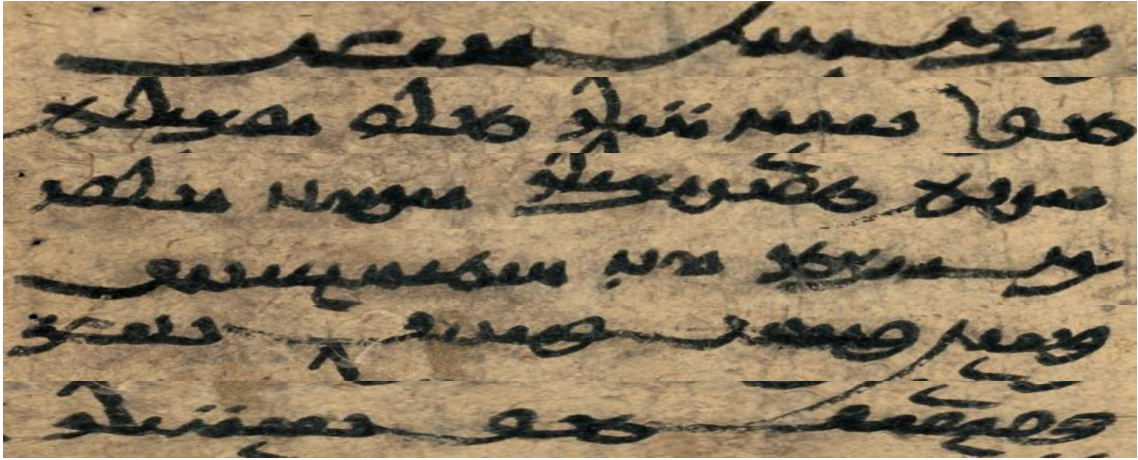
⁹⁶ Genel olarak *isen* biçiminde yazılan kelime burada daha *asan* şeklinde yazılmıştır. Bu kelimenin imlâsında da *taluy* kelimesinde olduğu gibi tutarlılık söz konusu değildir.

79. Ötrü ol aviçka er⁹⁷ ıglayu kıanka inçe tip öt[ün]ti t[e]ñrim ne muñ taq⁹⁸ boltı kim ant[a]ğ t[e]ñri teg erd[i]ni teg ögükünüzni ölüm yiriñe ıdursız ol taluy suvı eritiñü kórkinçig adal[ı]ğ ol üküş tnl[ı]glar barıp ölügli⁹⁹ bir barsar [y]arağay mu tip ötünti.

‘WLWS P’RC’ TYKYN ‘WYCWN PWS’NWR

80. Ulus barça tigin üçün busanur.

YM’ X’N ‘YNC’ TYP YRLXQ’DY TYDW ‘WM’DYM ‘RKYM TWYK’M’DY
‘RKSYZ ‘YDWR MN ‘MTY SYZ X’T’XL’NYNK PYRL’ P’RYNK P’RYNK YYRCY
PWLWNK TYP YRLQ’DY.

81. Y[i]me kıan inçe tip y[a]rl[ı]kadı tıdu umadım erkim tükemedi erksiz ıdur m[e]n amtı siz kıatağlanıñ birle barıñ barıñ yirçü boluñ tip y[a]rl[ı]kadı.

‘VYCX’ Q’M’X T’PL’MYŞ ‘WYCWN YY PWLTY ‘RYNC

⁹⁷ CH, HNO ve PP kelimeyi hiç okumazken JRH kelimeyi ey şeklinde okumuş fakat PZ bu okuyuşu er şeklinde düzeltmiştir.

⁹⁸ Bu kelimenin kendisinden öncekiyle birlikte hendiadyoin olduğunu düşünüyoruz. Yani tek başına “sıkıntı” anlamına gelmekte olup muñ kelimesiyle birlikte hendiadyoin oluşturmaktadır. JRH bu kelimeyi tek başına tanımlamadığını söylemesine rağmen Von Le Coq iki kez tanımlamaktadır (bkz.: Huastuanif; s.111)

⁹⁹ Kelimeyi PP ve HNO ölügler, CH ölükler şeklinde okur.

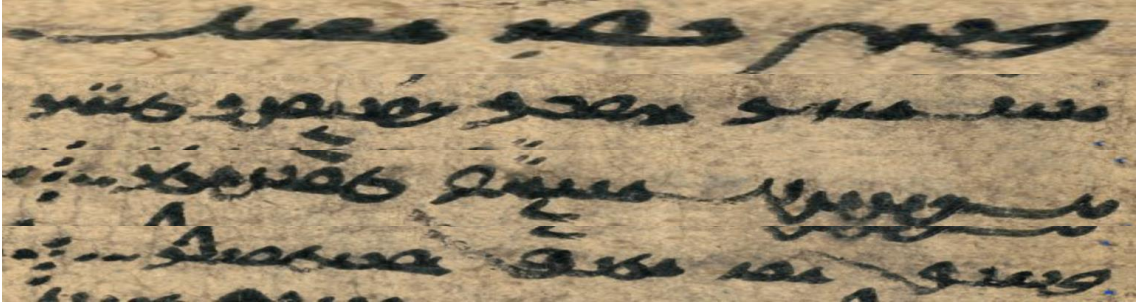

82. Avıçka kamağ taplamış üçün yi[rçi]¹⁰⁰ boltı erinç¹⁰¹.

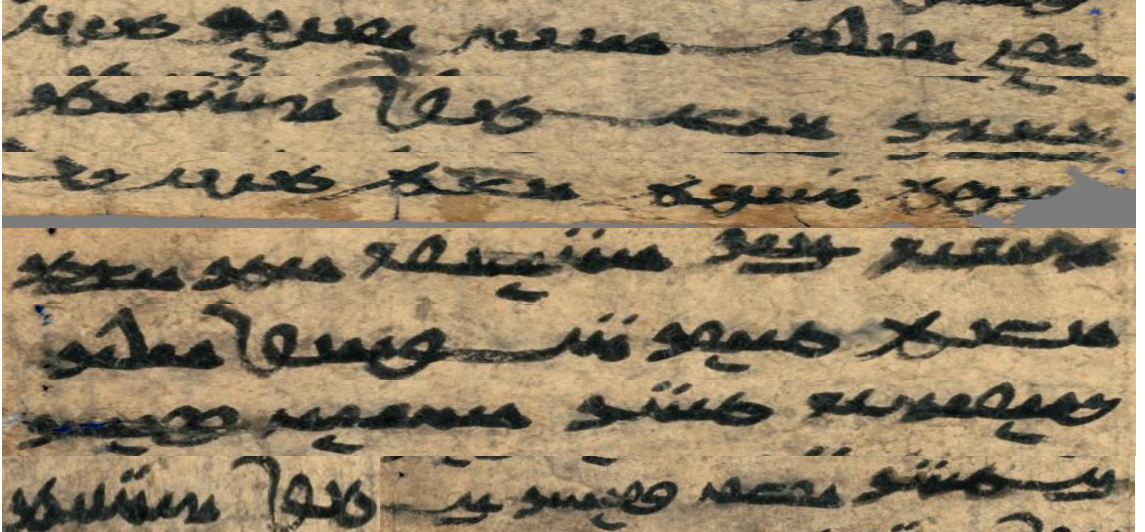
‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N TYKYNK’ S’PTY

83. Ol ödün kañı kan tiginke septi¹⁰².

PYŞ YWZ ‘R’NNYNK “ŞY SWVY KWYLVKY T’QY N’ KRK’KYN “LQW
TWYK’TY PYRYP ‘WZ’TYP ‘WYNTWRDY

84. Biş yüz erenniñ aşı suvı kölüki tağı ne k[e]rgekin alqu tüketi birip uzatıp
öntürdi.

¹⁰⁰ Oldukça tahrip olmuş bir kelime olduğu için okunmakta güçlük çekilmiştir. Ancak ittifakla *yirçi* şeklinde okunmuştur. Kontekste de uygun düşmektedir.

¹⁰¹ Üstü karalanmış veya kirlenmiş haldeki kelimeyi PP okuyamamış, CH *qanq* şeklinde, JRH *amark* şeklinde okumuştur. Ancak hiçbiri anlamlandıramamıştır. Dikkatli bakıldığında bir sonraki cümledeki ilk kelimesi olan *ol* kelimesinin üstüne bir ç harfi yazılmıştır. Dolayısıyla burada bir düzeltme söz konusu olup *erinç* okuyuşu doğru olacaktır.

¹⁰² JRH bu fiile farklı anlamlar vermiş olsa da günümüzde hâlâ bu anlamıyla Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşamaktadır (bkz.; TDK Ağızlar Sözlüğü: *sep-* maddesi).

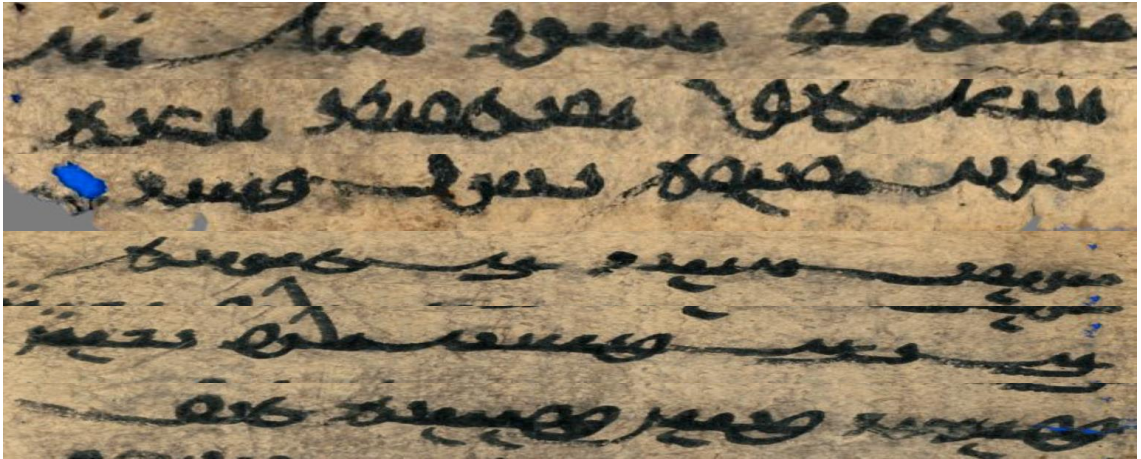
‘WL ‘WYDWN ‘NYYX ‘WYKLY TYKYN ‘YNYSY ‘YNC’ TYP S’QYNTY
‘WYKWM Q’NKYM ‘YCYM TYKYNK’ S’V’R MYNY ‘QL’YWR ‘RTY ‘MTY
‘YCYM T’LWYQ’ P’RYP ‘RDNY K’LWRS’R T’QY ‘XRLX PWLX’Y MN T’QY
‘WCWZ PWLX’Y MN TYP S’QYNTY

85. Ol ödün aňyığ ögli tigin inisi inçe tip saķıntı ögüm¹⁰³ ķanım iķim tiginke sever
mini aķlayur¹⁰⁴ erti amtı iķim taluyķa barıp erd[i]ni kelürser taķı ağ[ı]rl[ı]đ bolđay m[e]n
taķı uķuz bolđay m[e]n tip saķıntı.

‘MTY PYRL’ P’R’YYN

86. Amtı birle barayın.

‘WYTRW X’NKY X’NQ’ ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY ‘YCYM TYKYN
‘WYLWM YYRK’ P’RYR //// N’KLWK X’LYR MN TNKRYM MN YM’ P’R’YYN
‘DKW YVLQ PWLS’R PYRL’ PWL’LYM TYP

87. Ötrü ķanı ķanķa inçe tip ötünti iķim tigin ölüm yirke barır [erser]¹⁰⁵ neg[ü]lüğ
ķalır m[e]n t[e]ńrim y[i]me barayın edgü y[a]vl[a]ķ bolsar birle bolalım¹⁰⁶ tip.

¹⁰³ CH *iliküm* şeklinde okumuştur.

¹⁰⁴ 163. nota bkz.

¹⁰⁵ JRH burada *ol* kelimesinin yazıldığını söylemiştir. Fakat burada hem *gamer* hem de kontekst gereği uygun düşünmemektedir.

¹⁰⁶ PP, HNO, CH burada her iki fiili de *bul-* olarak okumuşlardır. Fakat *bolsar* ve *bolalım* paralelliği düşünöldüğünde bu mümkün değildir. Hem de *yavlaķ* birçok metinde sıkça *bol-* fiiliyle birlikte tanıklanabilir. JRH bu düşünceyle aynı fikri paylaşan ST’a şüpheyile yaklaştığını söylemektedir.

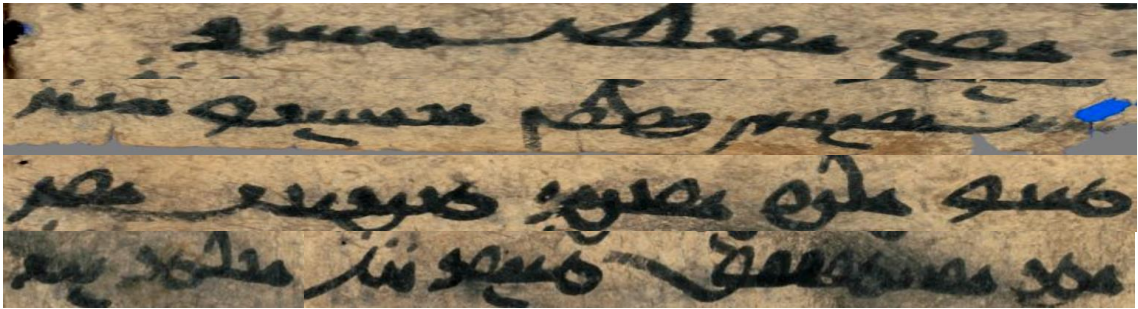
YM' X'NKY 'WXWL XYLYNCY YVL'Q 'WYCWN SVMZ 'RTY

88. Y[i]me қаңы оғул қылыңы y[a]vlaқ үчүн s[e]vm[e]z erti.

'WYTRW P'RS'R P'RXYL TYP YRLQ'DY

89. Ötrü barsar bargıl tip y[a]rl[ı]қadı.

'WL 'WYDWN X'NKY X'N 'WLWS PWDWN 'YXL'YW SYQT'YW 'DKW
'WYKLY TYKYNYK 'WZ'TY 'WYNTWRWP T'LWYQ' 'YDTYL'R

90. Ol ödün қаңы қан ulus bodun ıǵlayu sıqtayu edgü ögli tiginig uzatı öntürüp taluyқа ittilar.

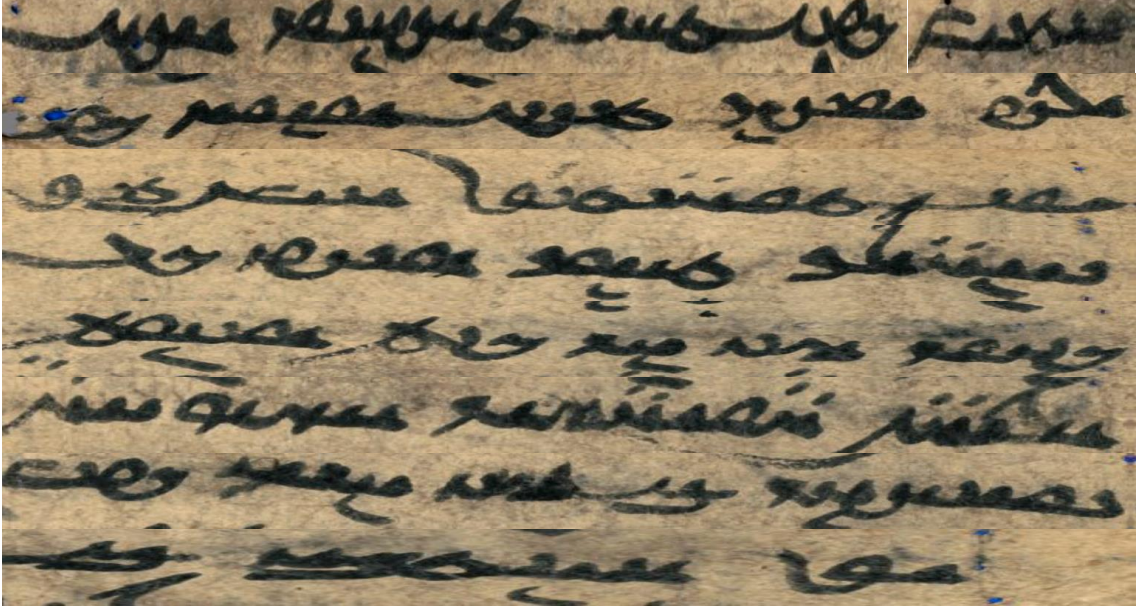
X'LTY T'LWY 'WYKWZK' T'KYP YYTY KWYN TWRWP KMY Y'R'TY

91. Қалты taluy öǵüzke tegip yiti күн turup k[e]mi yarat[t]ı.

YYTY TYMYR SWN KMY SWL'P TWRXWRDY

92. Yiti timir son¹⁰⁷ k[e]mi solap turgurđı.

YYTYNC KWYN T'NK T'NKL'YWR 'RK'N 'DKW 'WYKLY TYKYN
'WLWX KWYVRWK TWQYTYP 'YNC' TYP YRLQ'DY T'LWY 'WYKWZK'
KYRWR SYZL'R KYM 'WYLWM "D'Q' QWRQS'R "ŞNWR'Q YWRYNKL'R MN
SYZL'RNY KWYC'P 'YLYTM'Z MN

93. Yitiñ kün tañ tañlayur erken edgü ögli tigin uluğ küvrüg tokıtıp inçe tip
y[a]rl[ı]kadı taluy ögüzke kirür sizler kim ölüm adağa qorqsar aşnurak¹⁰⁸ yorıñlar m[e]n
sizlerni küçep ilitmez m[e]n.

'WYTRW YRLXYN 'YŞYDYP KYM N'NK 'WNM'DYL'R

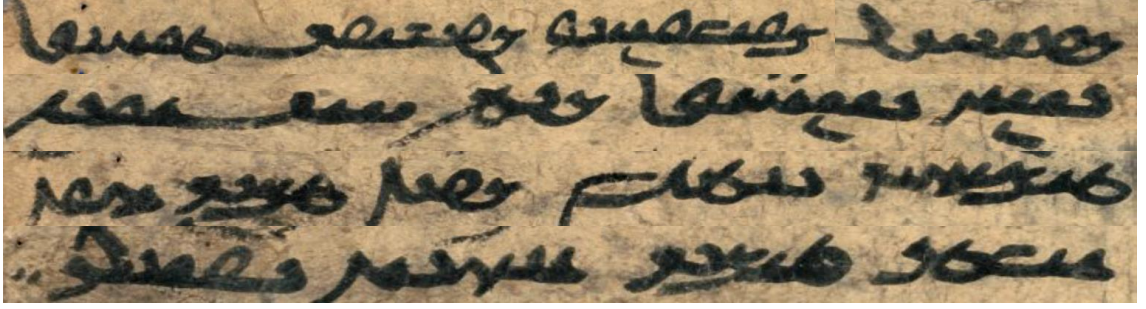
94. Ötrü y[a]rl[ı]kın işidip kim neñ un[a]madılar¹⁰⁹.

¹⁰⁷ JRH bu kelimenin Çince "zincir" anlamına geldiğini notlarında belirtmektedir. Aynı doğrultuda PP kelimenin Çince olduğunu söylemiş fakat metinde *son* olarak okunması gerektiğini vurgulamıştır. Doğru bir tespittir, çünkü tanımlayabildiğimiz bir şekilde so; "zincir" anlamına gelip enstrümantal eki almıştır.

¹⁰⁸ CH bu kelimeyi *aşnu neng* şeklinde okumuştur.

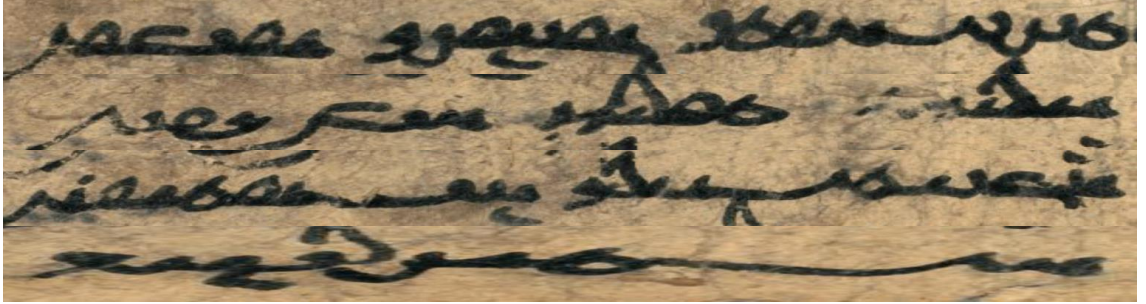
¹⁰⁹ Kelimeyi PP *önmediler*, CH *unmadılar*, ABE *üntemediler*, JRH *unamadılar* (*üntemediler*) şeklinde okumuşlardır. JRH'ın da belirttiği gibi daha önce geçen *neng unamadi* ifadesi de bu okumayı doğrulamaktadır.

KWYNYNK' MWNCWL'YW KQYVVRWK TWXYP YRLX YRLQ'P KYM
N'NK 'WYNT'M'S'R YYTYNC KWYN TMYR SW' "CTY T'MYR 'YŞYX
YWRDY

95. Kününe munçulayu küvrüg tokıp y[a]rl[ı]k y[a]rl[ı]kap kim neñ üntemeser
yitiñ kün t[i]mir so[n] açtı temir¹¹⁰ ışığ yorıdı.

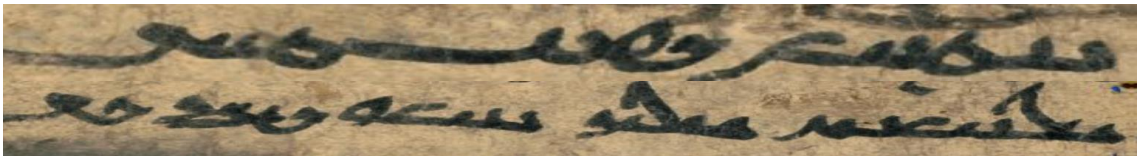
TYKYN XWTY 'WYLWKY 'WYCWN "D'SYZ TWD'SZ X'C KWYN
'YCYNT' 'RDNYLYK 'WTRWQX' T'KDYL'R

96. Tigin kıtı ülügi üçün adasız tudas[ı]z kaç kün içinte erd[i]nilig otruğka¹¹¹
tegdiler.

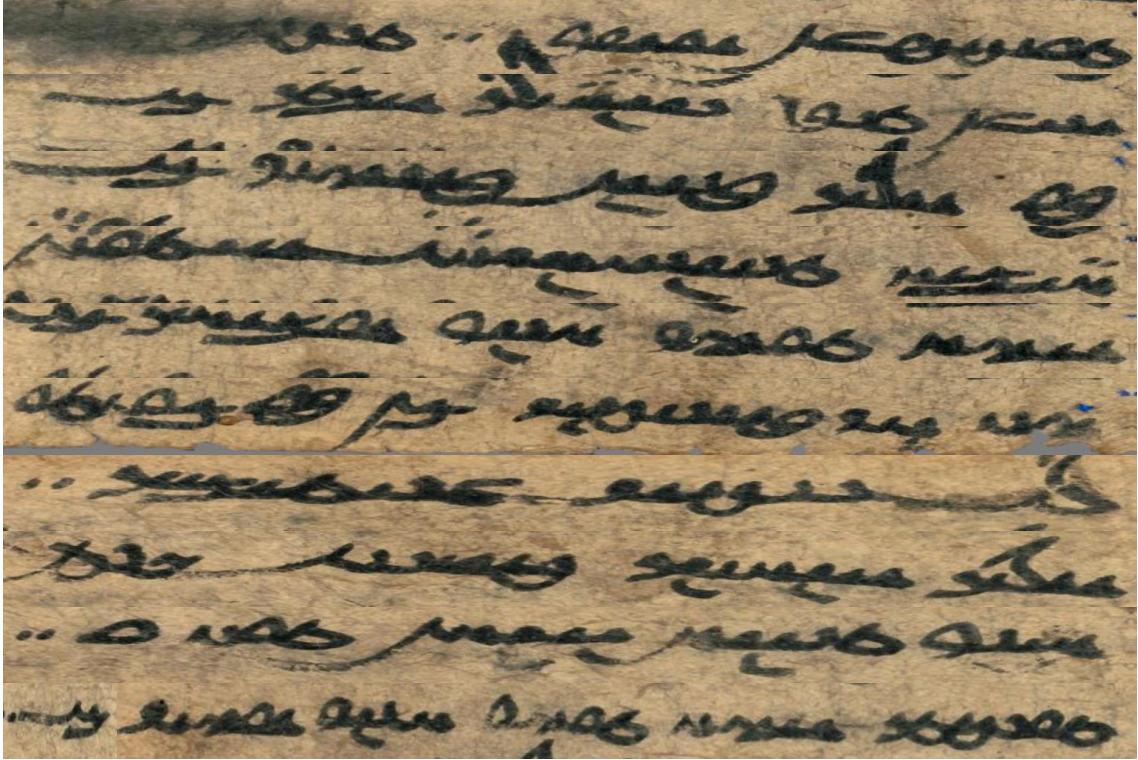
YYTY KWYN "NT' TYNTYL'R

97. Yiti kün anta tıntılar.

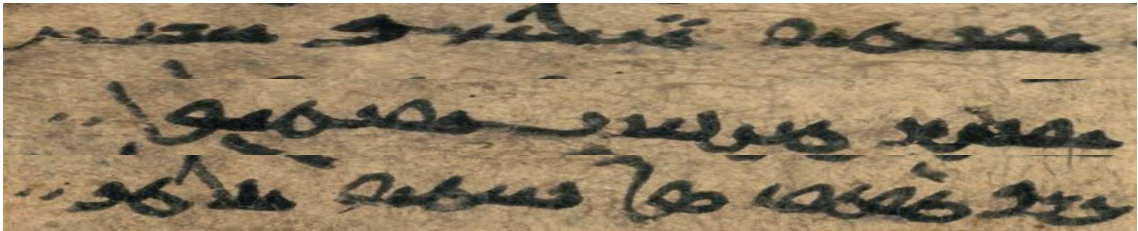
¹¹⁰Kelimenin yazımında bir istikrar yoktur. Kelime "TYMYR", "TMYR", "T'MYR" şeklinde farklı yazılmaktadır.

¹¹¹Kaşgarlı Mahmut kelimenin "ada" anlamına geldiğini söylemiştir. bkz.: DLT; *otruğ* maddesi. Ayrıca ğk>kk benzeşmesi için bkz.: 14. cümle.

YYTYNC KWYN T'NK "DYNCYX 'RDNY YNCW K'MYK' TWYK'KWC'
'WRWP TYKYN 'YNC' TYP YRLQ'DY "MTY MN PW 'RDNY PYRL' P'RS'R MN
Q'M'X TYNLYXL'RQ' "RTWQ "SX TWSW XYLW "WM'X'Y MN SYZL'R
P'RYNKL'R MN PW MWNTWD' YYKR'K CYNT'M'NY 'RDNY "LX'LY P'R'YYN
KYM X'YW TYNLXL'RX' TWYZW TWYK'TY "SX TWSW XYLW 'WS'R MN

98. Yitiñ kün tañ adınçığ erd[i]ni yinçü kemike tükegüçe urup tigin¹¹² inçe tip
y[a]rl[1]kadı amtı m[e]n bu erd[i]ni birle barsar m[e]n kamağ tınlıglarkā artuğ as[1]ğ tusu
kılı umağay m[e]n sizler barıñlar m[e]n bu muntuda yigrek¹¹³ çintamani erd[i]ni alğalı
barayın kim kayu tınlıglarkā tözü tüketi as[1]ğ tusu kılı usar m[e]n.

¹¹² Müstensih burada yazdığı bir kelimeyi silmiştir. Zaten PP da burada kasıtlı bir silme işlemi yapıldığını söyler. Bu kısım için bir kelime aramaya lüzum yoktur. Çünkü kontekst gayet muntazam şekilde oluşturulmuştur.

¹¹³ CH kelimeyi *yiging* şeklinde JRH ve PP ise *yegrek* şeklinde okumuştur.

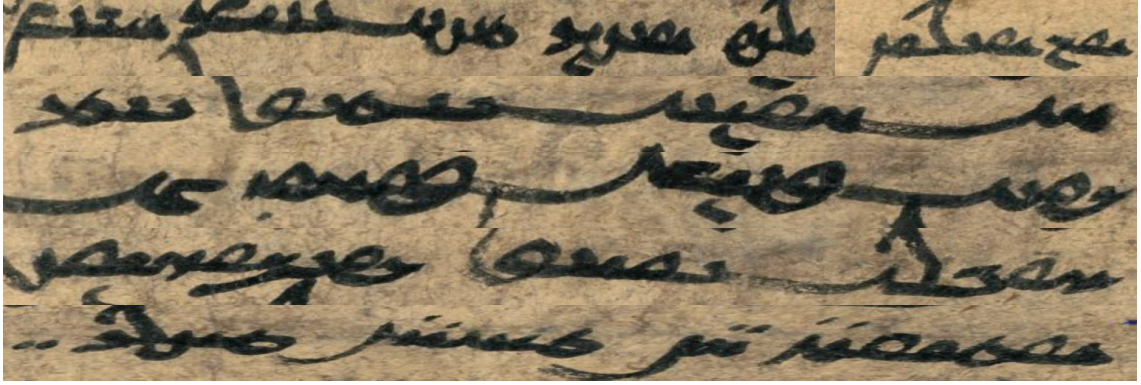
‘WYTRW Q’D’ŞY ‘NYYX ‘WYKLY TYKYNYK ‘WYTLP KMY TWTWZWP
Y’NTRW ‘YDTY

99. Ötrü kıadaşı anıyğ¹¹⁴ ögli tiginig ötl[e]p k[e]mi tutuzup yant[u]ru itti.

TYKYN YYRCY “VYCX’ PYRL’ ‘YKYKW Q’LTYL’R

100. Tigin yirçü avıçka birle ikigü kıaltılar.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YYRCY “VYCX’ XWLYN YYTYP
YYTY KWYN PYLC’ PWXWZC’ SWVD’ YWRYP KWYMWŞLWK ‘WTRWQQ’
T’XQ’ T’KDY

101. Ol ödün edgü ögli tigin yirçi avıçka ıolın yitip yiti kün bilçe boğuzça suvda
yorıp kümüşlög otrukka takka tegdi.

YYRY QWMY “LXW KWYMWŞ

102. Yiri kıumı alku kümüş.

¹¹⁴ PP ve CH kelimeyi *avıg* şeklinde okumuşlar ve doğrusunun *ayıg* olması gerektiğini notlarında göstermişlerdir. Metinde açık bir şekilde v harfi görünse de kuvvetle muhtemel kelime *anıyğ* okunmalıdır.

‘WYTRW TYNTWRX’LY S’QYNTY

103. Ötrü tinturğalı saķıntı.

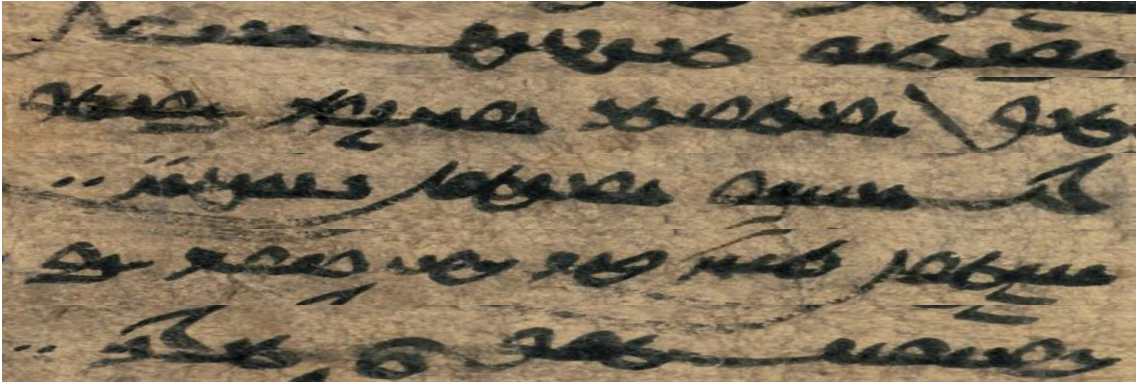
‘YNCYP ‘VYNCX’ ‘RWQY YYTTY KWYCY ‘LKNWDY

104. İncip avıçķa¹¹⁵ aruķı yitti küçi alķudı.

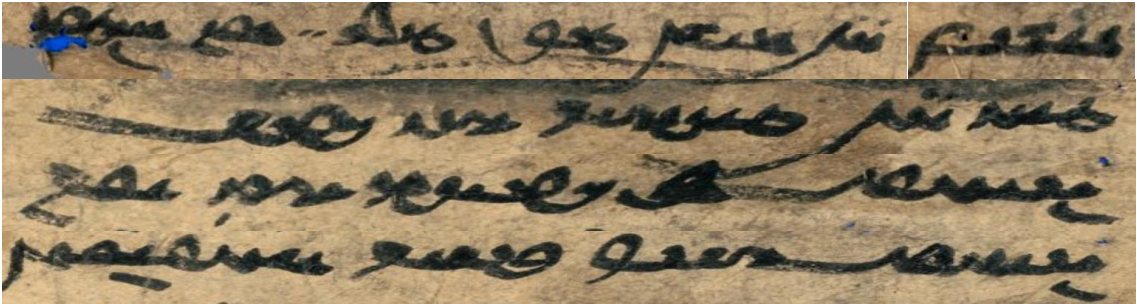
T’PR’YW YWRYYW ‘WM’DY

105. Tebreyü yoriyu umadı.

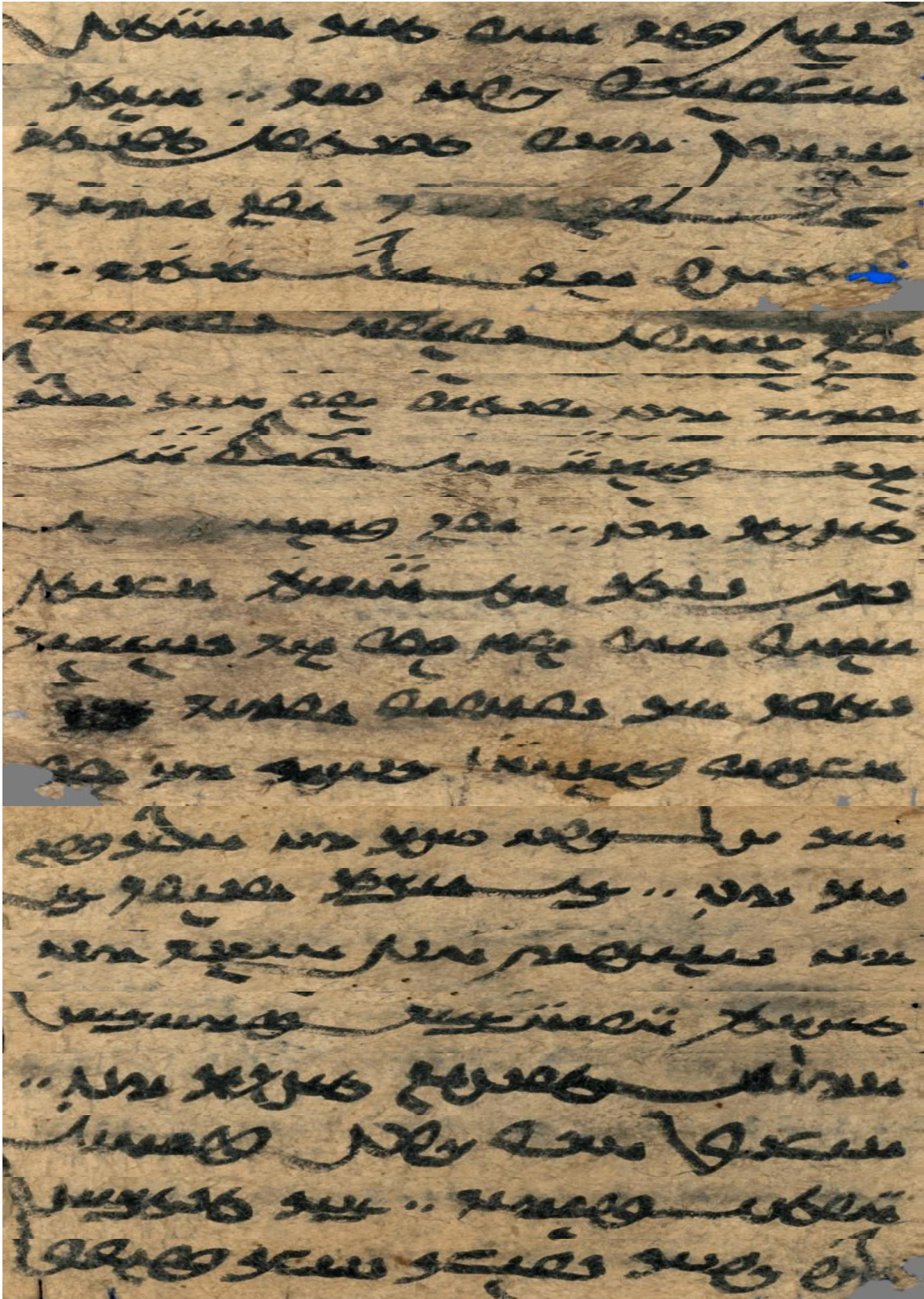
‘WYTRW TYKYNK’ ‘YNC’ TYP ‘WYTWNTY ‘WXLWM MWNTWD’
‘YN’RW ‘WYNKTWN YYNK’Q ‘LTWN T’X P’R KWYZWNWR MW KWYRWNK
TYP TYDY

106. Ötrü tiginke inçe tip ötünti oğlum muntuda ınaru öñtün yıñak altun tağ bar
közünür mü körüñ tip tidi.

¹¹⁵ Bu kelimedede fazla bir *n* söz konusudur.

“VYCQ’ ‘YNC’ TYP TYDY ‘WL “LTWN T’XQ’ T’KS’R SYZ KWYK
LYNXW’ P’R KWYRK’Y SYZ ‘WL LYNXW’ S’YW PYR’R “XWLWX YYL’N P’R
“XW TYNY ‘YR’QTYN “NCWL’YW KWYZWNR X’LTY LYNXW’ S’YW

TWYTWN TWYTRC' 'WL 'RS'R 'RTYNKW 'LP 'D' TYTYR 'WL LYNXW'
YWLWX YWXWRW 'WS'R SYZ 'WYTRW LWW X'NY 'RDNYLYK P'LYQX'
'WRDWQ' T'KK'Y SYZ 'WL P'LYX T'KR' YM' YYTY X'T Q'R'M 'YCYNT'
"LXW "XWLWX LWWL'R YYL'NL'R Y'TWR "NY YWXWRW 'WS'R SYZ
'YCK'RW P'LYXQ' KYRK'Y SYZ LWW X'NYNK' KWYZWNK'Y SYZ 'RDNY
PWLX'Y SYZ MN "MTY 'WYLWR MN SYZ Y'LNKWSXY' X'LYR SYZ TNKRYM
QWRQM'NK PWS'NM'NK 'YS'N TWYK'L T'KK'Y SYZ 'YNCYP X'YW KWYN
PWRX'N QWTYN PWLS'R MYNY TYTM'NK 'DKW KWYNY YWLCY YYRCY
PWLWP

107. Avıçka inçe tip tidi ol altun taçka tegser siz kök linhua bar¹¹⁶ körgey siz ol linhua sayu birer ağuluğ yılan bar ağu tını iraktın ançulayu közün[ü]r ıaltı linhua sayu tütün tüt[e]rçe ol erser¹¹⁷ ertiñü alp ada titir ol linhua yoluğ yoğuru usar siz ötrü luu kanı erd[i]nilig balıçka orduka teggey siz ol balıç tegre¹¹⁸ y[i]me yiti kat kıaram içinte alku ağuluğ luular yılanlar yatur anı yoğuru usar siz¹¹⁹ içgerü balıçka kirgey siz¹²⁰ luu kanıña¹²¹ közüñgey siz erd[i]ni bulğay siz m[e]n amtı ölür m[e]n siz yalñušk[ı]ya¹²² kıalır siz t[e]ñrim kıorkımañ busanmañ isen tükel teggey siz inçip kıayu kün burkıan kıutın bulsar¹²³ mini tıtmañ edğü köni yolçı yirçi bolup

[EKSİK SAYFA/LAR]

¹¹⁶ Burası genel olarak okunamamıştır. Fakat metinde kontekste de uygun şekilde *bar* yazılı olmalı. Nitekim bunun delili olarak buna paralel cümlelerin yüklemi de *bar* kelimesi ile bitmektedir.

¹¹⁷ Muhtemelen *ol erser* ifadesi müstensih tarafından yanlış yazılınca karalanmış ve biraz ileriye tekrar yazılmıştır. Bu yüzden de müstensih tarafından karalanmış olmasına rağmen CH, JRH ve ABE ifadeyi iki kere okumuştur.

¹¹⁸ Kelime tam olarak okunamamaktadır. Fakat JRH gibi, ileride aynı şekilde kullanılacağından dolayı böyle okunması gerektiğini düşünüyoruz. CH kelimeyi [*içint*]e şeklinde transkribe eder. PP ise kelimeyi hiç okuyamamıştır.

¹¹⁹ CH kelime tam okunamadığı için kelimeyi *m[e]n* okur. Fakat bu okuyuş kontekste uymamaktadır.

¹²⁰ CH, PP ve ABE bu kelimeyi *siz* olarak okurlar. Ancak JRH'ın da söylediği gibi açık bir şekilde *siz* yazılmıştır. Bu JRH'ın notlarında belirttiği gibi müstensih'in lehçesi ile ilgili mesele olmak yerine imlâ yanlışı olarak değerlendirilmelidir.

¹²¹ CH bu kelimeyi *kanı neke* şeklinde okumuştur.

¹²² CH burayı *yalangukkın* şeklinde okur.

¹²³ ABE bu kelimeyi hiç okumamıştır.

YNK' T'KDY

108. [Balık kapağ]ı¹²⁴ tegdi.

Q'P'XD' 'YKY 'RYX XYZL'R TWRWR 'LKY 'RDNYLYK YYP 'NKYR'R

109. Kapağda iki arıg kızlar turur elginde erd[i]nilig yıp eñirer¹²⁵.

'WYTRW TYKYN KYM SYZL'R TYP 'YYTY

109. Ötrü tigin kim sizler tip ayıt[t]ı.

'WL XYZL'R Q'P'XCYPYZ TYP TYDY.

110. Ol kızlar kapağcı biz tip tidi.

'WYTRW TYKYN P'LYX 'YCYNK' KYRDY

111. Ötrü tigin balık içiñe kirdi.

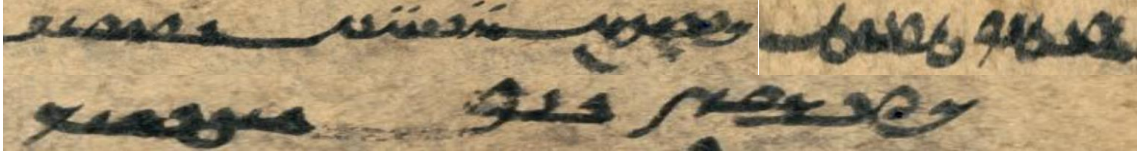
¹²⁴ CH bu kelimeyi *yrke* şeklinde okumaktadır.

¹²⁵ Bu cümlede geçen *elgi* kelimesi kontekste uymamaktadır. Metinde bu kelimenin tam altına denk gelen kısımda silinmiş veya tahrip olmuş bir kelime vardır. Biz bu kelimenin *elginde* olarak okunması gerektiğini ve *elgi* kelimesinin düzeltilmesi olduğunu düşünüyoruz.

‘WYNKTWN Q’P’XQ’ T’KDY

112. Öntün¹²⁶ kapakka tegdi.

‘WYTRW TWYRT KWYRKL’ QYRQYN YWRWNK KWYMWYŞ YYP
‘NKYR’R

113. Ötrü tört körkle kırkın¹²⁷ yürüñ kümüş yıp enjirer.

PW Q’P’X KWYZ’DW TWRWRL’R

114. Bu kapag közedü tururlar.

TYKYN “YYTS’R Q’P’XCY QYRQYN PYZ TYDYL’R

115. Tigin ayıtsar kapagçı kırkın biz tidiler.

‘WYTRW T’QY ‘YCK’RW KYRDY

116. Ötrü tağı içgerü kirdi.

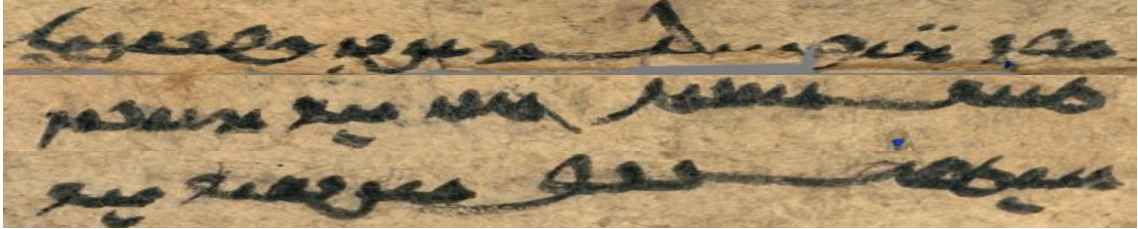
¹²⁶ JRH, PP’nun bu kelimeyi “geçilecek ilk kapı” olarak tercüme etmesini haklı olarak hatalı buluyor; çünkü bir önceki cümlede şehrin içine girilmişti. Dolayısıyla verilen bu anlam uygun düşmemektedir. Ayrıca kılavuz daha önceki tarifinde de *öñtin* kelimesini kullanmıştı.

¹²⁷ JRH bu kelimeyi *kız+kün* olarak açıklayıp “kızlar” anlamını vermektedir. Fakat bu kelimeyi Kaşgarlı “kız, cariye” olarak anlamlandırırken yine Gabain de aynı kelimedenden bahseder.

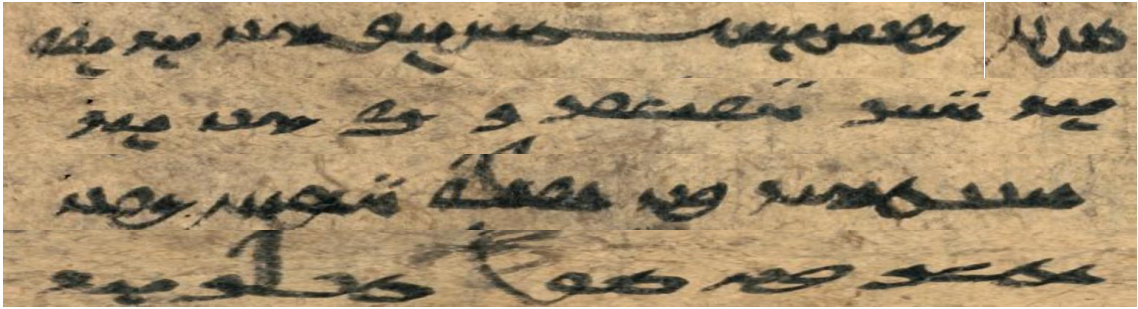
‘WRDW Q’P’XQ’ T’KDY

117. Ordu қаpaққа tegdi.

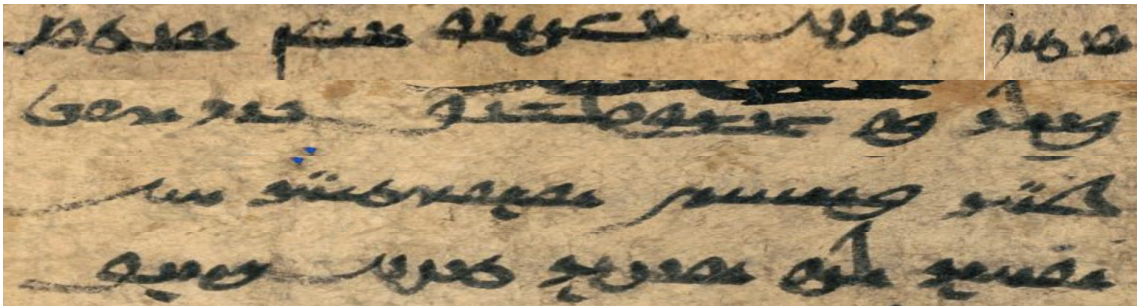
‘WL Q’P’XD’ S’KYZ KW’RKL’ T’NK “RYX KYZL’R S’RYX ‘LTWN YYP
‘NKYR’RL’R

118. Ol қаpaғda sekiz körkle tañ arıǵ kızlar sarıǵ altun yıp eñirerler.

TYKYN KWYRKL’RYN T’NKL’P SYZL’R LWL’R Q’NY QWNCWYY
MW SYZL’R ”YYTS’R PYZ ‘WRDW Q’P’X KWYZ’TCY PYZ TYP TYDYL’R

119. Tigin körklerin tañlap sizler luular қanı қуңçууы¹²⁸ mu sizler ayıtsar biz ordu
қаpaғ közetçi biz tip tidiler.

¹²⁸ Bu kelime genel olarak *қуңçуу-ы* şeklinde okunmuş, sadece ABE 3.teklik iyelik eki olarak değerlendirmiştir.

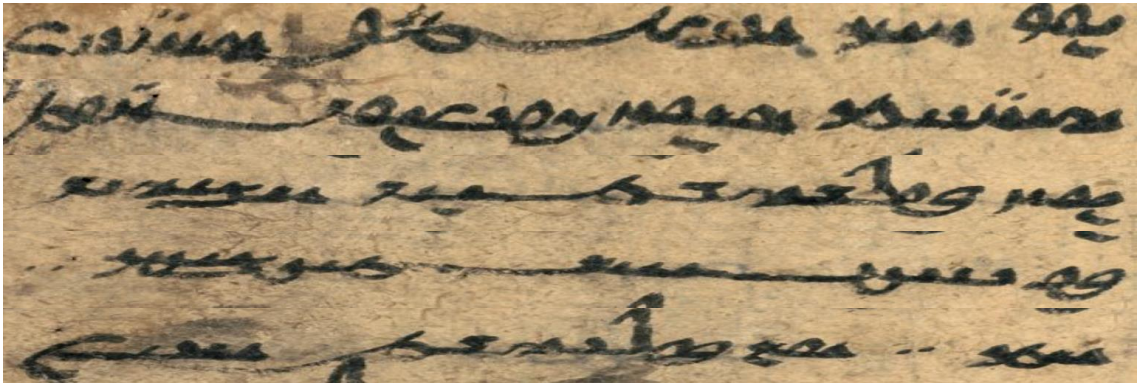
‘WYTRW TYKYN ‘YCK’RW ‘YNC’ ‘WTWK PYRDY PW ÇYMPWDVYP
YYR SWVDQY P’R’N’S ‘WLWST’QY X’N ‘WXLY ‘DKW ‘WYKLY TYKYN
K’LYP Q’P’XD’ TWRWR ‘YCK’RW KWYZWNK’LY TYP

120. Ötrü tigin içgerü inçe ötüg birdi çimbud[ı]vıv yir suvd[a]k¹²⁹ baranas
ulustağı kan oğlu edgü ögli tigin kelip қаpağda turur içgerü közüneli tip

‘WL ‘WYDWN ‘WL Q’P’XCY QYRXYNL’R ‘YCK’RW KYRYP
‘WYTWNTYL’R

121. Ol ödün ol қаpağcı kırkınlar içgerü kirip ötüntiler.

LWW X’NY ‘YNC’ TYP S’QYNC S’QYNTY ‘WLWX KWYCLWK
QWTLWX PWDVSVTL’R ‘RM’S’R PW YYRK’ N’NK T’KM’K’Y ‘RTY ‘WL
PWDYSVT ‘RYNC

122. Luu қanı inçe tip saқınç saқıntı uluğ küçlüg қutluğ bod[i]s[a]v[a]tlar¹³⁰
ermeser bu yirke neñ tegmegey erti ol bodis[a]v[a]t erinç.

¹²⁹ çimbud[ı]vıv ve yirsuv ifadelerinin birlikte düşünülüp bir hendiadyoin olarak anlaşılması lazım gelir.

¹³⁰ Müstensih kelimeyi yanlış yazmıştır. Aslında “PWDYSVT” olmalıydı.

KYRZWN TYP YRLQ'DY

123. Kirzün¹³¹ tip y[a]rl[ı]kadı.

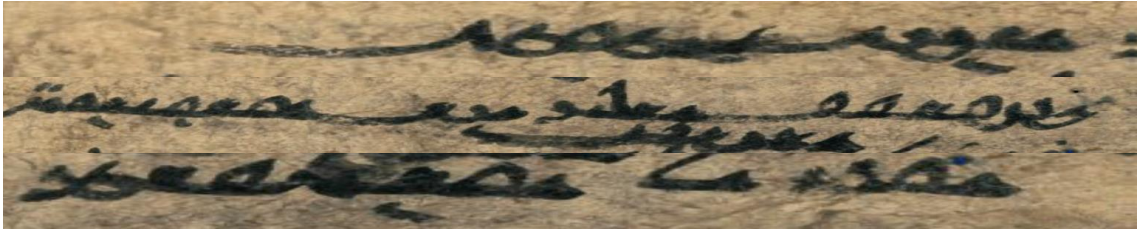
'WL 'WYDWN TYKYN 'YCK'RW KYRDY

124. Ol ödün tigin içgerü kirdi.

LWW X'NY 'WTRW 'WYNTY

125. Luu kanı otu¹³² önti.

'LKYN TWT' KYKWRWP 'RDNYLYK 'RKLYK 'WRWNLWQ 'WYZ'
'WLXWRTY

126. Elgin tuta kigürüp erd[i]nilig erklig¹³³ orunluk üze olgurtı.

¹³¹ Bu kelimeye z harfinden sonra araya bir *k* harfine benzer bir ses işareti konulmuştur. Bu işaretin yazıldığı mürekkep farkından dolayı sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca normal şartlarda birleştirilmesine rağmen ayrı yazılmıştır. Kelimeyi *kirzkün* şeklinde okuyanlar da etimolojik olarak tatmin edici bir açıklama yapmamışlardır.

¹³² CH ve PP bu kelimeyi *ötrü* şeklinde okumuştur ancak bu şekilde okunabilmesi için kelimenin “WYTRW” şeklinde yazılması gerekirdi. JRH *utru* okumuştur. Fakat kelime Altun Yaruk ve Maytrisimit'te tanıklandığı gibi birçok türevleri ile birlikte DLT ve Çağatay dönemi eserlerinde de geçmektedir. *orta* ile alakalı olmak üzere kelime *otru* okunmalıdır.

¹³³ Aslında satır arasına yazılmış bu kelimeyi CH *ergede* şeklinde okurken PP hiç okumamıştır. JRH ise bu kelimeyi fark etmiş ancak bir sonraki cümlede geçecek olan *luu hanın*ın sıfatı olarak düşünmüştür. Fakat cümlede tahtın ihtişamı anlatılmak istenmiş olmalı ve bu yüzden de bu sıfat tam olarak *erdinilig* kelimesinin altına yazılmıştır.

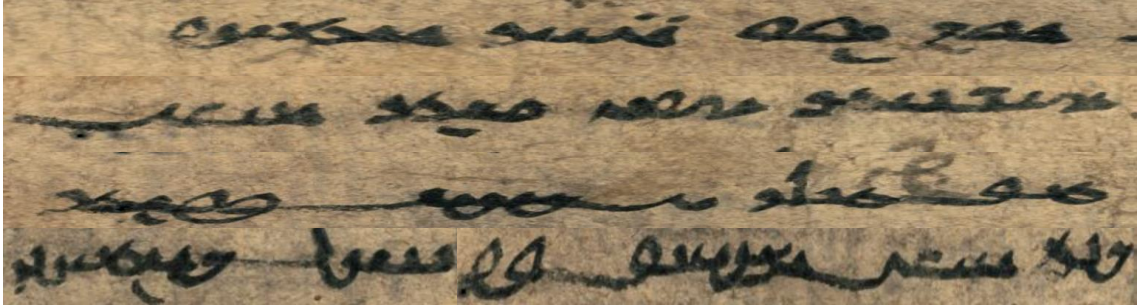
LWW Q'NYNK' T'TYXLYX SWX'NCYX NWM NWML'DY

127. Luu anıa tatılı soanı nom nomladı.

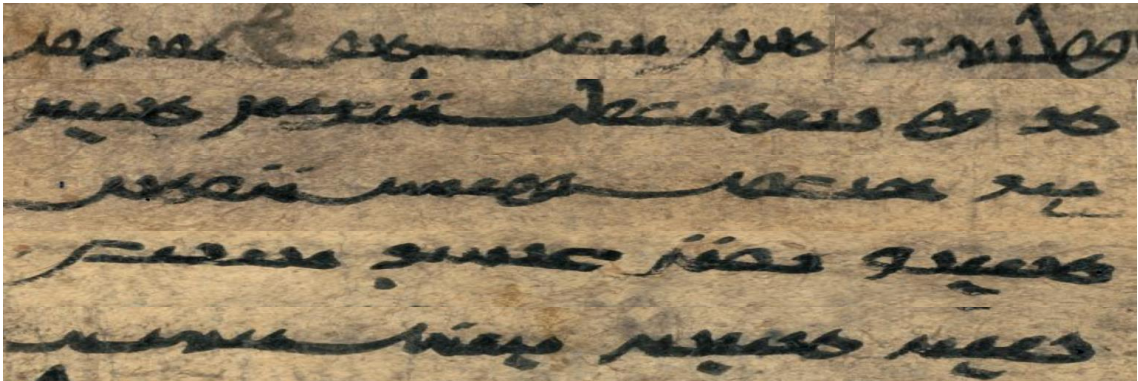
'WLWX 'WYKRWNCWLWK KWYNKLYN PWŞY PYRM'K 'SXY
NWML'DY

128. Ulu grüncülu köülin buı birmek as[ı]ı nomladı¹³⁴.

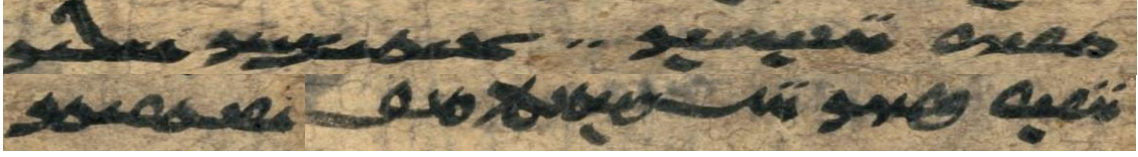
'WL LWW Q'NY 'RTYNKW S'VYNTY SWYZWLTY 'YNC' TYP TYDY N'
KRK'K PWLTY KYM 'NC' 'MK'NYP PW YYRK' K'LTYNKYZ

129. Ol luu anı ertıı sevinti süzülti ine tip tidi ne k[e]rgek boltı kim ana emgenip bu yirke keltıiz.

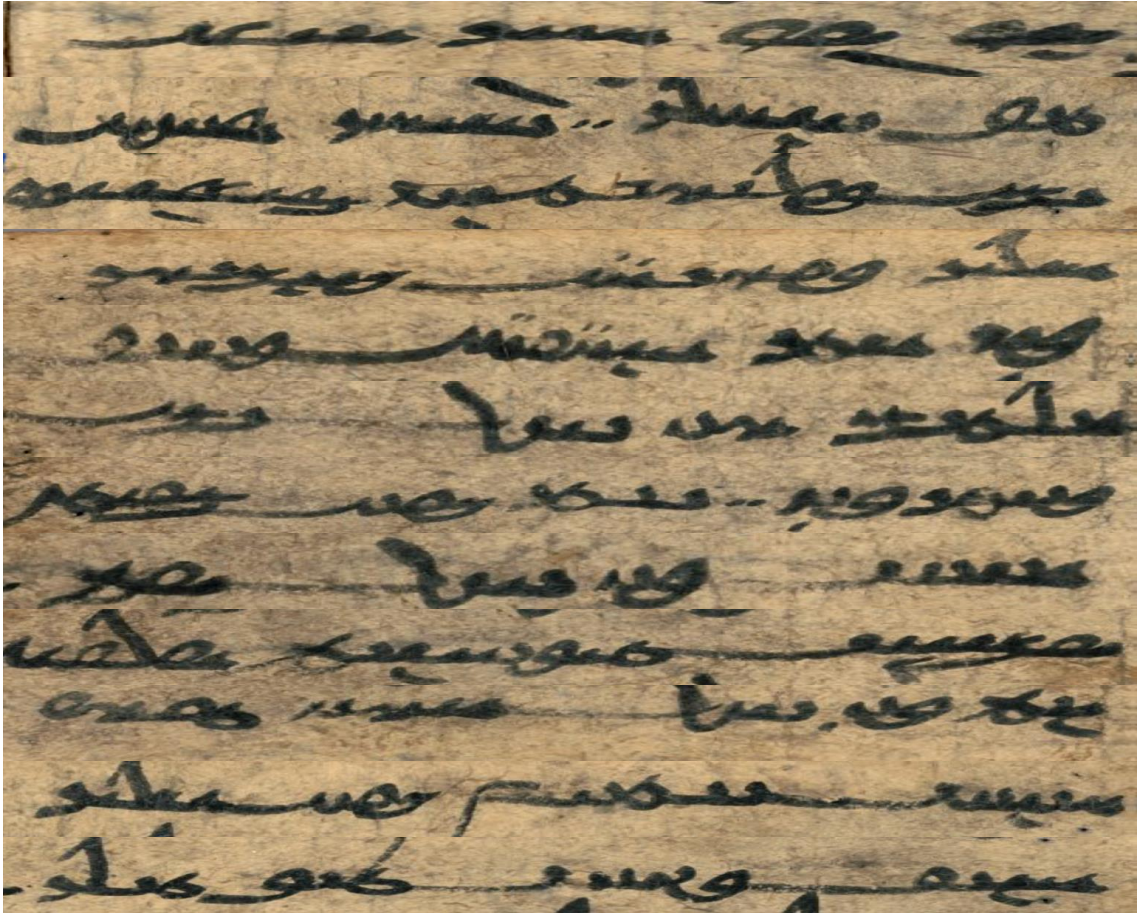
¹³⁴ CH bu kelimeyi *umladi* eklinde okumutur.

PWDYSVT TYKYN 'YNC' TYP 'WYTWNTY PW YYRTYNCWD' Q'M'X
TYNLXL'R 'WYCW N PWRX'N QWTYN TYL'YW YWQ CYX'Y 'YRYNC YRLX
TYNLYXL'RQ' 'S'X TWSW QYLX'LY CYNT'M'NY 'RDNY QWLW PWŞYQ'
K'LTYM TYP 'WYTWNTY

130. Bodis[a]v[a]t tigin inçe tip ötünti bu yirtinçüde kamağ tnl[1]ğlar üçün burkan
kutin tileyü yok çığay irinç y[a]rl[1]ğ tınlıglarğa as[1]ğ¹³⁵ tusu kılğalı çintamani erd[i]ni
kolu buşıka keltim tip ötünti.

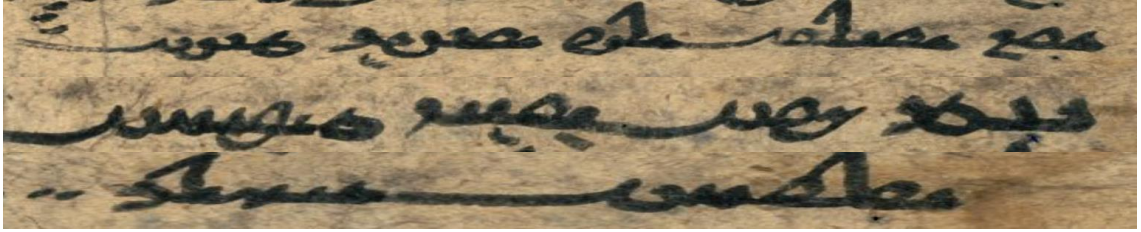

KRW LWW X'NY 'YNC' TYP YRLX'DY Y'R'X'Y 'WNKR' YM'
PWDYSVTL'R MWNCWL'YW 'RDNY PWŞYQ' K'LMYŞY P'R 'RTY 'LQWQ'

¹³⁵ Burada bir yazım hatası vardır. Metnin birçok yerinde tekrarlanan bu hendiadyoini kesin olarak bildiğimiz için *asağ* olarak yazılan kelimeyi *asığ* olarak okuyoruz.

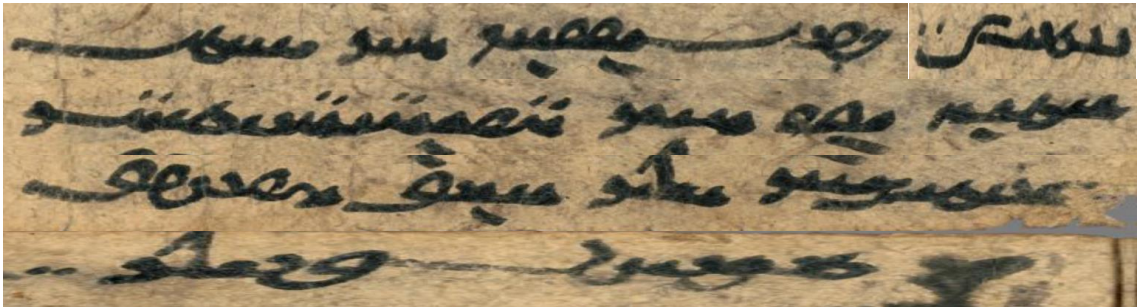
PYRYP ‘YDTYMYZ SYZYNK’ YM’ PYRK’Y PYZ YYTY KWYN MWNT’
‘YNYNK PYZYNK’ NWM NWML’NK T’PYN’LYM ‘WDWN’LYM PYZYNK’ ”SX
TWSW XYLYNK YYTYNC KWYN ‘RDNY ’’LYP PYRYNK TYP TYDY.

131. K[i]rü¹³⁶ luu ƙanı inçe tip y[a]rl[ı]ƙadı yarağay öñre¹³⁷ y[i]me
bodis[a]v[a]tlar munçulayu erd[i]ni buşıƙa kelmişi bar erti alƙuƙa birip ittımız sizeñe
y[i]me birgey biz yiti kün munta e[r]iñ¹³⁸ biziñe nom nomlañ tapınalım odunalım¹³⁹
biziñe as[ı]ğ tusu ƙılıñ yitiñç kün erd[i]ni alıp biriñ¹⁴⁰ tip tidi.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YYTY KWYN LWL’R T’P’XYN
‘WDWXYN “Ş’DY

132. Ol ödün edgü ögli tigin yiti kün lu[u]lar¹⁴¹ tapağın uduğın¹⁴² aşadı¹⁴³.

¹³⁶ Burası bugüne kadar okunamamış olsa da bu cümlenin başında bir cümle başı edatı olması gerekmektedir. Zaten metinde okunmayıp ihmal edilen harf yığını “KRW” şeklindedir.

¹³⁷ CH bu kelimeyi *örken* şeklinde okumuştur.

¹³⁸ PP bu kelimenin *irin* şeklinde olması gerektiğini notlarında söylemiş ve kelimeyi *irinç* ile ilişkilendirmiştir. Diğer araştırmacılar *inin* şeklinde okumuşlardır.

¹³⁹ JRH dâhil bütün araştırmacıların *udun-* okumasının aksine bu kelime “uyanmak” anlamına gelen *odun-* kelimesi olmalıdır.

¹⁴⁰ Burada *aliver-* tasvir yardımcı fiili söz konusudur ki anlamı “engelsiz, sorunsuz bir şekilde almak” olarak düşünülebilir bkz.: Mehmet Mahur Tulum; Özbekçede Tasvir Yardımcı Fiilleri: *ber-* maddesi.

¹⁴¹ Genellikle “LWW” şeklinde yazılan kelime bu kez eksik yazılmıştır.

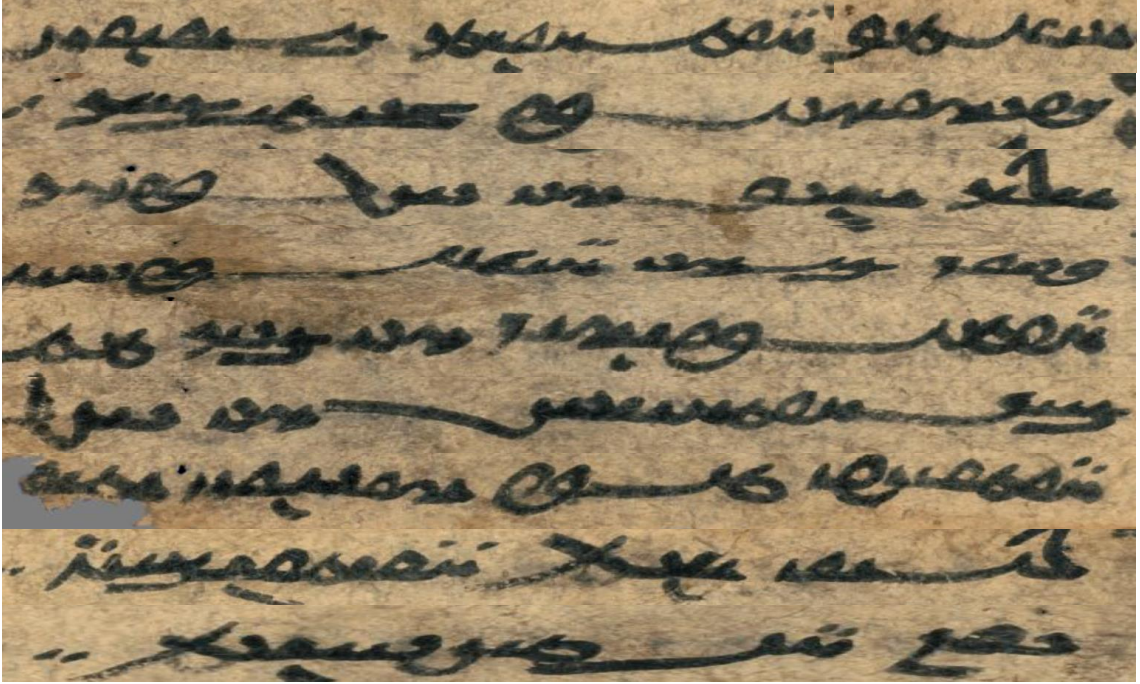
¹⁴² Bu iki kelimenin hendiadyoin olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Gabain ve Müller Uigurica IV’te bu kelimeleri hendiadyoin gibi düşünerek tek kelimeyle açıklamışlardır (bkz.; Uygurca Üç Hikaye: s.14). Ayrıca cümlede mecazî bir söyleyiş olduğunu da düşünmekteyiz.

¹⁴³ JRH bu fiile ilginç bir şekilde “yemek içmek”! anlamını veriyor. Fakat bu anlam kontekste kesinlikle uymamaktadır. Altun Yaruk ve Maitrisimit’te tanıklandığı gibi “iltifata mazhar olmak” anlamı düşünülmelidir. ŞT de benzer bir düşünceyle *emgekig aşı-* fiilini göstererek JRH’ye katılmıyor.

YYTYNC KWYN LWWL'R X'NY N'R'T' 'TLX LWW X'NY
QWLQ'QYNT'QY CYNT'M'NY 'RDNY "LYP SWYKWP TYKYNK' PYRDY

133. Yitiñ kün luular ƙanı narata¹⁴⁴ atl[i]ğ luu ƙanı ƙulƙaƙıntaƙı ƙıntamani
erd[i]ni alıp söküp tigiñe birdi.

'YNC' TYP QWT QWLTY MN 'WLWX KWYSWŞYN PW CYNT'M'NY
'RDNY 'LYP SYZYNK' PWŞY PYRWR MN SYZ Q'C'N PWRQ'N QWTYN
PWLS'R SYZ MYNY TYTM'NK XWTX'RYNK SYZYNK' QWTWNKWZT' PW
SWYLWX 'T'W//D' 'WZ'LYM QWRTWLM'Q YWLQ' T'KYN'LYM

134. İnce tip ƙut ƙoltı m[e]n uluğ küsüşin bu ƙıntamani erd[i]ni alıp siziñe buşu
birür m[e]n siz ƙaçan burƙan ƙutın bulsar siz mini tıtmañ ƙutğarıñ siziñe ƙutuñuzta bu
suyluğ¹⁴⁵ etö[z]de ozalım ƙurtulmaƙ yolƙa teginelim.

'WYTRW LWW X'NYL'R X'LYTY 'YLTY

135. Ötrü luu ƙanılar ƙalıtı il[t]ti.

¹⁴⁴ PP bu özel ismi *Nar(a)nta* şeklinde okumuştur.

¹⁴⁵ CH bu kelimeyi *sorluğ* biçiminde okumuştur.

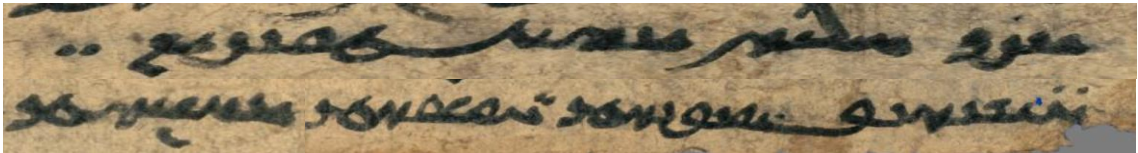
T'LWY 'WYKWZK' X'D'ŞYNK' T'KWRDY

136. Taluy ögüzke қадаşıңа¹⁴⁶ tegürdi.

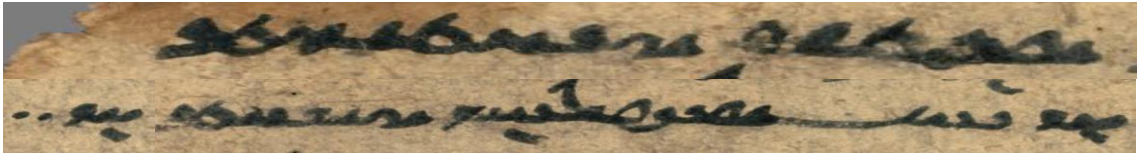
X'LTY ''NT' T'KDWKT' 'YNYSY PYRL' Q'VYŞTY

137. Қалты анта tegdükte inisi birle қавыşti.

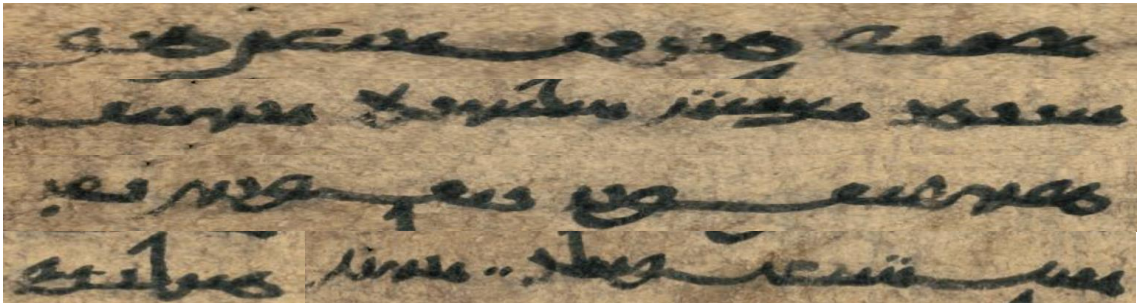
'YKY X'D'Ş 'YS'N TWYK'L Q'VYŞYP 'WYPWŞTY QWCWŞTY
'YXL'ŞTY

138. İki қадаш isen түkel қавыşıп öpüşti қуçuştı ıғлаştı.

'WYTRW SYXT'ŞTYL'R YYN' 'WYKWRDYL'R S'VYNTYL'R

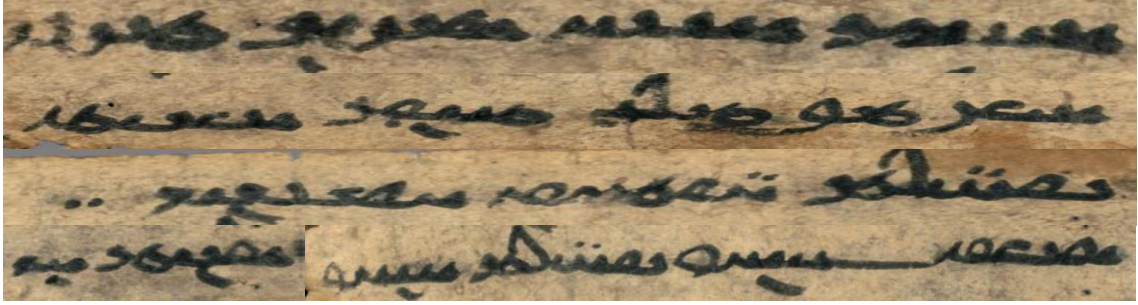
139. Ötrü sıқтаştılar yine ögürdiler sevintiler.

¹⁴⁶ CH dışındaki herkes bu kelimeyi *қидığıна* okumuştur ama kontekste bu okuyuş uymamaktadır.

‘WYRW TYKYN ‘YNC’ TYP ’’YYTY ‘MR’Q X’D’ŞYM ‘YŞYNK TWŞWNK
PYZYNK PYŞ YWZ ‘R’N Q’NC’ P’RDY ‘YS’N T’KDY MW

140. Ö[t]rü tigin inçe tip ayıt[t]tı amrak ¼adaşım işiñ tuşuñ biziñ biş yüz eren
¼ança bardı isen tegdi mü.

‘YNYSY ‘NYYX ‘WYKLY TYKYN ‘YNC’ TYP TYDY T’LWY ‘YCYNT’
YWQ’DTY QWTSWZ XWVYL’R ‘WYCWN ‘LQW YWQ’DTY ‘LQW ‘WYLTYL’R

141. İnsi anyıg ½gli tigin inçe tip tidi taluy içinte yokattı ¼utsuz ¼ovılar¹⁴⁷ için
alku yokattı alku ½tiler.

‘WYTRW TYKYN ‘RTYNKW PWS’NTY ‘YXL’DY

142. Ötrü tigin ertiñü busantı ıgladı.

SN N’CWK ‘WZTWNK TYP TYS’R PYR KMY SYWQYN TWT’ ‘WYNTWM
TYP TYDY

143. S[e]n neçük oztuñ tip tiser bir k[e]mi sı[n]uñın¹⁴⁸ tuta ½ntüm tip tidi.

¹⁴⁷ Bu kelimeye dikkat edilmeli, DLT’de *kuw* olarak geçse de ABE aslının *kıw* olması gerektiğini belirtiyor.
CH ve PP kelimeyi *suvılar* şeklinde okumuştur.

¹⁴⁸ CH kelimeyi *siukin*, PP ve JRH *sıyukın* okumuşlardır.

‘WYTRW ‘YCYSY TYKYNK’ ‘YNC’ TYP “YYTY ‘RDNY PWLTWNKQWZ
MW TYP TYDY

144. Ötrü içisi tiginke inçe tip ayıt[t]ı erd[i]ni bultuñuz mu tip tidi.

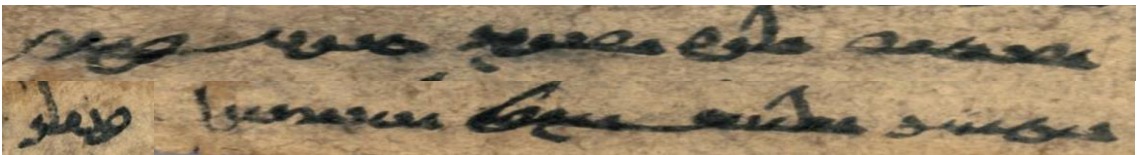
TYKYN KWYNY SVLX ‘WYCWN PWLTWM ‘WYKWKWKWM TYP
TYDY

145. Tigin küni s[a]v[ı]ğ üçün bultum ögüküküm¹⁴⁹ tip tidi.

‘WYTRW ‘YNYSY ‘YNC’ TYP TYDY SYZ “RWQ SYZ “RWKL’NK “Z
‘WDYNK ‘RDNY M’NK’ PYRYNK MN TWT’YYN

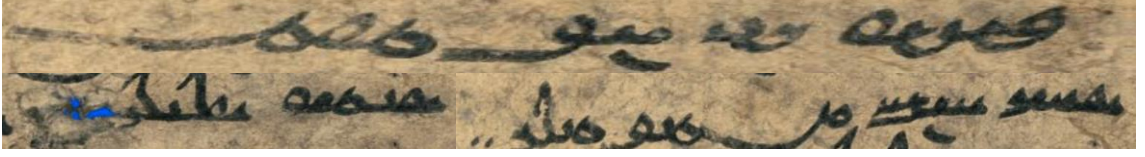
146. Ötrü inisi inçe tip tidi siz aruğ siz aruğlañ az udiñ erd[i]ni maña birin m[e]n
tutayın.

‘WYTRW ‘DKW ‘WYKLY TYKYN P’ŞYNT’QY ‘RDNYNK “LP
‘YNYSYNK’ PYRDY

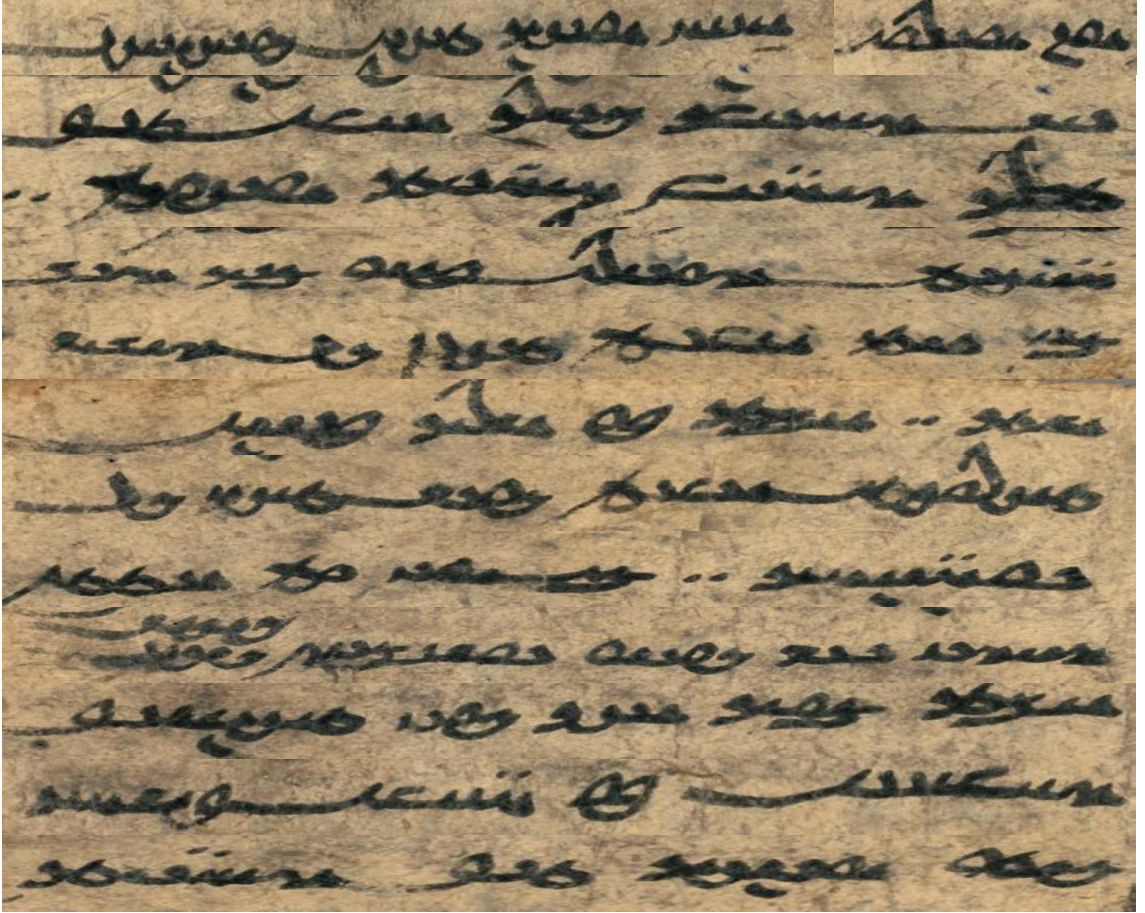
¹⁴⁹ Kelime katmerli küçültme eki almıştır.

147. Ötrü edgü ögli tigin başıntağı erd[i]nig al[i]p inisiğe¹⁵⁰ birdi.

P'KRW KYZL'P TWT 'WXRY 'LM'ZWN TYP TYDY 'WYTRW
'WDYDY//R

148. Bek[ü]rü¹⁵¹ kizlep tut oğrı almazun tip tidi ötrü udıdı[la]r¹⁵².

'WL 'WYDWN 'NY'X 'WYKLY TYKYN KWYNKLYNK' Y'K S'XYNCY
KYRDY 'YNC' TYP TYDY S'QYNC S'QYNTY 'WYKWM Q'NKYM SWYND'

¹⁵⁰ CH *erdenig al[i]p inisiğe* şeklinde, PP *erd[e]ni al[i]p inisiğe* şeklinde ve JRH ise *erd[i]nig alıp inisiğ* şeklinde okumuşlardır ve bu okuyuşa göre cümle düşüklüğü meydana gelmiştir.

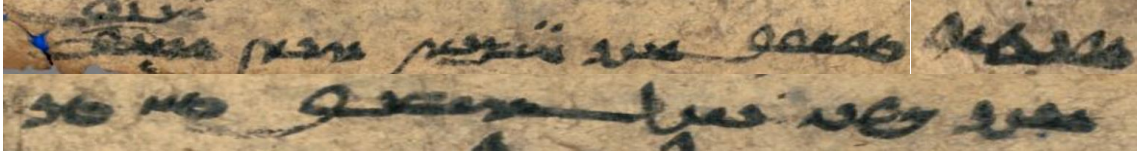
¹⁵¹ CH, PP ve JRH bu kelimeyi *bekrü* şeklinde okumuşlardır fakat fiilin *bekür-* olduğunu bilmemiz bu şekilde okumamızı gerektirmektedir. Vurgusuz kalan orta hece düşmesinin imlâya aksetmesi olarak da düşünülebilir.

¹⁵² Genel okuyuş *ududı* şeklinde olsa da kelime sonundaki tahribatın bize gösterdiği bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Kontekste bağlı olarak *ududılar* okuyuşu yerinde olacaktır.

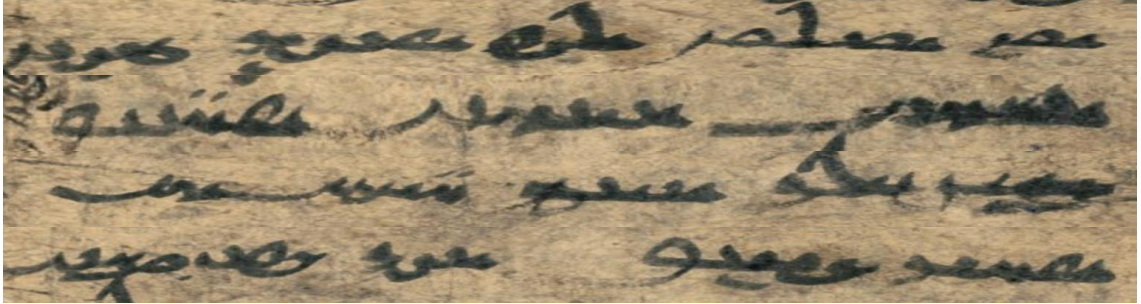
P'RW MYNY S'VM'Z 'RTY "CYM TYKYNK' S'V'R 'RTY "MTY PW 'RDNY
PYRL' T'KDWKT' 'YCYM KWKYK TNKRYK' YWQL'X'Y MN 'WYZWM 'YTT'
S'NSYZ YYR KWYRW YWRYMYŞ KRK'K KRK'K "MTY MWNY 'YKY KWYZ
T'KL'RYP S'NÇ'YYN PW Q'NC' P'RX'Y KNTW 'WYLK'Y TYP S'QYNTY

149. Ol ödün anyığ¹⁵³ ögli tigin köñliñe yek saķınçı kirdi inçe tip tidi¹⁵⁴ saķınç
saķıntı ögüm қаңım sönde berü mini sivmez erti eçim tigiñe sever erti amtı bu erd[i]ni
birle tegdükte içim kök t[e]nriке yoқлағay m[e]n özüm itta sansız¹⁵⁵ yir körü yorımış
k[e]rgek¹⁵⁶ amtı munı iki köz teglerip sañçayın bu қаңça bargay k[e]ntü¹⁵⁷ ölgey tip
saķıntı.

'WTRW TWRWP 'YKY Q'MYŞ SYŞ 'YLYP QYYP 'YKY KWYZYNK'
SNCYP T'ZTY

150. Ötrü turup iki қамыş sıш ilip қıy[ı]p¹⁵⁸ iki көзүñe s[a]ñçıp tezti.

¹⁵³ Bu kelime *anyığ* şeklinde yazılması gerekirken *anyağ* yazılmıştır. Bunun bir imlâ hatası mı olduğu yoksa bir imlâ tavrı mı olduğu meselesinin üzerine düşünülmelidir.

¹⁵⁴ Burada kelime yanlışlıkla yazılmıştır. Daha sonra da hafifçe karalanmıştır. Daha sonra kelime yeniden yazılmıştır.

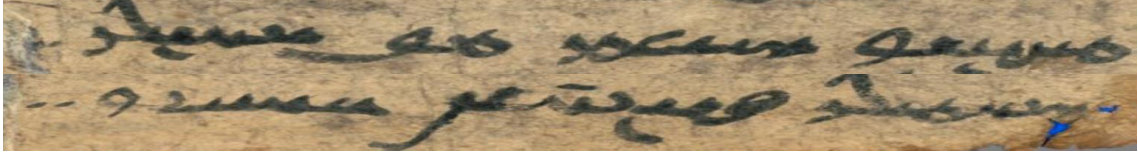
¹⁵⁵ ST bu ibareye "köpekten daha itibarsız" yorumunu teklif etse de JRH tatmin olmamıştır. Hâlbuki *itla* Eski Türkçede bir yazıklanma ifadesidir. Yenisey yazıtlarında tanıklanır bkz.: Yenisey Kırgızistan Yazıtları ve İrk Bitig, s. 512.

¹⁵⁶ Müstensih bu kelimeyi normal satırda yanlış yazdığını düşünmüş olacak ki hemen üstüne satır arasında tekrar yazmıştır.

¹⁵⁷ CH kelimeyi *ketü* şeklinde okumaktadır.

¹⁵⁸ JRH burada ilk yazılan kelimenin yanlış yazıldığını sonra üstünün karalanıp yerine *kıyıp* yazıldığını düşünüyor. PP ve CH ise *kılıp* okumuştur. Hâlbuki her iki fiil de kontekst için gereklidir.

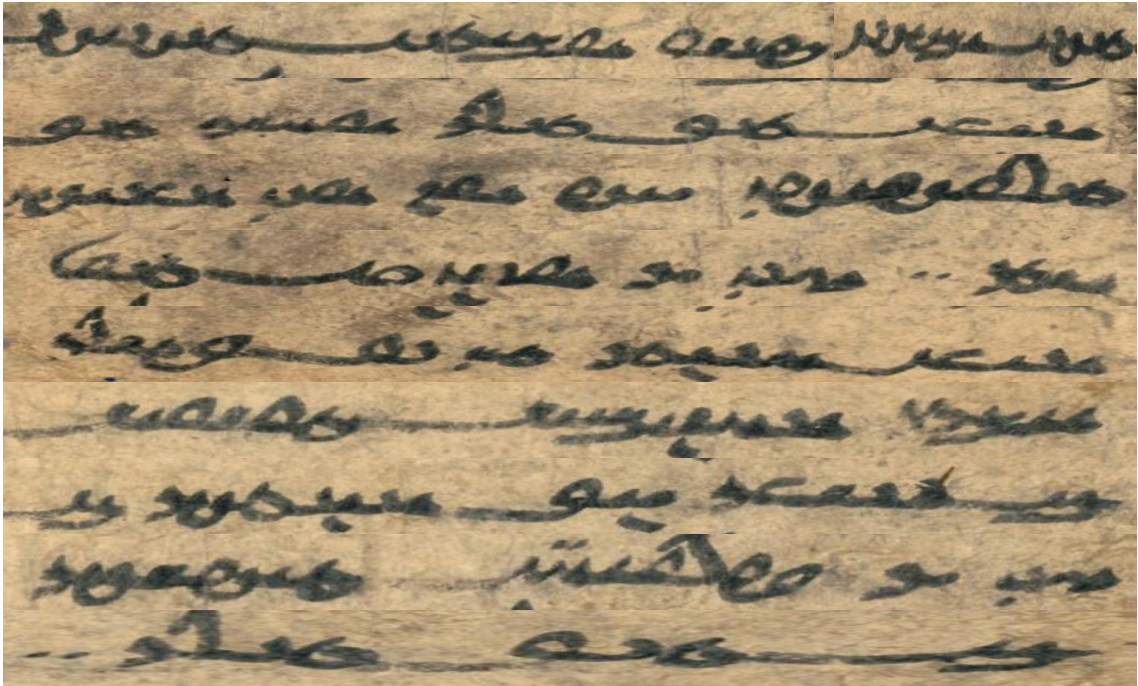
‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN ‘YNYSYN ‘WQYYW M’NKR’DY
‘YNYM Q’NT’ SN ‘WXRY K’LYP ‘YKY KWYZWMYN T’KL’RW S’NCTY TYP
‘YXL’DY SYXT’DY P’LYQC’ “XN’YW

151. Ol ödün edgü ögli tigin inisin¹⁵⁹ okıyu mañradı inim kıanta s[e]n oğrı kelip
iki közümin teglerü sançtı tip ıgladı sıktadı balıkça ağnayu¹⁶⁰.

‘WYTRW ‘WL YYR SWV ‘YRSY TNKRY P’R ‘RTY

152. Ötrü ol yir suv irsi¹⁶¹ t[e]ñri bar erti.

¹⁵⁹ Kelime iki kere yazılmıştır. Muhtemelen yanlış yazıldığı düşünülerek ilki silinmeye çalışılmıştır.

¹⁶⁰ CH kelimeyi *ağaniyu* şeklinde okumuştur.

¹⁶¹ Gabain bu kelimenin farklı dillerden karşılıkları için *arzi*, *arji*, *irji*, *rsi* ve *irsi* isimlerine yer vererek kelimeye “evliya,münzevi” anlamlarını vermektedir (bkz.; s.262).

TYKYN ‘MK’KYN KWYRW ‘WM’TYN TYKYNK’ ‘YNC’ TYP TYDY
‘WXRY TYP TYDWKWNKWZ N’KW ‘WL ‘WYZ ‘YCYNKYZ ‘RTY SYZNY
‘WYLZWN TYP ‘YNC’ XYLTY T’ZYP P’RDY “MTY ‘YXL’M’NK TWRWNK MN
YYRCYL’P ‘YLYTK’Y MN SYZNY PWDWNQ’ T’KWRK’Y MN TYP TYDY

153. Tigin emgekin körü umatın tigiñe inçe tip tidi oğrı tip tidükünüz negü ol öz
içiniz¹⁶² erti sizni ölzün tip inçe kıltı tezip bardı amtı ıglamañ turuñ m[e]n yirçilep ilitgey
m[e]n sizni bodunğa tegürgey m[e]n tip tidi.

‘WYTRW ‘DKW ‘WYKLY TYKYN YWQ’RW TWRDY

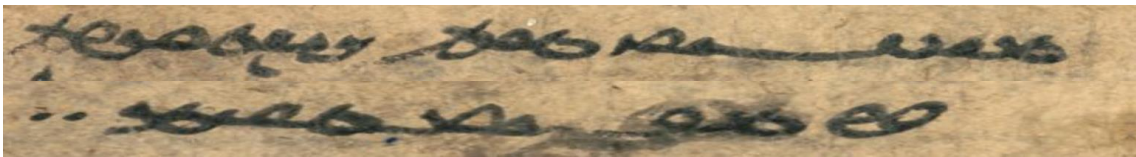
154. Ötrü edgü ögli tigin yoqaru turdı.

TNKRYSY ‘WYNT’YW YWL “YW PYRDY PWDWNQ’ T’KDY

155. T[e]ñrиси ünteyü yol ayu¹⁶³ birdi bodunğa tegdi.

[EKSİK SAYFA/LAR]

¹⁶² PP bu kelimeyi *ininiz* şeklinde, CH *içiniz* şeklinde ve JRH ise *içinez* şeklinde okumuşlardır. Daha önce çok kez hatalı yazımları gördüğümüz bu metinde *içinez* şeklinde okunan kelime *içiniz* olmalıdır. Fakat burada bir mantık hatası da söz konusudur. Çünkü İyi Niyetli Hanzade küçük kardeşine seslenmektedir. Dolayısıyla müstensihin yanlış yazımı söz konusu olmalıdır yani *ininiz* yazması beklenirdi.

¹⁶³ CH, PP ve JRH bu fiilin tasvir yardımcı fiili olduğunu fark edememişler ve *yolayu* biçiminde okumuşlardır. Ayrıca JRH bu hususta notunda *yola-* fiilini esas alıp *yedmek*, “kılavuzluk etmek” anlamını değerlendirmiştir. Ancak bu teklifi kontekste uygun düşmemektedir. *yola-* Türkçede olsa olsa “1. yola çıkmak, 2. karşılaşmak, 3. yol tarif etmek” anlamlarına gelir.

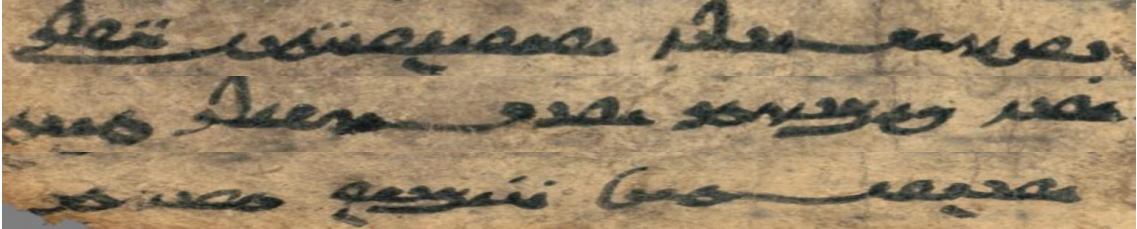
TYRYK ‘WZTWM K’LTWKWM PW TYP ‘WYTWNTY

156. Tirig oztum keltüküm bu tip ötünti.

‘WL ‘WDWN X’NKY Q’N PW S’V ‘YŞYDYP KWYK TNKRY T’P’ ‘WLYDY
SYQT’DY

157. Ol ödün kañı kañ bu sav işidip kök t[e]ñri tapa¹⁶⁴ ulıdı sıqtadı.

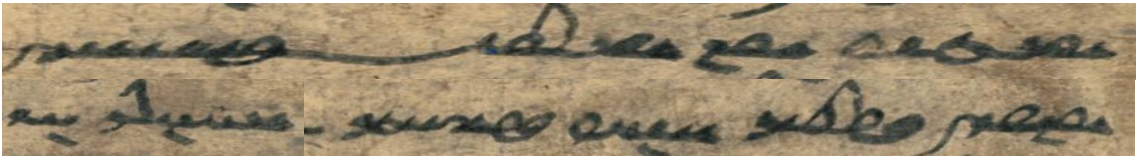
YWKS’K ‘YDYZ ‘WRWNLWQTYN QWDY ‘WYZ K’MYŞTY ‘WYKSR’DY
T’LTY ‘WYLWK T’K Q’MYLW TWYŞTY

158. Yüksek idiz orunluğtın kodi öz kemişti ögs[i]redi¹⁶⁵ taltı ölüg teg kamilu
tüşti.

‘WYR KYC TYMYN ‘WYKL’NTY

159. Ür kiç timin öglenti.

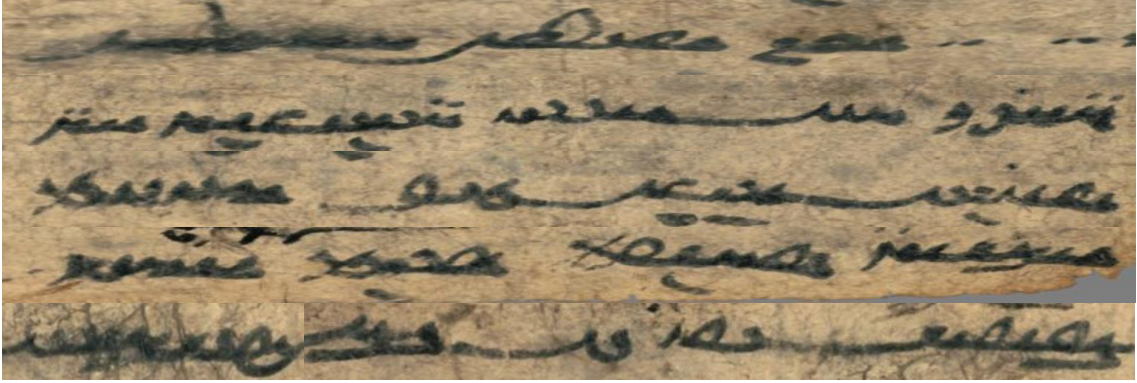
‘WYTRW ‘WL ‘WYDWN P’R’N’S ‘WLWS PWDWNY ‘LKW PWS’NTY
‘YXL’DYL’R

¹⁶⁴ İkinci hece birinci hecenin tam üstüne yazılmıştır. Muhtemelen müstensihin unutmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten olacak ki CH kelimeyi *be-te* şeklinde okumuştur.

¹⁶⁵ CH kelimeyi *ögsarındı* şeklinde PP ise *ögseredi* diyerek *sere-* fiiline bağlamaktadır.

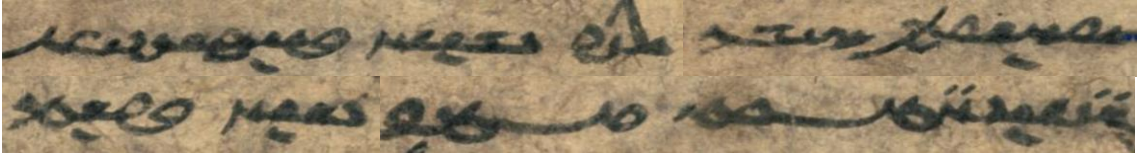

160. Ötrü ol ödün baranas ulus bodunu alku busantı ıgladılar.

‘WL ‘WYDWN X’NKY X’N Q’NKY X’N ‘NYYX QYLYNCLX “Q ‘WXLYN
‘YNC’ TYP S’XYNTY “MR’Q ‘WXLWM ‘WYLTy ‘RS’R MWNWNK YWZYN YM’
KWYRM’YYN

161. Ol ödün kaḅı kaḅ¹⁶⁶ aḅıyğ kılınçl[ı]ğ aḅ¹⁶⁷ oğlın inçe tip sakıntı¹⁶⁸ amrak
oğlum ölti erser munuḅ yüzün y[i]me körmeyin.

‘WXLWM S’VY ‘DKW YVL’X P’LKWRKYNC’ QYNLYQT’ Y’TZWN TYP
YRLX PWLTy

162. Oğlum savı edgü y[a]vlaḅ belgürginçe kınlıkta yatzun tip y[a]rl[ı]ḅ boltı.

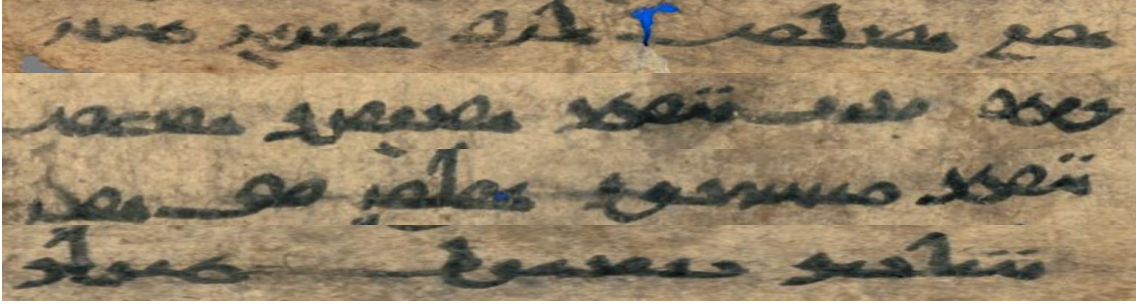
‘LKYN “D’QYN PRKL’P QYNLYQT’ ‘WRDWL’R

¹⁶⁶ Kuvvetle muhtemel müstensih yazdığı yanlış kısmı karalayıp aynısını tekrar yazmıştır. Okunabilen kısımlar bunu göstermektedir.

¹⁶⁷ Çin kökenli olduğunu bildiğimiz bu kelime Farsça’da “ana, babaya itaatsiz” olarak geçmektedir. Tolkun, bu kelimenin modern Türk lehçelerinde “ana babaya karşı gelme, itaat etmeme” anlamlarına dikkati çekmektedir. bkz.: Selahittin Tolkun, Orta-Güney Lehçelerinde Kullanılan Aq Qılmak ve Aq Olmaq/Bolmaq ile Türkiye Türkçesindeki Ah Etmek, Ah Almak, Eh Etmek Deyimleri Üzerine, s. 87.

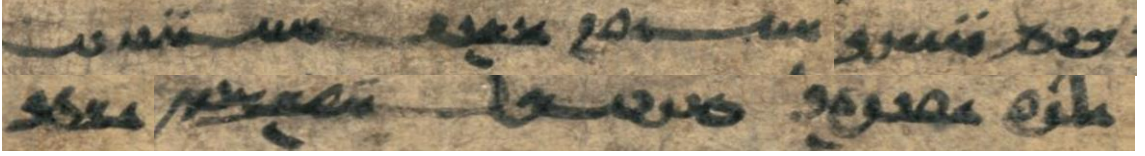
¹⁶⁸ JRH bu kelimeyi *sezinti* şeklinde okumuş ve CH ve PP’nun *sakıntı* okuyuşlarını yanlış saymıştır. Fakat metnin muhtelif yerlerinde geçen bu kelimenin yazılışlarına bakılacak olursa aynı olduğu açık bir şekilde görülecektir.

163. Elgin adakın b[e]rklep¹⁶⁹ kınlıkta urdular.

‘WL ‘WYDWN ‘DKW ‘WYKLY TYKYN K’NTWNYNK QWTY ‘WYLWKY
‘WYCWN QWTY W’XŞYKY ‘WDWZWP ‘WYZ Q’DYN YRYNK’ T’KDY

164. Ol ödün edgü ögli tigin kentüniñ kutı ülügi üçün kutı waqşığı¹⁷⁰ uduzup öz
kadamı yiriñe tegdi.

KYM Q’NKY X’N ‘WL ‘YLYK X’N QYZYN ‘DKW ‘WYKLY TYKYNK’
QWLMYŞ ‘RTY

165. Kim қаңı қаn ol ilig қаn¹⁷¹ қızın edgü ögli tigiñe қолmış erti.

TWYNKWR PWŞWK PWLMYŞ ‘RTY

166. Tüñür büşük bolmış erti.

¹⁶⁹ CH kelimeyi *beklep*; PP ise *biklep* şeklinde okumuşlardır. JRH ise PP gibi okuyarak notlarında etimolojik açıklamalarla kelimenin kökünü *be-* fiiline götürmektedir. Fakat metne dikkatli bakılırsa bir *r* harfinden söz etmek gerekir. Bu halde de *berklep* okumak icabeder. Bu okuyuşu tam anlamıyla Kaşgarî de desteklemektedir (bkz.; DLT: *berkle-* maddesi.).

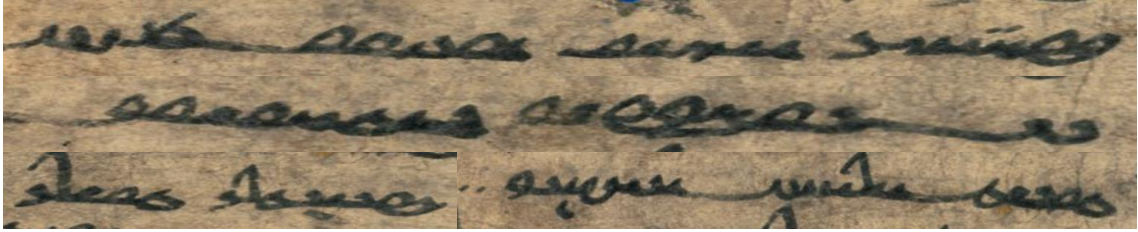
¹⁷⁰ Gabain bu kelimenin karşılığı olarak “cin” anlamını vermektedir. JRH ise Maniheist metinlerde *waqşığı kutı* şeklinde bir ifadenin olduğunu söyleyerek haklı olarak daha önce metinde geçen *irsi t[e]ñriye* gönderme yapıldığını bildirir. PP *waşseka*; CH ise *unşiki* şeklinde okumuşlardır.

¹⁷¹ PP burayı *iligniş* şeklinde okumuştur.

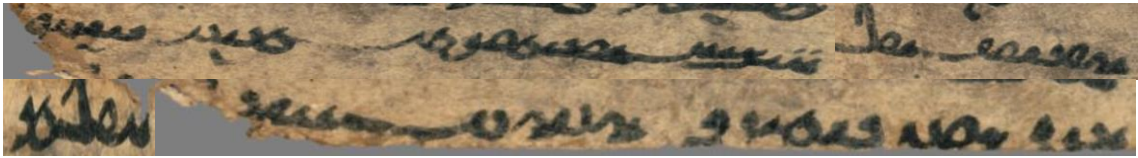
X'LTY P'LYX Q'P'XD' 'WLWRWR 'RK'N X'N 'WDCYSY PYŞ YWZ 'WD
SWYR' 'WYNTY

167. altı balık apağda olurur erken an udısı biş yüz ud süre¹⁷² önti.

PWQ'SY "ŞNW 'WYNWP TYKYNYK YWMPWRW Y'TXWRWP TWYRT
'D'XYN 'YNKL'YW KWYLYTDY TWRDY

168. Buası aşnu önüp tiginig¹⁷³ yumburu¹⁷⁴ yatđurup tört adağın inleyü külitti¹⁷⁵
turdı.

SWYRWK 'WD Q'M'X 'WYNTWKT' TYLYN Y'LXP 'YKY KWYZYNT'KY
SYŞYN "LYP QWDTY

169. Sürüg ud amağ öntükte tilin yalg[a]p¹⁷⁶ iki közinteki¹⁷⁷ sışın alıp¹⁷⁸ otti.

¹⁷² Kelimenin ilk harfi tahrip olduğundan hemen üstüne yeniden yazılmıştır.

¹⁷³ PP bu kelimeyi *tiginin* şeklinde okumuştur.

¹⁷⁴ PP bu kelimeyi *cumburu* okurken CH ise *kümbürü* olarak okumuştur.

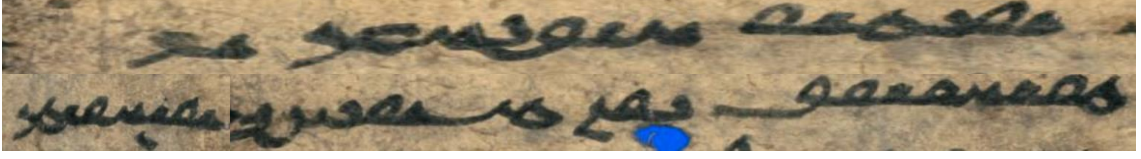
¹⁷⁵ Diğer birçok örnekte görüleceği gibi burada da bir ünsüz benzeşmesi olması beklenir. Zaten metinde yer alan *ayıt-* fiiline gelen görülen geçmiş zaman ekinin benzeşmeye girdiği görülmektedir. Dolayısıyla diğer bütün örneklerde de bu benzeşme beklenir. Türkçenin ses kanunlarına göre bugünkü Türk lehçelerinden de tanıklanabileceği gibi telaffuzdaki doğru şeklin bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla transkripsiyonda ne şekilde imlâ edilirse edilsin imlâ-fonoloji ilişkisi göz önüne alınarak *tt<td* benzeşmesi kabul edilecektir.

¹⁷⁶ PP kelimeyi *yalap* şeklinde okurken CH ise *alku* şeklinde okur.

¹⁷⁷ CH bu kelimeyi *közyirteki* şeklinde okumuştur.

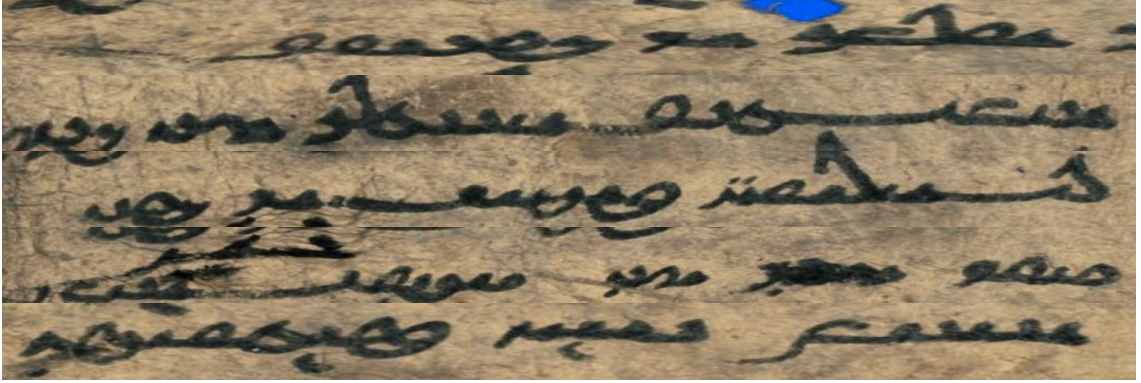
¹⁷⁸ PP bu kelimeyi okuyamamış, CH ise *arıp* şeklinde okumuştur.

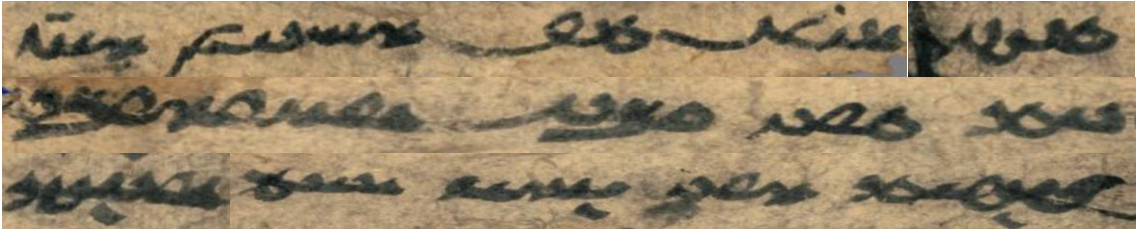
‘WTRW X’P’XCY ‘R TWRXWRWP YWLT’ ‘WYNKY ‘WLXWRTY

170. Ötrü қапағы er турғурup yolta öñi olғurtı.

‘WDCY ‘R KWYRWP ‘YNC’ TYP “YYTDY SYZ KYŞYD” “DRWQ P’KR’K
‘R KWYZWNWR SYZ SYZ N’KLWK ‘YNC’ ‘YRYNC YRLX PWLTWNKWZ

171. Udçı er körüp inçe tip ayıttı siz kişide adruk begrek er közünür siz siz neg[ü]lüg inçe¹⁷⁹ irinç y[a]rl[ı]ğ boltuñuz.

TYKYN ‘YNC’ TYP S’XYNC S’QYNTY TWYZWMYN ‘WXWŞWMYN
P’LKWRTY SWYZL’S’R ‘YNYM ‘WYLK’Y

172. Tigin inçe tip saқınç saқıntı tözümin oғuşumın belgürti sözleser inim ölgey.

¹⁷⁹ Bu kelimedenden sonra *irinç* yazılmak istenmiş fakat başta bir yanlış yazım sebebiyle kelime yarıda bırakılıp satır başında tekrar yazılmıştır. Bu da müstensihin yine bir başka nüshadan göçürdüğünün delilidir.

‘WYTRW TYKYN TWX’ YWQ CYX’Y PWŞYCY MN TYP TYDY

173. Ötrü tigin toğa¹⁸⁰ yok çığay buşıçı m[e]n tip tidi.

‘WL ‘WYDWN ‘WDCY ‘R ‘WYZ ‘VYNK’ ‘YLTY ‘‘CYNTY

174. Ol ödün udçı er öz eviñe il[t]ti açıntı.

‘VYNT’KY ‘WLWX KYCYKK’ TWTWZTY

175. Evinteki uluğ kiçikke tutuztı.

‘RTWQ ‘DKW ‘‘CYNYNKL’R TYP PYR ‘‘Y ‘‘RTWQ ‘‘CYNTY

176. Artuğ edgü açınıñlar tip bir ay artuğ açıntı.

‘NT’ KYN YM’ ‘‘XRWQ PWLTY KYNKR’NW ‘‘Ş PYRWR PWLTYL’R

177. Anta kin y[i]me ağıruk bultı kiñrenü aş birür boltılar.

Q’LTY TYKYN ‘WKTY KWYNKLY YYRYNTY

178. Ƙaltı tigin uƘtı köñli yirinti.

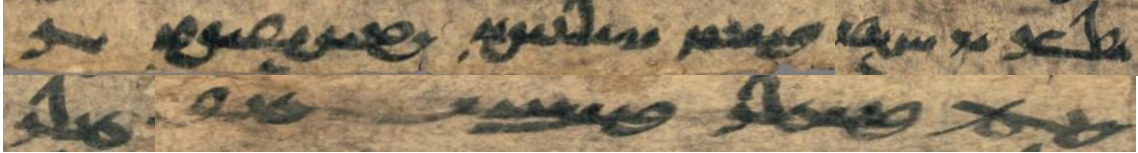
¹⁸⁰ Kelimeye PP’nun *tuğa* olarak okuyup “hasta, sakat” anlamını vermesini kabul etmeyen JRH kelimenin *toğ-* fiilinden *-a* zarf fiili ile genişleyen ve “doğarak, doğuştan, doğumla, doğarken” anlamlarına geldiğini düşünmektedir. Ancak Maytrisimit’te yer alan *toğa teglik kişi* ibaresinde görüldüğü gibi “kör” anlamı taşıyan bu kelime kontekste daha çok uymaktadır. CH ise bu kelimeyi *turuğ* biçiminde okumuştur.

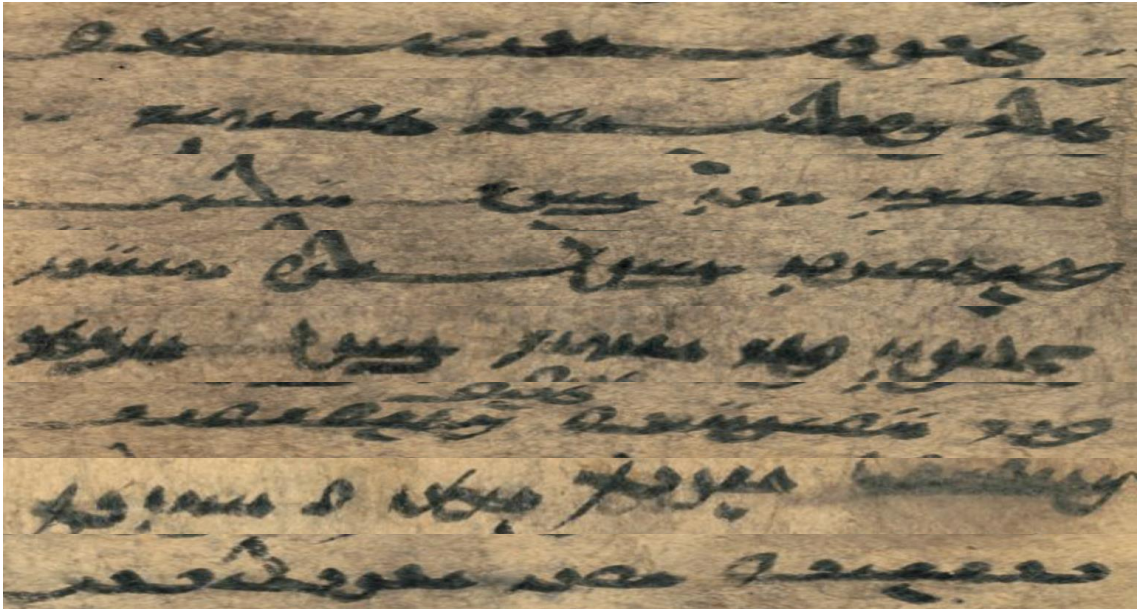
‘WYTRW ‘WDCY ‘RK’ P’R’YYN TYP TYDY

179. Ötrü udçı erke barayın tip tidi

‘WDCY ‘R N’KLWK P’RYXS’DYNK’Z KWYNKLWNKWZNY KYM
PYRTDY P’RM’NK TYP TYDY

180. Udçı er neg[ü]lüg barıgsadıñaz¹⁸¹ köñlünüzni kim birtti barmañ tip tidi.

TYKYN ‘YNC’ TYP TYDY KWYD’N ‘WYR TWRS’R Y’R’M’Z SYZ M’NK’
Q’D’Ş PWLTWNKWZ M’NK’ ‘DKW S’QYNCYNK’Z P’R ‘RS’R M’NK’ ‘MTY PYR
QWNKQ’YW TYLP K’LWRWNK K’RWRWN ‘LKYM ‘TYZW ‘XZYM YYRL’YW
‘WYZ ‘YKYD’YYN

¹⁸¹ Kelimeyi CH ve JRH *barıgsandıñiz*, PP ise *barıgsadıñiz* diye transkribe etmişlerdir. Fakat bugünkü Türkiye Türkçesinde de yaşayan *susa-* fiilindeki örnekten hareketle kelime *barıgsadıñaz* okunmalıdır. *-ñaz* yazımı için bkz.: 2. cümle.

181. Tigin inçe tip tidi küden ür tursar yaramaz siz maña kıadaş boltuñuz maña edgü saķınçınaz¹⁸² bar erser maña amtı bir kıunķayı¹⁸³ til[e]p kelürün¹⁸⁴ elgim atizu¹⁸⁵ ağızım yırlayu öz igideyin.

‘WL ‘WDCY ‘R PYR QWNKQ’W TYL’P K’LWRDY PYRDY

182. Ol udçı er bir kıunķau tilep kelürdi birdi.

‘NT’ ‘WDWZWP P’LYQ ‘WRTWSYNT’ P’LTYRD’ X’LYN XWVR’X ‘R’
‘WLXWRTY

183. Anta uduzup balık ortusında beltirde kıalın kıuvrağ ara olğurtı.

TYKYN XWPWZQ’ ‘RTYNKW ‘WZ ‘RTY

184. Tigin kıopuzkıa ertinü uz erti.

‘LKY QWPWZ ‘YTYZW ‘XZY YYRL’YW ‘WLWRDY

¹⁸² CH ve PP kelimeyi *saķınçınız* şeklinde okumuşlardır. Metinde kelime *saķınçınaz* şeklinde imlâ edilmiştir bkz.: 2. cümle.

¹⁸³ Bu müzik aletinin ismi Çin menşeli *konghouldur*.

¹⁸⁴ Kelime karalanmaya veya silinmeye çalışılmıştır. Muhtemelen fazla yazıldığı için bu şekilde silinmeye çalışılmış olabilir.

¹⁸⁵ CH kelimeyi *artizu* şeklinde okumuştur. Ayrıca bu kelime için ST; çeşitli örnekler de vererek metindeki geçen bütün kelimelerin *etizü* okunması gerektiğini söyler. Ancak metnimizdeki imlâ bu okuyuşa müsaade etmez.

185. Elgi opuz itizü¹⁸⁶ ağız yırlayı olurdı.

‘WLWS PWDWN ‘LQW QWVR’DY

186. Ulus bodun alu uvradı.

YYRYX T’NKL’YW ‘YSYRK’YW ‘YXL’YW T’KR’ TWLY TWRWRL’R
‘RTY

187. Yırıg taqlayı isirgeyü ıqlayı tegre¹⁸⁷ tolı tururlar erti.

KWYNYNK’ T’NK ‘DYNCYX T’T’XLX ‘‘Ş ‘YCKW K’LWRWP
T’PYNWRL’R ‘RTY

188. Kününe taql adınıg¹⁸⁸ tataql[1]g a içkü kelürüp tapınurlar erti.

T’QY ‘WL ‘WLWST’ N’C’ ‘YRYNC YRLX XWLTXWCYL’R P’R ‘RS’R
‘LQW ‘NT’ QWVR’DY

189. Taqlı ol ulusta nee irin y[a]rl[1]g oltuılar bar erser alu anta uvradı.

¹⁸⁶ Metinde daha önce *atız-* şeklinde yazılan fiil burada farklı yazılmıştır. Gabain bu şekilde de kullanıldığını söylemektedir. Fakat yazmayı dikkate almayarak CH ve PP *atız-* şeklinde, ABE ise *itigu* şeklinde okumuşlardır.

¹⁸⁷ CH bu kelimeyi *tigin* şeklinde okumuştur.

¹⁸⁸ CH bu kelimeyi *adraqı* şeklinde okumuştur.

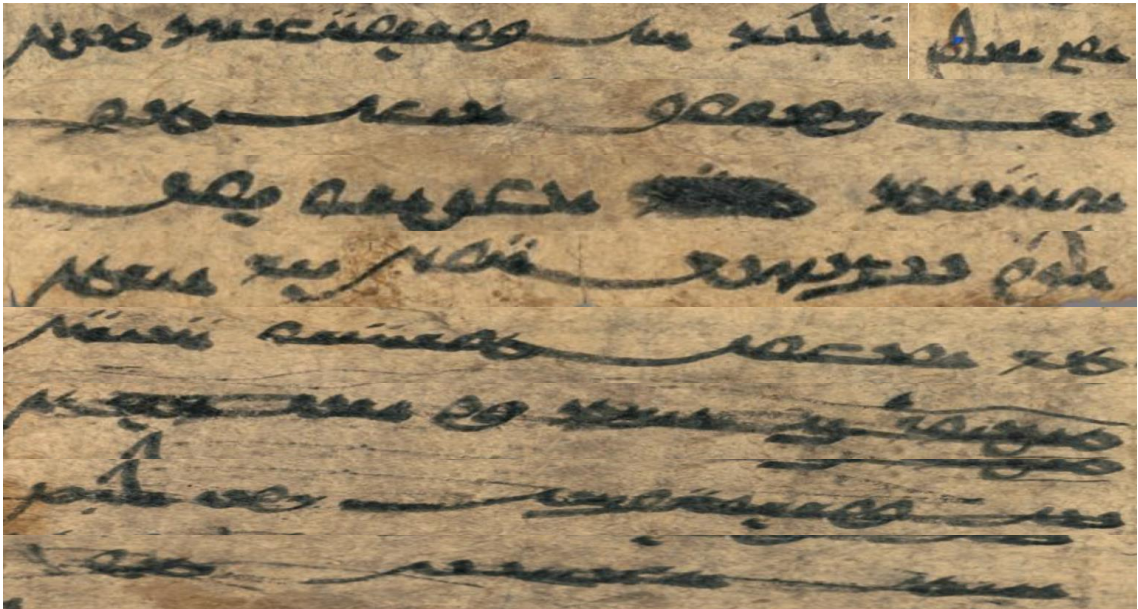
PYŞ YWZ QWLTWCY TYKYN ‘NT’ ‘YKYDTY

190. Biş yüz ҡoltğuçı tigin anta igitti.

‘LQW M’NKYLYK PWLTYL’R

191. Alku menjilig boltılar.

‘WL ‘WYDWN Q’DYNX X’N PWRLWQCYSY TYKYNK KWYRWP
‘YNC’ TYP S’QYNTY ‘YCK’RWLWK ‘DKW YYMYŞYK QWŞL’R “RT”TYR
‘WYCWN TWRQ’RW QYNQ’ T’KYNWR MN “MTY PW ‘RYK ‘YLYT’YYN
PWRLWKWMYN KWYZ’DZWN “NT” “CYN’YYN TYP

192. Ol ödün ҡadımı ҡan borluqçısı tiginig körüp inçe tip sakıntı içgerülüg edgü
yimişig ҡuşlar artatır üçün turqaru ҡınka teginür m[e]n amtı bu erig iliteyin borluqumın
közedzün anta açınayın tip

‘WTRW TYKYNK ‘YLYTK’LY SWYZL’DY

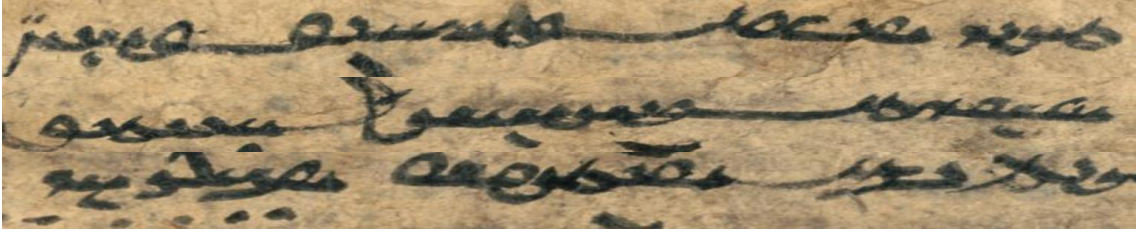
193. Ötrü tiginig ilitgeli sözledi.

TYKYN T'KWRW XYDYXYNT'XY QYDYXYNT'QY

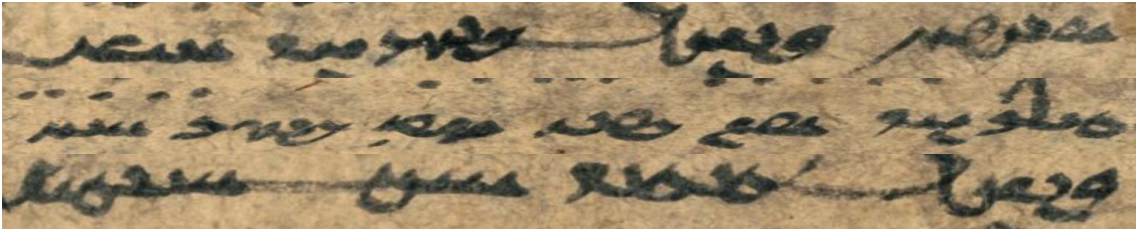
194. Tigin tegürü kıdıgıntağı kıdıgıntağı...

[EKSİK SAYFA/LAR]

T'KYR 'WYCWN PWS'NYP P'LYQ 'WLWST' PYLK'L'RK' "YYTYP KYM
YM' 'WYTKWRW 'WM'DYL'R

195. Tegir üçün busanıp balıq ulusta bilgelerke ayıtıp kim y[i]me ötkürü umadılar.

'WYKWŞ PYLK' KYŞYL'R 'YNC' TYDYL'R 'WL KWYZSWZ KYŞY "YX
PYLK' TYTYR "NK' "YYTNK

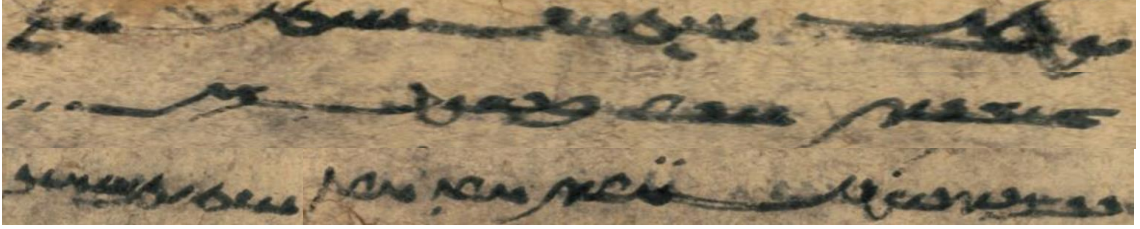
196. Üküş bilge kişiler inçe tidiler ol közsüz kişi ay[ı]ğ bilge titir aña ayıt[ı]ñ.

'WL PWRLWXCY 'R KWYZSWZ KYŞY

197. Ol borlukçı er közsüz kişi

[EKSİK SAYFA/LAR]

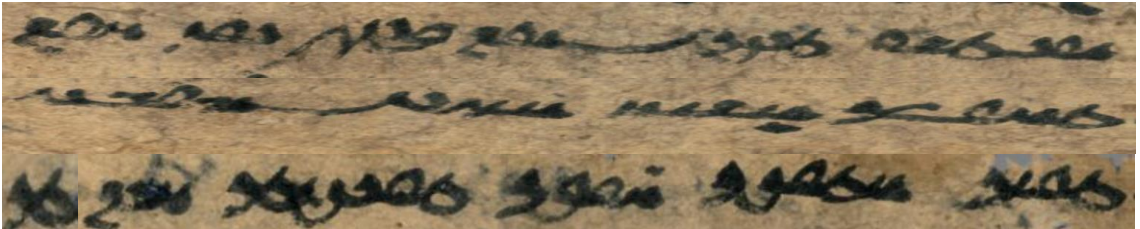
NKT' 'YLTYNK "NT' "L Ç'VYŞ "YW PYRK' MN YYMYŞYNKYN QWŞ
XWZXWN "RT'TM'X'Y

198. -n̄ta iltiñ anta al çeviş ayu birge¹⁸⁹ m[e]n yimişin̄in kuş kuzgun artatmağay.

'WYTRW YYMYŞLYKCY 'R 'YLT'YYN TYP TYDY

199. Ötrü yimişlikçi¹⁹⁰ er ilteyin tip tidi.

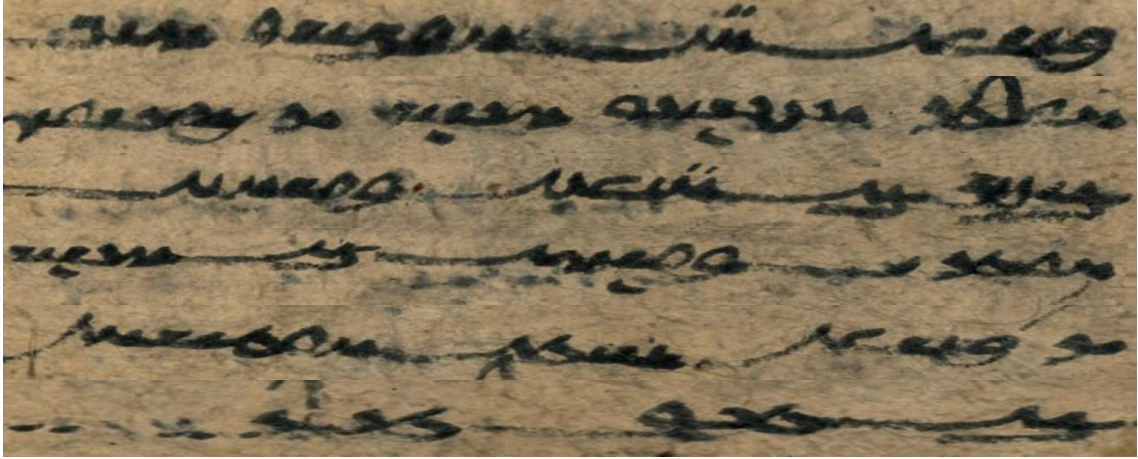
'WTRW TYKYN 'WL PYŞ YWZ XWLTXWCYL'R'X "ŞYN SWVYN TWNY
"TWKY QWPY TWYK'TY XYLTY

200. Ötrü tigin ol biş yüz koltğuçılarağ aşın suvın tonı etüki¹⁹¹ kopy tüketi kıltı.

¹⁸⁹ Daha önce *ozğurğa* örneğinde olduğu gibi -ğay ekinin kısa yazımı söz konusudur. Fakat nasılsa(!) daha önceki kelimeye bunu belirtmeyen JRH burada durumu fark etmiştir.

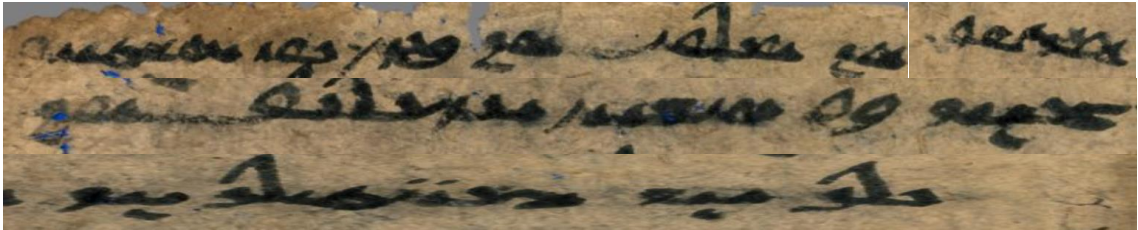
¹⁹⁰ Burada yanlış yazdığını fark eden müstensih *yimiş* kelimesinden sonraki ekin üzerini karalamış ve bir sonraki satırdan devam etmiştir. CH *yimişliklikçi*; PP ise *yimişin̄eligçi* şeklinde okumuşlardır.

¹⁹¹ Kelimeyi PP *ertük* CH ise *entük* olarak okumuşlardır. Fakat bu kelime DLT de dâhil olmak üzere birçok metinde tanıklanmaktadır.

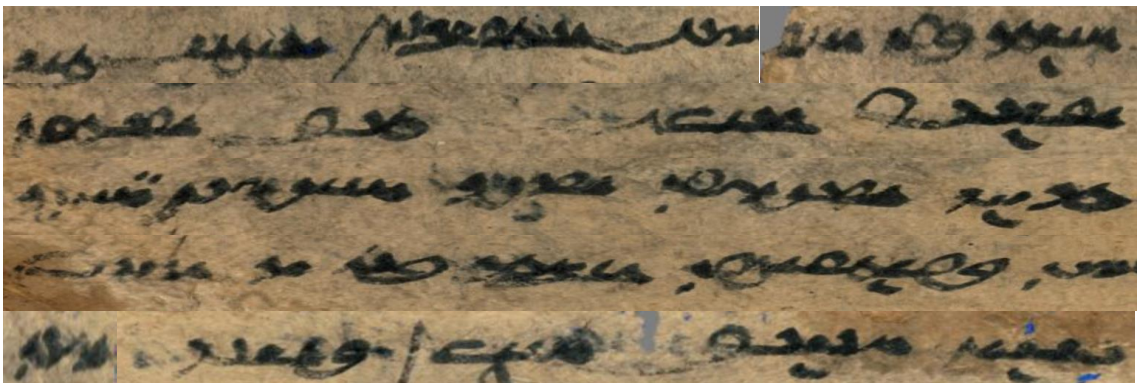
P'RC'Q' XWM'RW S'V QWDTY 'YKYL'YW SYL'RNY KWYRWŞM'K'Y
MN Q'C'N PWRX'N XWTYN PWLS' MN SYL'RNY P'RC' 'NT' XWT'RX' MN
TYP TYDY

201. Barçaka kumarı sav kıttı ikileyü silerni körüşmegey m[e]n kaçan burkan
kütin bulsa m[e]n silerni barça anta kütargä m[e]n tip tidi.

'WYTRW 'WL 'WYDWN 'WL PYŞ YWZ XWLTXWCYL'R PW S'V'X
'YŞYDYP 'WLYDYL'R SYQT'DYL'R

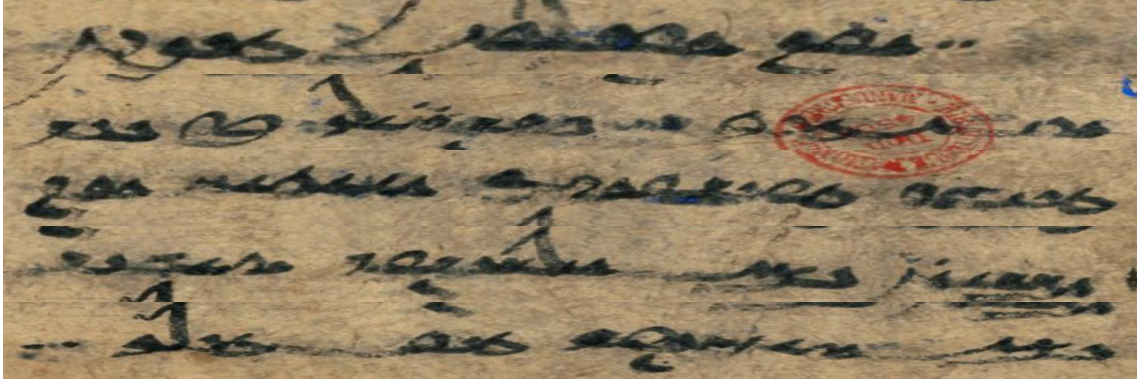
202. Ötrü ol ödün ol biş yüz kıltğuçılar bu savağ işidip ulıdılar sıktadılar.

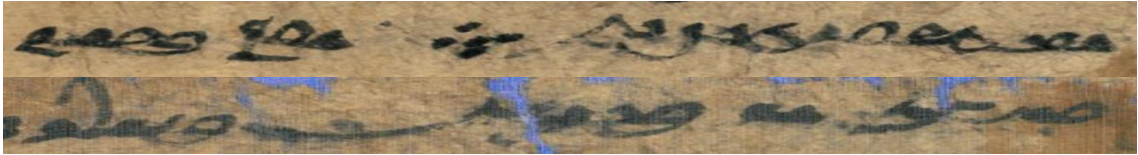
X'LTY PWZ'XWSYN 'YNTWRMYŞ 'YNK'K T'K 'WLYYW 'YNC' TYP
'WYTWNTYL'R 'WYKSWZ 'WYKY X'NKSYZ X'NKY SYZ PWLTWNKWZ
'MTY PYZNY 'YRYNC YRLX XYLYP X'NC' P'RYP SYZ

203. altı buzağusın¹⁹² intürmiş¹⁹³ inek teg ulıy u inçe tip ötüntiler ögsüz ögi
kaşsız kaşı siz boltunuz amtı bizni irinç y[a]rl[ı]ğ kılıp kaça¹⁹⁴ barır siz.

'WL 'WYDWN TYKYN 'YNC' TYP YRLQ'DY PW YYRTYNCW
TWYRWSY "NT'X 'WL 'MR'Q YM' "DRYLWR S'VYK YM' S'ŞYLWR TYP
TYDY

204. Ol ödün tigin inçe tip y[a]rl[ı]kadı bu yirtinçü törüsü antağ ol amrak y[i]me
adrılır sevig y[i]me seşilür¹⁹⁵ tip tidi.

'WYTRW TYKYN 'WL PWRLWXC Y 'R PYRL' P'RDY

205. Ötrü tigin ol borlukçı er birle¹⁹⁶ bardı.

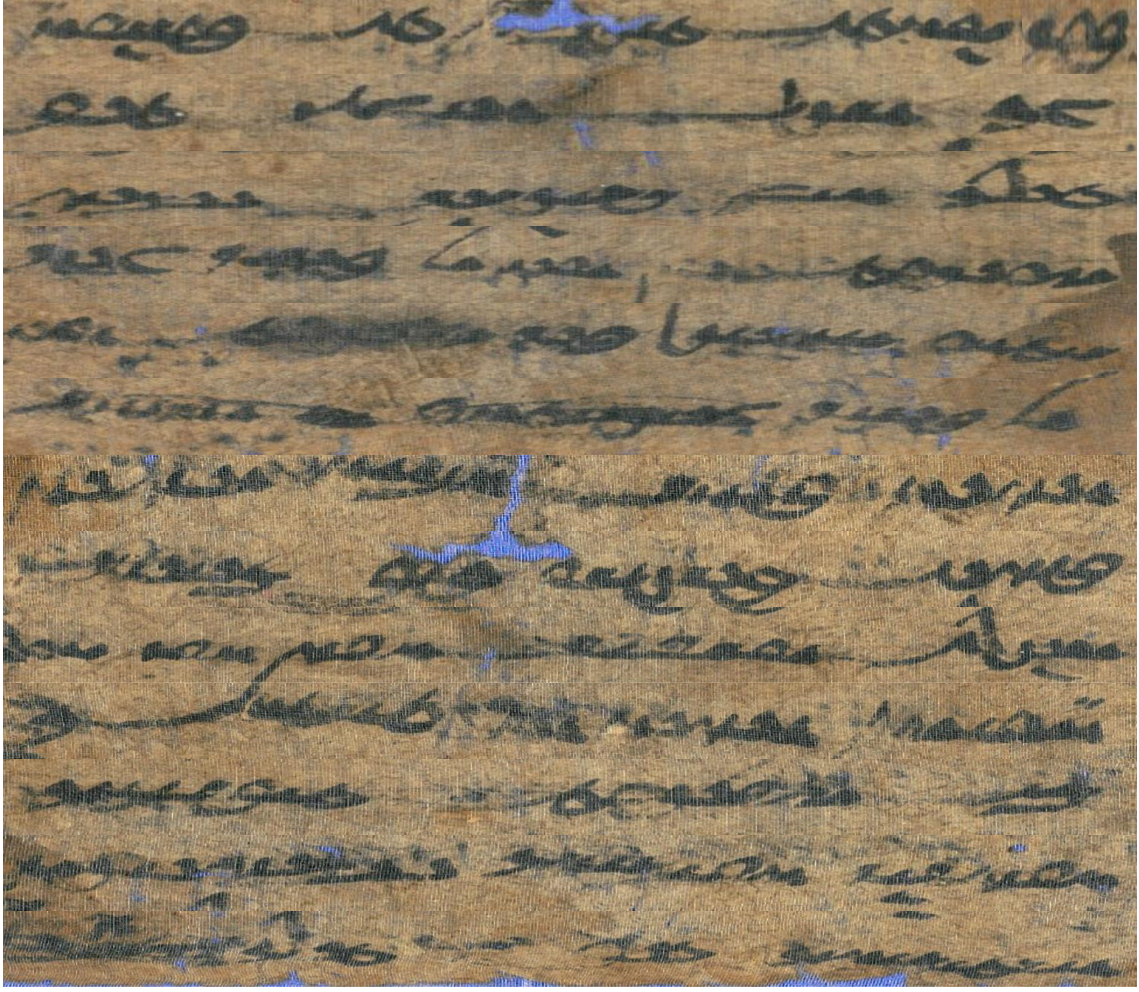
¹⁹² CH kelimeyi *buzars* olarak okumaktadır.

¹⁹³ Kelimeyi CH *ayturmuş*, JRH ise *itürmiş* şeklinde okumaktadır. Fakat kontekste yer alan "buzağısını dört gözle arayan inek" deyimini düşünülürse *intür-* şeklinde okumak daha doğru olmalıdır. Ayrıca bkz: Kaşgarî, "yindür-" maddesi.

¹⁹⁴ ABE kelimeyi *kaşçı* olarak okur.

¹⁹⁵ Kelimeyi CH *saşılır*, ABE *serilür*, PP ise *seriler* şeklinde okumuşlardır. Fakat JRH'ın da belirttiği gibi bu kelime DLT'de açık bir şekilde tanımlanmaktadır.

¹⁹⁶ PP kelimeyi *bi(r)le*, CH ise *bile* okumuştur.

PWRLWXT' T'KMŞT' PWRLWQCY 'RK' 'YNC' TYP TYDY X'C
KR'KLYK YYMYŞ SWYKWTYNK 'WYZ' PYR'R CYNKR'TXW "SYNK PYR
SWYKWT 'WYZ' PYR'R CYNKR'TXW "S'NK 'YŞYXP'NK Q'M'X 'YŞYXP'ŞYN
PYRK'RW P'P MYNYNK 'LYKD' 'WRWNK XWŞ XWZXWN QWNS' 'YŞYX'X
T'RTXY MN SWYKWT T'PR'K'Y XWŞL'R XWNM'XY YYMYŞYNK'Z
'RT'M'X'Y TYP TYDY

206. Borlukta tegm[i]şte¹⁹⁷ borlukçı erke inçe tip tidi kaç k[e]reklig¹⁹⁸ yimiş
sögütinj üze birer çınratğu¹⁹⁹ asıñ bir söğüt üze birer çınratğu asañ²⁰⁰ 201 ışığ bañ²⁰² kamağ

¹⁹⁷ CH kelimeyi *tarımaқта* şeklinde okumuştur.

¹⁹⁸ Bu kelimeyi CH, *kañlık*, PP ise *keñlig* şeklinde okumuştur.

¹⁹⁹ CH kelimeyi *bilerçilik ketrü* şeklinde okumuş ve anlamlandıramamıştır.

²⁰⁰ Kelime *asañ* şeklinde imlâ edilmiştir, bkz.: 2. cümle.

²⁰¹ *bir söğüt üze birer çınratğu asañ* ifadesi iki kere yazılmıştır. Zaten dikkat edilecek olursa metinde bu ifadeye yer alan kelimelerin üzeri yine çizilmiştir. Bu da metnin bir başka nüshaya bakılarak göçürüldüğünün yine açık bir delilidir.

²⁰² CH bu kelimeyi *birinç* şeklinde okumuştur.

ışığ başın birgerü bap²⁰³ miniğ eligde uruğ şuş řuzđun şonsa ışığağ tartđ[a]y m[e]n sđđüt
tepregey²⁰⁴ şuşlar şonmağ[a]y²⁰⁵ yimişinez artamağay tip tidi.

[EKSİK SAYFA/LAR]

---

²⁰³ CH kelimeyi *tilep* şeklinde okumuştur.

²⁰⁴ CH kelimeyi *tepingey* şeklinde okumuştur.

²⁰⁵ JRH bu kelimeleri *tartđı* ve *şonmağı* şeklinde okumuştur. JRH'ın bu okuyuşları daha önceki okuyuş tekliflerine ters düşmektedir. Bu okuyuşlar kabul edilemez. ST'ın önerileri ise yukarıdaki okuyuşu onaylamaktadır.

Or. 8212/112 Parçası

‘RK’ Y’ZTYM Y’NKYLYTM ‘RS’R KWYZWNKWZ “NÇ” ‘NK PWLZWN
PYRWK Y’ZWQWM YWQ ‘RS’R PYR KWYZWNKWZ Y’RWZWN KWYN
KWRW

207. Erke yaztım yañıltım erser közüñüz ança an²⁰⁶ bolzun birök yazuğum yok
erser bir közüñüz yaruzun kün körü[η].

‘WYTRW TYKYNNYNK PYR KWYZY Y’RWDY PWTWK TWLW PWLTY

208. Ötrü tiginniñ bir közi yarudı bütüg²⁰⁷ tolu boltı.

Y’N’ XYZ ‘YNC’ TYP TYDY ‘MTY KYRTKWNTWKNWZ MW

209. Yana kız inçe tıp tidi amtı kirtküntüñüz mü.

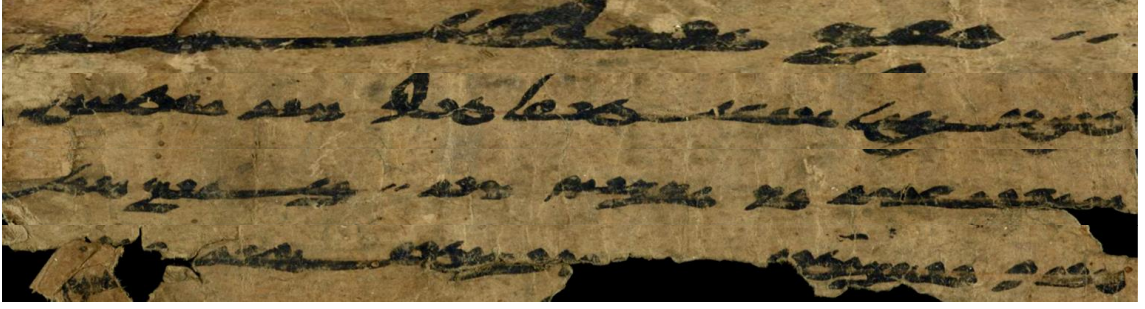
²⁰⁶ Kelime JRH tarafından doğru okunmuş fakat Türkiye’de yapılan iki yayında da ST’nin sunduğu teklif makul bulunarak metin kısmında *eneçlenük* “perdelenmiş (= katarakt inmiş)” şeklinde birleştirilerek verilmiştir. Bunun doğru kabul edilmesi mümkün değildir; çünkü İyi Niyetli Hanzade’nin gözlerinin kardeşi tarafından oyulduğunu biliyoruz. Mantıkça oyulmuş bir gözün perdelenmesi mümkün değildir. Zaten ST ; “enüç>eneç gelişimi üzerine şimdilik fazla bir şey söylenemiyor.” şeklindeki açıklamasıyla tereddüdünü bildirir. Ancak JRH’nin *an* okumasıyla ilgili tafsilatlı değerlendirmesi notlar kısmında kalır. Bu da Türkiye’deki yayınların kullanımı açısından bir tutarsızlık yaratmaktadır. Bir başka deyişle JRH’den sonra yapılan tekliflerin JRH’nin kendine ait ifadelerle yer değiştirilmesi alışıldık bir uygulama değildir. Yine bu mesele ile ilgili DLT’deki *ağla*- “boş kalmak”, *ağlak* “boş ıssız” ve *ağıl* “ağıl” kelimeleri ve yine ETŞ’deki *amıl ağlak* “sakin ve تنها” hendiadyoni JRH’nin ilgili notuna eklenebilir.

²⁰⁷ Burada *an* “oyuk” kavramına zıtlık teşkil edecek bir ifade olması gerektiğini düşünüyoruz. Bu yüzden *bütüg tolu* ifadesini hendiadyoin olarak kabul ediyoruz.

//// TYKYN 'MTY TYMYN KYRTKWNTWM TYP TYDY

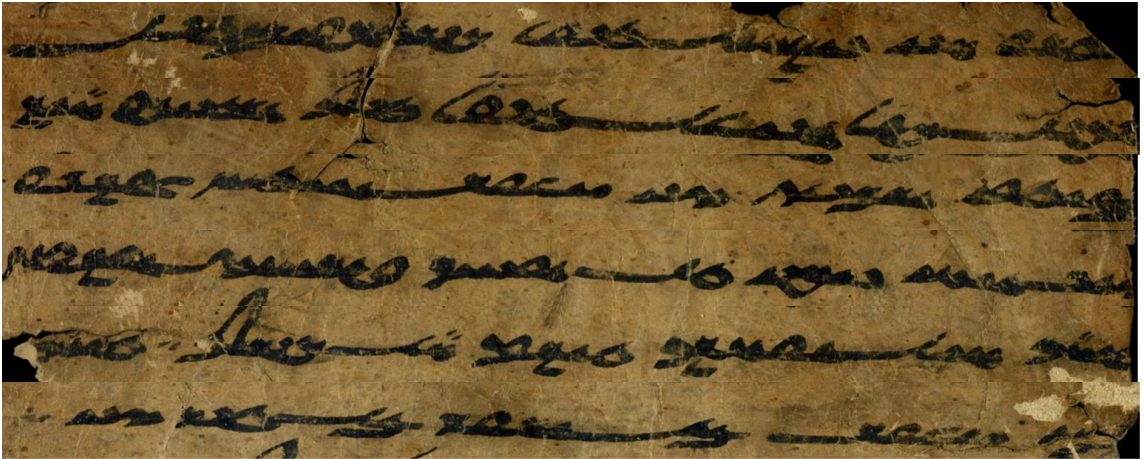
210. [Kirü]²⁰⁸ tigin amtı timin²⁰⁹ kirtküntüm tip tidi.

'WL 'WYDWN XYZ TYKYNK' 'YNC' TYP TYDY SYZ 'RTYNKW
S'VYNCSZ 'R 'RMYŞ SYZ MN 'YL X'N XYZY YYRM'TYN ///SYM'TYN 'WYZ

211. Ol ödün kız tiginke inçe tip tidi siz ertinü sevinçs[i]z er ermiş siz m[e]n il
kan kıızı yirmetin [yar]sımatın öz

[EKSİK SAYFA/LAR]

²⁰⁸ JRH okunamayan bu kısım için "ki" teklifinde bulunmuştur ve çeviride bunu ihmal etmiştir. Fakat karşılıklı diyaloglar göz önünde bulundurulduğunda buraya bir cümle başı edatı gerekmektedir.

²⁰⁹ Buradaki "amtı timin" tamamen pekiştirme amaçlı olup "şu andan itibaren" yani "İyi Niyetli Hanzade'nin eşinin sözlerinden sonra Hanzade'nin gözünün açılmasından itibaren" anlamı için kullanılmıştır.

//TRW XYZ Y' LX'N TYP KYRTKWNM'TYN TYKYNK' 'YNC' TYP TYDY
'RTYNKW Q'L MWNTWZ 'RMYŞ SYZ N'CWK "NT'X CWLVW S'V "XZYNYZT'
'WYN'R P'R'N'S 'WLWST'QY X'N 'WXLY T' LWYQ' KYRDY T'QY //LM'Z
N'CWK MN 'RWR MN TYR SYZ

212. [Ö]trü kız yalğan tip kirtkünmetin tiginke inçe tip tidi ertinü Ʒal muntuz²¹⁰
ermiş siz neçük antağ çulvu sav ağızınızta önür baranas ulustağı Ʒan oğı taluyƷa kirdi tağı
[ke]lmez²¹¹ neçük m[e]n erür m[e]n tir siz.

//YTRW TYKYN 'YNC' TYP TYDY MN /WX' 'ZWK SWYZL'M'Z MN

213. [Ö]trü tigin inçe tip tidi m[e]n [t]oğa ezük sözlemez m[e]n.

XYZ 'YNC' //DY SYZYNK Y' LX'N KWYNY SWYZWNKWZ// //// //LYR
M'N 'YDY KYRTKWNM'Z MN TY//

214. Kız inçe [ti]di sizin yalğan köni sözünüz[ni] [negü]²¹² [bi]lir men idi
kirtgünmez m[e]n ti[di].

²¹⁰ Burada kesinlikle bir hendiadyoin vardır. Çünkü Ʒal kelimesi benzer bir kullanımla Altın Yaruk'ta Ʒal telve şeklinde yer almaktadır.

²¹¹ JRH gibi bizde kelimeyi bu şekilde tamamlasak da anlamlandırmada ayrı düşmekteyiz. Çünkü JRH "daha gelmedi" şeklinde geçmiş zaman çekimini kullanmaktadır.

²¹² JRH'nin okunamayan bu kısım için kim teklifi kesinlikle kabul edilemez. Çünkü yüklemdeki men şahıs ekidir ve bil- fiiline bağlıdır. Bu okuyuşu kabul edersek "kim bilirim" gibi mantıkça yanlış bir ifade ortaya çıkar. Kelimenin sayfanın köşesinde kalması ve buranın iki cam arasında katlanmasından dolayı tam okunamasa da negü okuyuşunu tanıklayabilecek bazı harfler seçilebilmektedir.

Sözlük

-A-

açın-: sofraya donatmak

174: öz eviñe il[t]ti a.+tı, 176: edgü a.+ıñlar, 176: artuñ a.+tı, 192: anta a.+ayın

ada: tehlike

48: biş türlüñ a., 49: bir a., 58: a.+ka kirip, 79: kırkıncıñ a.+l[i]ğ, 93: ölüm a.+ka, 107: ertinü alp a.

ada tuda: kaza bela

96: a.+sız t.+s[i]z

adın: başka, diğeri

19: a. ağı[i]liğ

adınçığı: lezzetli

98: a. erd[i]ni, 188: a. tatağı[i]ğ

adrıl-: ayrılmak

204: a.+lur

adruñ: diğeri, türlü

6: a. uzlar, 7: a. a. emgek, 171: kişide a. belgür közüñür

ağı barım: mal mülk

20: a. b., 21: a. b. arısar süzülser, 24: a. b. tutar, 34: a. b. kazgansar

ağıçı: haznedar

21: a. uluğı, 25: a. basutçı a.+lar, 26: a.+la[r]ag, 28: a. erser

ağılık: hazine

19: a. koltı, 20: a., 21: a. kuruğ bo[l]ga[lır]

ağırlıç: kıymetli

85: a. bolğay

ağna-: ağnamak, debelenmek

151: balıçca a.+yu

ağruñ: ağırlık, fazlalık

177: a. bultı

ağuz: zehir

107: a.+luğ yılan, 107: a.+luğ luular

ağ: hayırsız

161: a. oğlın

ağla-: hazzetmemek

85: a.+yur

ağtar-: ters yüz olmak

57: k[e]mi a.+ılur

al çeviş: hileli yol

198: a. ç.

alqu: hepsi, bütün

41: a.+nı taplamadı, 50: a.+nı, 53: a. ölür, 84: a. tüketi birip, 102: a. kümüş, 107: a. ağıluğ luular yılanlar, 131: a.+ka birip, 141: a. yoğattı, 160: a. busantı, 186: a. kuvradı, 189: a. anta kuvradı, 191: a.

alqu-: tükenmek

104: küçi a.+dı

alp: cesur, büyük

72: edgü a. yirçi, 107: ertinü a. ada

amarı: birçok

4: a. tnl[i]ğlarığ, 5: a. tnl[i]ğlar, 8: a. tnl[i]ğlar

amrak: sevgili

10: a. oğlum, 14: a. ögüküm, 16: a. ögüküm, 25: a. ögüküm, 45: a. ögüküm, 78: a. oğlumun, 140: a. kadaşım, 161: a. oğlum, 204: a. ol

amrı: şimdi

ança: bunca

129: a. emgenip, 207: a. an

ançulayu: öyle

107: a. közün[ü]r

antağ: böyle, bu

añ: kusurlu

207: ança a. bolzun

an̄yığ: kötü

4: a. kılınç, 85: a. ögli tigin, 141: inisi a. ögli tigin, 149: a. ögli tigin, 161: a. kılınçl[i]ğ

arığ: temiz

109: a. kızlar, 118: a. kızlar

arı- süzül-: temize havale olmak

21: a.+sar s.+ser

arta-: berbat etmek

192: kuşlar a.+tır, 198: kuş kuzgun a.+tmağay, 206: yimişinez a.+mağay

artuğ: fazla, artık

98: a. as[i]ğ tusu, 176: a. açıntı

aruğ: yorgun

104: a.+ı yitti, 146: a.

aruğla-: dinlenmek

146: siz a.+η

asan(isen) tükel: sağ salim

69: i. t. kelürzünler, 73: i. t., 78: a. t., 107: i. t. teggey, 138: i. t. kavışıp

asığ tusu: fayda

68: a. t. kıllur, 98: a. t. kılu, 130: a. t. kılğalı, 131: a. t. kılığ

aşa-: mazhar olmak

132: tapağın uduğın a.+dı

aşan-: yemek yemek

64: aş a.+maz

aşıl-: çoğalmak

38: yılıña a.+ur

aşnu: önce

168: a. önüp

aşnurağ: daha önce

93: a. yorınlar

atız-: (müzik aleti) çalmak

181: elgim a.+u

athğ yüzlüg: ileri gelen kişiler

65: a.+ı y.+i

avadan: mücevher kutusu

16: a.+kı yinçü monçuk

aviçka: ihtiyar

79: a. er, 82: a., 100: yirçü a., 101: yirçi a., 107: a.

ayıt-: söylemek

34: inçe tip a.+[t]ı, 109: tip a.+[t]ı, 115: a.+sar, 119: a.+sar, 140: inçe tip a.+[t]ı, 144: inçe tip a.+[t]ı, 171: a.+dı, 195: bilgilerke a.+ıp, 196: aña a.+[i]η,

azkına: azıcık

20: a. *kalıtı*

-B-

ba-: bağlamak

206: *birgerü b.+p*, 206: *ışığ b.+η*

balık: şehir

2: *b. taştın*, 49: *talım b.*, 9: *b.+ka kirdi*, 107: *b. tegre*, 108: *b. kapağına*, 111: *b. içiğe*, 167: *b. kapağda*, 183: *b. ortusınta*, 195: *b. ulusta*

balıkça: balık gibi

151: *b. aǵnayu*

bar-: varmak

25: *öji b.+zun*, 27: *yıǵlayu b.+sar*, 39: *satık[k]a yuluk[k]a b.+sar*, 47: *y[i]rke b.+ır siz*, 60: *b.+ayın*, 62: *b.+magay sin*, 65: *kün ertip b.+dı*, 69: *taluyka b.+ayın*, 71: *kul[l]uk[k]a b.+ır*, 73: *yüz erin b.+ıp*, 77: *özi b.+ıp*, 79: *tınl[i]glar b.+ıp*, 79: *bir b.+sar*, 81: *birle b.+ıη*, 85: *taluyka b.+ıp*, 86: *birle b.+ayın*, 87: *ölüm yirke b.+ır*, 89: *b.+sar b.+ğıl*, 98: *sizler b.+ınlr*, 149: *kança b.+ğay*, 153: *tezıp b.+dı*, 179: *erke b.+ayın*, 180: *b.+maη*, 203: *kança b.+ır siz*, 205: *birle b.+dı*

Baranas: Benares ülkesi

72: *b. ulusta*, 120: *b. ulustağı*, 160: *b. ulus bodunı*, 212: *b. ulustağı*

barça: bütün, hepsi

46: *b. buşı*, 69: *b. birgey*, 80: *ulus b.*, 201: *b.+ka*

barıǵsa-: gitmek istemek

180: *neg[ü]lüg b.+dıǵaz*

basutçı: yardımcı

25: *ağıçı b.*

bay: zengin

14: *b. y[i]me bar*, 38: *b. bolur*, 39: *b. bolur*

bekürü: sağlamca

148: *b. kızlep*

bekrek: yiğit

171: *b. er*

belgür-: ortaya çıkmak

162: *y[a]vıak b.+ginçe*, 172: *b.+ti sözleser*

beltir: meydan

183: *b.+de*

berkle-: bağlamak

163: *elgin adağın b.+p*

bertet-: dokumak, örmek

5: *böz b.+ıp*

bilçe: bele kadar

101: *b. boğuzça suvda*

bir-: vermek

17: *könülçe b.+dı*, 19: *y[i]me b.+dı*, 20: *munçulayu b.+ıp*, 22: *könülüg b.+zün*, 23: *tıdıǵsız b.+dı*, 42: *ötüg b.+dı*, 46: *buşı b.+ıη*, 69: *barça b.+gey*, 70: *ötüg b.+diler*, 71: *ötüg b.+diler*, 84: *alku tüketi b.+ıp*, 120: *ötüg b.+dı*, 128: *buşı b.+mek as[ı]ğı*, 131: *alkuka b.+ıp*, 133: *tigiğe b.+dı*, 134: *buşı b.+ür m[e]n*, 146: *maηa b.+ıη*, 147: *inisiğe b.+dı*, 177: *aş b.+ür boltılar*, 182: *b.+dı*, 198: *b.+ge m[e]n*

birök: eğer

birt-: kırmak, incitmek

180: *könlünüzni kim b.+di*

biş: beş

48: *b. türlü ada*, 70: *b. yüz satıgçı*,
73: *b.+er yüz erin*, 76: *b. yüz er*
kamuğun, 84: *b. yüz erenniñ*, 140: *b.*
yüz eren, 167: *b. yüz ud*, 190: *b. yüz*
koltguçı, 200: *b. yüz koltguçılarag*,
202: *b. yüz koltguçı*

Bodisavat: Bodhisattva

9: *b. tigin*, 60: *b. tigin*, 122: *uluğ*
küçlüg kutluğ b.+lar, 130: *b. tigin*,
131: *b.+lar*

bodun: halk

9: *bu ulus b.*, 90: *ulus b.*, 153: *b.+ka*
tegürgey, 155: *b.+ka*, 160: *ulus b.+ı*,
186: *ulus b.*

bol-: olmak.

9: *busuşluğ kadğul[u]ğ b.+up*, 30:
tamuluğ b.+ur, 34: *üküş b.+ur*, 37:
tüm[e]n b.+ur, 38: *bay b.+ur*, 39: *bay*
b.+ur, 44: *busuşluğ b.+tı*, 60:
y[a]rl[i]ğ b.+zun, 64: *y[a]rlıg*
b.+maz, 69: *iş b.+uñlar*, 79: *muñ tağ*
b.+tı, 81: *yirçü b.+uñ*, 82: *yi[rçi]*
b.+tı, 85: *ağ[i]rl[i]ğ b.+ğay m[e]n*,
87: *edgü y[a]vl[a]k b.+sar*, 107:
edgü köni yolçı yirçi b.+up, 129: *ne*
k[e]rgek b.+tı, 162: *y[a]rl[i]k b.+tı*,
166: *büşük b.+muş erti*, 171: *irinç*
y[a]rl[i]ğ b.+tuñuz, 177: *irinç*
y[a]rl[i]ğ b.+tuñuz, 181: *kaşaş*
b.+tuñuz, 191: *meñilig b.+tılar*, 203:
kañsız kañı siz b.+tuñuz, 207: *ança añ*
b.+zun, 208: *tolu b.+tı*

bolgal-: kalmak

21: *ağ[i]lıg kuruğ b.+ır*

borluğçı: bağıcı

192: *kadını kan b.+sı*, 205: *ol b. er*,
206: *b.erke*

borluğ: bağı

192: *b.+umın közedzün*, 206: *b.+ta*

böz: bez

5: *b. b[e]rtetip*

buğa: boğa

168: *b.+sı*

bulunçusuz: bulunmaz, ender

40: *b. çi[n]tamani erdini*

Burқан: Buda

29: *at b.*, 107: *b. kutın*, 130: *b. kutın*,
134: *b. kutın*, 201: *b. kutın*

busan-: kederlenmek

65: *ıglayu b.+u turğ[u]rup*, 80:
b.+ur, 107: *korqmañ b.+mañ*, 142:
ertinü b.+tı, 160: *alku b.+tı*, 195:
b.+ıp

busuşluğ: kederli

9: *ertinü b.*, 10: *b. keltiniz*, 12: *b.*
keltin, 44: *ertinü b. boltı*

buşı: sadaka

46: *barça b.*, 128: *b. birmek as[i]ğı*,
130: *b.+ka keltim*, 131: *b.+ka kelmişi*
bar, 134: *b. birür men*, 175: *yok çığay*
b.+çı m[e]n

buyruğ: ferman

24: *b.+ları işidip*

buzağı: buzağı

203: *b.+sın intürmiş*

büşük: akraba

166: *b. bolmuş*

bütüg tolı: tamamen dolu

208: *b.t. boltu*

-Ç-

çığay: yoksul

13: *yok ç. emgekl[i]g tınlığlarağ, 14: yok ç., 130: yok ç., 173: yok ç. buşıçı m[e]n*

çığrı: kirman

5: *ç. enjirer*

Çımbudıvıp: Jambudvipa ülkesi

120: *ç. yir suvd[a]kı*

çıñratğu: çan

206: *birer ç.*

Çıntamani: Çıntamani incisi

68: *ç. erd[i]ni, 133: ç. erd[i]ni, 134: ç. erd[i]ni, 206: ç. erd[i]ni*

çok-: başa vurarak öldürmek

8: *yunt ud ç. +ar*

çomur-: batırmak

54: *k[e]mi suvka ç. +ur*

çulvu: iftira

212: *ç. sav*

-E-

eçi: ağabey

149: *e. +m tigiñe*

edgü: iyi

10: *e. ögli tiginig, 18: e. kü at, 33: e. kılınç, 37: e. yok, 66: e. +ke ötleüyür, 71: e. ögli tiginke, 72: bir e. alp yirçi suvçı, 87: e. y[a]vl[a]k bolsar, 90: e. ögli tiginig, 93: e. ögli tigin, 101: e. ögli tigin, 107: e. köni yolçı yirçi, 120: e. ögli tigin, 132: e. ögli tigin, 147: e. ögli tigin, 151: e. ögli tigin, 154: e. ögli tigin, 162: e. y[a]vlağ belgürginçe, 165: e. ögli tiginke, 176: e. açınıñlar, 181: e. sakınçınaz, 192: e. yimişig*

emgek: sıkıntı, eziyet

7: *e. emgenür, 11: e. +lig yir, 13: yok çığay e. +l[i]g tınlığlarağ, 14: e. +te ozğurğa sen, 153: tigin e. +in*

emgen-: sıkıntı çekmek

7: *emgek e. +ür, 129: ança e. +ip*

enjir-: (ip) eğirmek

5: *ç[i]ğrı e. +er, 109: yıp e. +er, 113: kümüş yıp e. +er, 118: altun yıp e. +erler*

erdini: inci

68: *çıntamani e., 133: çıntamani e., 134: çıntamani e., 206: çıntamani e.*

erinch: şüphesiz

28: *y[a]rlıkkadı e., 82: yi[rçi] boltu e., 122: ol bodis[a]v[a]t e.*

erk: güç

81: *e. +im tükemedi, 126: e. +lig orunluk*

ertiñü: fevkalade, olağanüstü

44: *e. busuşluğ, 79: e. kórkinçig adal[i]ğ, 107: e. alp ada, 129: e. sevinti, 142: e. busanti, 184: e. uz erti, 211: e. sevinçs[i]z er, 212: e. kal muntuz*

etöz: vücut

134: *bu suyluğ e.+de*

etük: ayakkabı

200: *tonı e.+i*

ezük: yalan

213: *e. sözlemez*

-I-

id-: göndermek

79: *ölüm yiriğe ı.+ur siz*, 81: *erksiz ı.+urm[e]n*, 90: *taluyka ı.+tılar*, 99: *yant[u]ru ı.+tı*, 131: *ı.+tımız*

ığla-: ağlamak

9: *ı.+yu*, 11: *ı.+yu*, 12: *neke ı.+yu busuşluğ keltiñ*, 13: *ı.+dım*, 27: *yı.+yu barsar*, 63: *tönitip ı.+yu*, 79: *ı.+yu*, 90: *ı.+yu sıktayu*, 138: *kuçuştı ı.+ştı*, 142: *busantı ı.+dı*, 151: *ı.+dı sıktadı*, 153: *ı.+mañ*, 160: *ı.+dılar*, 187: *isirgeyü ı.+yu*

ımañ: bir memuriyet ünvanı

24: *ı.+ları buyruqları*

ımaru: -e doğru, ileri doğru

106: *muntuda ı.*

ıraq: uzak

107: *ı.+tın ançulayu közün[ü]r*

ışığ: halat

95: *t[e]mir ı.*, 206: *kaşağ ı.*

ıtta: boşuna

149: *ı. sansız yir*

-İ-

içgerü: 1. saray, 2. içeri

42: *ı. kañı illikke*, 70: *ı.*, 77: *ı.*, 107: *ı. balıkka*, 116: *ı.*, 120: *ı.*, 121: *ı.*, 124: *ı.*, 192: *ı.+lüg*

içi: ağabey

85: *ı.+m tiginke*, 87: *ı.+m tigin*, 144: *ı.+si*, 149: *ı.+m*, 153: *ı.+ñiz*

içkü: içilecek şey

188: *adınçığ tatağl[i]ğ aş ı.*

idi: asla

214: *ı. kirtgünmez m[e]n*

idiz: yüksek

158: *yüksek ı. orunluqtın*

igid-: beslemek

8: *öz ı.+ür*, 38: *koñ yulka ı.+ser*, 181: *öz ı.+eyim*, 190: *ı.+ti*

igriksil-: dönmek

56: *suv ı.+ür yürür*

ikinti: ikinci

51: *ı.*

ilig: han

10: *mah[a]rat ı.*, 33: *kañım ı.*, 165: *ı. kañ*

ilinçü: gezinti

1: *ı.+ke*, 13: *ı.+ke*

ilit-: bknz. ilt-

ilt-: götürmek

198: *ı.+iñ*, 199: *er ı.+eyin*

inçe: şöyle

inçip: 1. ama, fakat, 2. yani

ini: küçük kardeş

85: *anyığ ögli tigin i.+si*, 137: *i.+si birle*, 146: *i.+si*, 147: *i.+siye*, 151: *i.+sin okıyu*, 172: *i.+m ölgey*

iñle-: ezmek, çiğnemek

168: *tört adakın i.+yü*

irinç: sefil

59: *i. kılğaysız*

irinç yarlıg: sefil, yoksul

130: *yok çığay i. y. tınlıglarkça*, 171: *i. y[a]rl[i]ğ*, 189: *i. y. koltguçılar*, 203: *i. y. kılıp*

irsi: derviş baba

152: *yir suv i.*

isen: bknz. asan tükel

isirge-: esirgemek

187: *tanlayu i.+yü*

iş tuş: eş dost

140: *i.+iñ t.+uñ*

itiz-: bknz. atız-

-K-

kaçan: ne zaman ki

134: *ķ. burķan ķutın bulsar*, 201: *ķ. burķan ķutın bulsa*

ķadaş: kardeş

99: *ķ.+ı*, 136: *ķ.+ıña*, 138: *iki ķ.*, 140: *amrak ķ.+ım*, 181: *ķ. boltuñuz*

ķadģu: kaygı

9: *busuşluğ ķ.+l[u]ğ*

ķadın: kayın(baba)

164: *öz ķ.+ı yiriñe*, 192: *ķ.+ı ķan borlukçısı*

ķal muntuz: deli, çılgın

212: *ertiñü ķ. m*

ķalın: kalabalık

183: *ķ. kuvrağ ara*

ķamağ: bütün

40: *ķ. yirtünçüdeki*, 46: *ķ. tı[n]l[i]ğlarķa*, 82: *ķ.*, 98: *ķ. tınlıglarkça*, 130: *ķ. tınl[i]ğlar*, 169: *ķ. öntükte*, 206: *ķ. ışığ*

ķamış: kamış

150: *iki ķ. sış*

ķança: nereye

140: *ķ. bardı isen*, 149: *ķ. bargay*, 203: *ķ. barır siz*

ķan: han

11: *ķañı ķ.+ķa*, 12: *ķañı ķ.+ķa*, 14: *ķañı ķ.+ķa*, 21: *ķ.+ķa*, 22: *ķañı ķ.*, 24: *ķ.+ķa*, 25: *ķañı ķ.*, 28: *ķañım ķ.*, 43: *ķañı ķ.*, 60: 22: *[ķañ]ı ķ.+ta*, 61: *ķañı ķ.*, 69: *ķañı ķ.*, 77: *ķañı ķ.*, 78: *ķañı ķ.*, 79: *ķ.+ķa*, 81: *ķ.*, 83: *ķañı ķ.*, 87: *ķañı ķ.*, 90: *ķañı ķ.*, 107: *luu ķ.+ı*, 119: *luular ķ.+ı*, 120: *ķ. oğlı*, 122: *luu ķ.+ı*, 125: *luu ķ.+ı*, 127: *luu ķ.+ıña*, 129: *luu ķ.+ı*, 131: *luu ķ.+ı*, 133: *luular ķ.+ı*, 135: *luu ķ.+ıları*, 157: *ķañı ķ.*, 161: *ķañı ķ.*, 165: *ķañı ķ.*, 167: *ķ. udçısı*, 192: *ķ. borlukçısı*, 211: *il ķ. kıızı*, 212: *baranas ulustaķı ķ. oğlı*

ķantur-: kandırmak

40: *ķ.+ğalı saķınsar*

ķañ: baba

11: *ķ.+ı ķanķa*, 12: *ķ.+ı ķanķa*, 14: *ķ.+ı ķanķa*, 21: *ķ.+ı ķanķa*, 22: *ķ.+ı ķan*, 25: *ķ.+ı ķan*, 28: *ķ.+ım ķan*, 43: *ķ.+ı ķan*, 60: *ķ.+ı ķanta*, 61: *ķ.+ı ķan*, 69: *ķ.+ı ķan*, 77: *ķ.+ı ķan*, 78: *ķ.+ı ķan*, 79: *ķ.+ı ķanķa*, 83: *ķ.+ı ķan*, 87: *ķ.+ı ķan*, 90: *ķ.+ı ķan*, 157: *ķ.+ı ķan*, 161: *ķ.+ı ķan*, 165: *ķ.+ı ķan*,

ķapaġ: kapı

108: [*balıķ ķ.+ııa*], 109: *ķ.+da*, 112: *öıün ķ.+ķa*, 114: *bu ķ.*, 117: *ordu ķ.+ķa*, 118: *ol ķ.+da*, 119: *ordu ķ.közetçi biz*, 120: *ķ.+da*, 167: *balıķķ.+da*

ķapaġcı: kapıcı, bekçi

110: *ķ. biz*, 115: *ķ. kırķın biz*, 121: *ol ķ. kırķınlar*, 170: *ķ. er*

ķaram: hendek

107: *yiti ķat ķ.*

ķarı: ihtiyar

74: *sekiz on yaşayur ķ. erti*

ķars: kumaş

5: *ķ. tokıyur*

ķataġlan-: katılmak

81: *siz ķ.+ıı*

ķaviş-: kavuşmak

137: *inisi birle ķ.+tı*, 138: *isen tükel ķ.+ıı öpüştı*

ķayu: hangi, her bir

14: *ķ.+sııa*, 30: *ķ. kişi*, 107: *ķ. küin*

ķazġan-: kazanmak

22: *ķaı ķ.+sar*, 34: *aġı barım ķ.+sar*, 40: *tav[a]r ķ.+maķ*

ķazġanç: kazanç

33: *öz ķ.+ım üze*, 36: *öıi öıi ķ.kılmak*, 37: *ķ. neı*, 45: *ķ.+ım*

ķereklig: gereken

206: *ķaç ķ.+lig yimiş söġütiı üze*

ķergek: gerek

69: *ne ķ.+in barķa birgey*, 129: *nek. boltı*

ķeyikçi: yaban avcısı

4: *ķuşçi ķ. balıķçi avçi torçi tuzakçi*

ķıdıġ: kıyı

194: *teġürü ķ.+ıntakı*

ķılınç: iş, amel

4: *anyıġ ķ.*, 9: *any[ı]ġ ķ.+l[ı]ġ*, 33: *edġü ķ. kılayın*, 88: *ķ.+ı y[a]vlaķ üçün*, 161: *anyıġ ķ.+l[ı]ġ*

ķın: ceza

192: *ķ.+ķa teġinür*

ķınlıķ: cezaevi

162: *ķ.+ta yatzun*, 163: *ķ.+ta urdular*

ķırķın: cariyeye

113: *tört körkle ķ.*, 115: *ķapaġcı ķ. biz*, 121: *ol ķapaġcı ķ.+lar*

ķidin: batı

39: *öıün ķ.*

ķigür-: sokmak

55: *k[emi]ke ķ.+ür*, 77: *tapa ķ.+di*, 126: *elġin tuta ķ.+üp*

ķikinç: cevap

43: *neı ķ.*

ķimiçi: gemici

69: *yirçi suvçi ķ.*

kintir: kendir

5: *k. eñirer*

kiñren-: homurdanmak

177: *k. +ü aş birür*

kirikse-: (bir yerden içeri) girmek istemek

68: *taluyka k. +yür m[e]n*

kirtgün-: inanmak

209: *k. +tüñüz mü*, 210: *k. +tüm*, 214: *k. +mez m[e]n*

kirü: cevaben

kizle-: gizlemek

148: *k. +p tut*

ķol-: istemek

19: *adın ağ[ı]lğ k. +tı*, 134: *ķut k. +tı*, 165: *ķızın edgü ögli tigiñe k. +mıñ erti*

ķoltģuçı: dilenci

26: *ķ. +lar*, 27: *ķ. +lar yığlayu barsar*, 189: *irinç y[a]rl[ı]ğ k. +lar*, 190: *biş yüz k.*, 200: *biş yüz k. +larağ*, 202: *ol biş yüz k. +lar*

ķop: hepsi

200: *tonı etüki k. +ı tüketi ķaltı*

ķopuz: kopuz

184: *ķ. +ķa ertiñü uz erti*, 185: *elgiķ. itizü*

ķorkınçığ: korkunç

57: *ķ. yıl*, 58: *ķ. adaka*, 79: *ertiñü k. adal[ı]ğ*

ķovı: bedbaht

141: *ķutsuz k. +lar üçün*

ķoy: koyun

8: *ķ. lağzın ul[a]tı tınlığlarığ ölüür*, 38: *ķ. yılķı igidser*

ķök: mavi, gök

107: *k. linhua*, 149: *k. t[e]nrike*, 157: *k. t[e]nri*

ķölük: yük hayvanı

84: *biş yüz erenniñ aşı suvı k. +i*

ķöni: doğru

107: *edgü k. yolçı yirçi*, 214: *yalğan k. sözüñüz[ni]*

ķöñül: gönül

17: *k. +çe birdi*, 22: *k. +ün bertmenler*, 40: *k. +teki küsüşin*, 46: *k. +çe alıñ*, 128: *uluğ öğrünçülüg k. +in*

ķörkle: gökcek, güzel

113: *tört k. kırķın*, 118: *sekiz k. tañ arığ kızlar*, 119: *k. +in*

ķözetçi: kapıcı

119: *ķapağ k. biz*

ķuçuş-: kucaklaşmak

138: *öpüşti k. +tı ığlaştı*

ķulķak: kulak

133: *ķ. +ıntaķı çintamani erd[i]ni*

ķumarı: son söz, vasiyet

201: *ķ. sav*

ķunçuy: eş, karı

119: *luular ķanı k. +ı*

ķunķau: kopuz

181: *bir k. til[e]p*, 182: *bir k. tilep*

ķunķayu: bknz. ķunķau

ķuruę: 1. kuru, 2. boş

3: *ķ. yirig, 21: ağ[i]luğ ķ. bo[l]ga[lır]*

ķuşı: kuş avcısı.

4: *ķ. keyikçi balıkçı avçı torçı tuzakçı.*

ķuş ķuzęun: kuş

3: *ķ. ķ. suķar yorıyur, 198: yimişin*
ķ. ķ. artatmağay, 206: ķ. ķ. ķonsa

ķut ülü: talih kısmet

96: *ķ.+ı ü.+i üçün, 164: kentüniğ ķ.+ı*
ü.+i üçün

ķutęar-: kurtarmak

134: *tıtmağ ķ.+ıę*

ķut: saadet

15: *ķaęım ķ.+ı, 28: ķ.+luğ tiliğ, 68:*
ülüğlük ķ.+luğ kişi, 96: ķ.+ı ülüği
üçün, 107: burķan ķ.+ın bulsar, 122:
uluğ küçlüğ ķ.+luğ
bod[i]s[a]v[a]tlar, 130: burķan ķ.+ın
tileyü, 134: ķ. ķoltı, 141: ķ.+suz
ķovılar, 164: kentüniğ ķ.+ı ülüği
üçün, 201: burķan ķ.+ın

ķuvra-: toplanmak

186: *alķu ķ.+dı, 189: anta ķ.+dı*

ķuvraę: kalabalık

183: *ķalın ķ. ara*

ķü at: şan, şöret

18: *ol edęü k. a.*

ķüçe-: güç kullanmak

93: *sizlerni k.+p ilitmez m[e]n*

ķüden: konuk

181: *k. ür tursar*

ķülit-: yere gömmek

168: *iğleyü k.+dı*

ķümüş: gümüş

101: *ķ.+lüğ otrukķa, 102: alķu k., 113:*
ķ. yıp

ķünięe: her gün

ķüsü: arzu

40: *ķöjülteki k.+ın, 134: uluğ k.+ın*

ķüvrüę: büyük davul

93: *uluğ k. tokıtıp, 95: munçulayu k.*
tokıp

-L-

lağzın: domuz

8: *ķoy l. ul[a]tı tınlığlarığ ölüür*

linhua: lotus çiçeği

107: *ķök l., 107: ol l.*

luu: ejder

68: *l. ķanlarında, 107: ağuluğ l.+lar*
yılanlar, 119: l.+lar ķanı, 122: l. ķanı,
125: l. ķanı, 127: l. ķanıęa, 129: Ol l.
ķanı, 131: l. ķanı, 133: l.+lar ķanı,
135: l. ķanılar

-M-

Maharat: büyük hükümdar

10: *m. ilig*

mağra-: bağırmak

151: *inisin okıyu m.+dı*

meğilig: mutlu

191: m. boltılar

miñ: bin

37: m. tüm[e]n bolur

monçuk: boncuk

16: avad[a]nķı yinçü m. teg

munça: bunca

muñ taķ: dert tasa

79: ne m. t. boltı

munçulayu: bunun gibi

-N-

Narata: ejder hanının adı

133: n. atl[ı]ğ luu

neçük: nasıl

neg[ü]lüg: niçin

neg[ü]lük: bknz. neglüg

negü: ne

neke: neye

neñ: şey, nesne

37: kazganç n., 40: kazganmaķ n., 43: n. kikinç, 65: n. unamadı, 94: n. unamadılar, 95: n. üntemeser, 122: bu yirke n. tegmegey

nom: kural, kaide, vaaz

40: bir bilge n. bilir er, 127: tatıglıg soğançıg n. nomladı, 131: biziñe n. nomlañ

nomla-: vaaz etmek.

127: tatıglıg soğançıg nom n.+dı, 128: buşı birmek as[ı]ğı n.+dı, 131: biziñe nom n.+ñ

-O-

oduğ: uyanık

49: talım balıķ o. erken

odun-: uyanmak

131: tapınalım o.+alım

oğrı: hırsız

148: o. almazun, 151: o. Kelip, 153: o. tip tidükünüz negü ol

oğuş: boy

172: tözümin o.+umın

oķı-: çağırmaq

151: edgü ögli tigin inisin o.+yu mañradı

olğur-: oturtmak

126: erklig orunluķ üze o.+tı, 170: yoltaöñi o.+tı, 183: kalın kuvrağ ara o.+tı

olur-: oturmak

167: balıķ kapağda o.+ur erken, 185: o.+dı

ordu: şehir

107: balıķka o.+ka teggey, 117: o.kapağka tegdi, 119: o. kapağ közetçi biz

ortu: orta

183: balıķ o.+sınta

orunluķ: taht

126: erd[i]nilig erklig o., 158: yüksek idiz o.+tın

otruğ: ada

96: *erd[i]nilig o.+ka*, 101: *kümüşlög o.+ka taqqa*

otruq: bknz. *otruğ*

oz-: kurtulmak

14: *emgekte o.+gurğa sen*, 134: *etö[z]de o.+alım*, 143: *neçük o.+tuñ*, 156: *tirig o.+tum*

-Ö-

ödün: zaman

10: *ol ö.*, 21: *ol ö.*, 24: *ol ö.*, 25: *birer ö. öñi barzun*, 43: *ol ö.*, 60: *ol ö.*, 66: *ol ö.*, 69: *ol ö.*, 72: *ol ö.*, 77: *ol ö.*, 83: *ol ö.*, 85: *ol ö.*, 90: *ol ö.*, 101: *ol ö.*, 121: *ol ö.*, 124: *ol ö.*, 132: *ol ö.*, 149: *ol ö.*, 151: *ol ö.*, 157: *ol ö.*, 160: *ol ö.*, 161: *ol ö.*, 164: *ol ö.*, 174: *ol ö.*, 192: *ol ö.*, 202: *ol ö.*, 204: *ol ö.*, 211: *ol ö.*

ög: anne

29: *ög қаң titir*, 30: *ö. қаң*, 32: *ög қаң көñlin*, 65: *ö.+ıқаңı*, 66: *ö.+i қаңı*, 85: *ö.+üm қаңım*, 149: *ö.+üm қаңım*, 203: *ö.+süz ö.+i*

öglen-: kendisine gelmek

159: *timin ö.+di*

ögrünçülög: huzurlu

128: *uluğ ö. köñülin*

ögsire-: kendinden geçmek

158: *öz kemişti ö.+di*

ögük: sevgili

14: *amraq ö.+üm*, 16: *amraq ö.+üm*, 25: *amraq ö.+üm*, 45: *amraq ö.+üm*, 79: *ö.+üñüzni*, 145: *ö.+üküm*

ögür-: sevinmek

139: *ö.+diler sevintiler*

öl: nemli

3: *ö. yirig tarıyu*

ön-: ilerlemek, öne çıkmak

13: *taştın ilinçüke ö.+miş erdim*, 125: *otruö.+ti*, 143: *tuta ö.+tüm*, 167: *süre ö.+ti*, 168: *aşnu ö.+üp*, 169: *sürüg ud қамаğ ö.+tükte*, 212: *agzınızta ö.+ür*

öntür-: uğurlamak

84: *uzatıp ö.+di*, 90: *uzatı ö.+üp taluyқа ıttılar*

öñ: doğu, renk

25: *ö.+i barzun*, 39: *ö.+tün kidin*, 51: *suv ö.+lüg tağlar*, 106: *muntuda inaru ö.+tün yınak altun tağ*, 112: *ö.+tün*, 170: *ö.+i olğurtı*

öpüş-: öpüşmek

138: *isen tükel қаvışıp ö.+ti*

ötkürü: ötürü

195: *ö. umadılar*

ötle-: nasihat etmek

66: *edgüke ö.+yür biz*

ötrü: sonra

ötüg: müracaat

42: *қаңı illikke ö. birdi*, 43: *bu ö. savişidip*, 70: *ö. birdiler*, 71: *ö. birdiler*, 120: *ö. birdi*

ötün-: arz etmek

11: *ınçe tip ö.+ti*, 13: *ınçe tip ö.+ti*, 21: *ınçe ö.+ti*, 24: *ınçe tip ö.+tiler*, 25: *ınçe tip ö.+tiler*, 60: *tip ö.+ti*, 68: *ınçe tip ö.+ti*, 76: *ö.+tiler*, 79: *tip ö.+ti*, 87: *ınçe tip ö.+ti*, 106: *ınçe tip ö.+ti*, 121: *ö.+tiler*, 130: *ınçe tip*

ö.+ti,156: *tip* ö.+ti, 203: *inçe tip*
ö.+tiler

ötürükiye: az sonra

26: *anta* ö.

öz: kendi.

8: ö. *igidür*, 33: ö. *kazgançım*, 77:
tigin ö.+i *barıp*, 149: ö.+üm, 153:
ö.*içinçiz*, 158: ö. *kemişti*, 164: ö. *kadını*
yirişe, 174: ö. *evişe*, 181: ö. *igideyim*,
211: ö.

özlüg: canlı

3: *sansız tümen* ö. *ölürür*

-S-

sakın-: düşünmek

28: *inçe tip* s.+tı, 33: *tip* s.+tı, 40:
kanturğalı s.+sar, 85: *inçe tip* s.+tı,
103: *tunturğalı* s.+tı, 122: *inçe tip*
sakınç s.+tı, 149: *tip* s.+tı, 161: *inçe*
tip s.+tı, 172: *inçe tip* *sakınç* s.+tı,
192: *inçe tip* s.+tı

sakınç: düşünce

122: s. *sakıntı*, 149: *yek* s.+ı, 172: s.
sakıntı, 181: *edgü* s.+ıyaz

san: sayı

3: s.+sız *tümen* *özlüg*, 149: *utta* s.+sız
yir

san-: saymak

31: *oğul kızka* s.+maz

sanç-: saplamak, batırmak

149: *iki köz teglerip* s.+ayın, 150: *iki*
közüne s.+ıp, 151: *iki közümin teglerü*
s.+tı

sarığ: sarı

118: s. *altun yıp*

satığcı: tüccar

70: *biş yüz* s. *erenler*

satık yuluğ: ticaret

39: s.+ [k]a y.+[k]a

sav: söz

43: *bu ötüğ* s. *işidip*, 157: *bu* s. *işidip*,
162: *oğlum* s.+ı *edgü y[a]vlaş*
belgürginçe, 201: *kumarı* s., 202: *bu*
s.+ağ *işidip*, 212: *antağ çulvu* s.

savlığ: sözlü

145: *tigin küni* s. *üçün*

sayu: her bir

107: s. *birer ağuluğ yılan*, s. *tütün*
tüt[e]rçe

sep-: (malzemeyle) donatmak

83: *tiginke* s.+tı

seşil-: ayrılmak

204: *sevig y[i]me* s.+ür

sevig: seven

204: s. *y[i]me seşilir*

sevinçsiz: kadir kıymet bilmez

211: *ertinü* s. *er*

sıkta-: hıçkıra hıçkıra ağlamak

90: *ığlayu* s.+yu, 139: s.+ştılar, 151:
ıgladı s.+dı, 157: *kök t[e]ñri tapa*
ulıdı s.+dı, 202: *ulıdılar* s.+dılar

sın-: kırılmak

52: *kemi süsüp* s.+ur

sınuğ: kırık (parça)

143: bir k[e]mi s.+ın
sış: şiş
150: iki kamaş s. ilip, 169: közinteki s.+ın alıp
siñ-: yutmak
50: k[e]mi birle s.+ürür
soğançığ: tatlı, hoş
127: tatılgı s. nom
soķuş-: birbirine çarpmak
56: igr[i]kşilür yürür s.+ur
sola-: bağlamak
92: k[e]mi s.+p turğurdi
son: zincir
92: yiti timir s., 95: t[i]mir s.
soy-: deri yüzmek
8: terisin s.+ar
sögüt: ağaç
206: k[e]reklig yimiş s.+iñ, s. tepregey
sön: uzun zaman
149: s.+de berü
sözle-: söylemek
172: belgürti s.+ser, 193: ilitgeli s.+di, 213: ezük s.+mez m[e]n
suk-: galamak
3: kuş kuzgun s.+ar yoriyur
suv: su
3: kuruğ yirig s.+ayu, 51: s. önlüg tağlar, 54: s.+da, 56: s., 79: ol taluy s.+ı, 84: erenniñ aşı s.+ı, 101: bilçe boğuzça s.+da, 120: yir s.+d[a]kı,

152: yir s. irsi, 200: koltğuçularağ aşın s.+ın
suvçı: denizci
69: yirçi s. kimiçi, 72: bir edgü alp yirçi s.
suyluğ: günahkâr
134: bu s. etö[z]de
sür-: sürmek, önüne katmak
167: biş yüz ud s.+e önti
sürüg: sürü
169: s. ud
süs-: toslamak
52: kemi s.+üp sinur
süzül-: 1. tükenmek, 2. inanmak
21: ağı barım arısar s.+ser, 129: sevinti s.+ti
-T-
tağ: dağ
51: suv önlüg t.+lar, 160: altun t., 107: ol altun t.+ka
taķı: ve, başka
tal-: kendinden geçmek, bayılmak
158: ögs[i]redi t.+tı
talım: canavar
49: t. balık
taluy ögüz: okyanus
41: t. ö.+ke, 42: t. ö.+ke, 91: t. ö.+ke tegip, 93: t. ö.+ke, 136: t. ö.+ke
tamu: cehennem

30: t.+luk bolur

tañ: 1. tan, 2. harikulade

93: t. tañlayur erken, 98: t. adınçığ erd[i]ni yinçü, 118: t. arıg kızlar, 188: t. adınçığ tatağl[i]g aş

tañla-: tan ağırmak, 2. hayran kalmak

93: tañ t.+yur erken, 119: tigin körklerin t.+p, 187: t.+yu isirgeyü

tapa: -e doğru

77: kañı kan t. kiğürdi, 157: kök t[e]ñri t.

tapağ uduğ: izzet ve ikram.

132: t.+ın u.+ın aşadı

tapın-: saygı göstermek

131: t.+alım odunalım, 188: t.+urlar erti

tapla-: onaylamak

41: alkını t.+madı, 82: kamağ t.+mış için

tarı-: tarla sürmek

3: öl yirig t.+yu, 4: tariğ t.+yu, 37: tariğ t.+mağta

tariğ: tarla

4: t. tariyu, 37: t. tarımağta

tariğçi: çiftçi

2: t.+larağ körür erti

tart-: çekmek

206: ışığ t.+ğ[a]y m[e]n

taş: dış

1: t.+garu ilinçüke, 2: balık t.+tın, 13: t.+tın ilinçüke

tatıg: tatlı

127: t.+lıg soğançığ nom

tavar: dünyalık

40: t. kazğanmağ neñ

tebre-: kımıldamak

105: t.+yü yoriyu

teg: gibi

teg-: değmek, ulaşmak

91: taluy ögüzke t.+ip, 96: erd[i]nilig otruğka t.+diler, 101: otruğka tağka t.+di, 107: ol altun tağka t.+ser, 108: [balık kapağ]ına t.+di, 112: kapağka t.+di, 117: ordu kapağka t.+di, 122: neñ t.+megey, 136: kadaşına t.+ürdi, 137: anta t.+dükte, 140: isen t.+di mü, 149: bu erd[i]ni birle t.+dükte, 153: sizni bodunğa t.+ürgey m[e]n, 155: bodunğa t.+di, 164: öz kadını yiriñe t.+di, 194: t.+ürü, 195: t.+ir için, 206: borlukta t.+m[i]şte

tegin-: ermek, ulaşmak

21: yazukka tüşe t.+megey, 134: kurtulmağ yolka t.+elim, 192: kınka t.+ür m[e]n,

teglar-: oymak

149: iki köz t.+ip, 151: iki közümin t.+ü sançtı

teginç: girdap

55: uluğ t.

temir: demir

95: t. son, 95: t. ışığ

teñri: 1. efendi, 2. tanrı, 3. gök

14: yir t. törümişte berü, 21: t.+m, 24: t.+m, 57: t. topınar, 79: t. teg erd[i]ni, 87: t.+m, 107: t.+m, 152: yir suv irsi t., 155: t.+si, 157: kök t. tapa

teri: deri

8: *t.+sin soyar*

tez-: kaçmak

150: *s[a]nçıp t.+ti*, 153: *t.+ip bardı*

tıd-: engellemek

60: *t.+mazun*, 81: *t.+u umadım*

tıdıg: engel

23: *küniye t.+sız birdi*

tın-: nefes almak

97: *anta t.+tılar*, 103: *t.+turgalı sakıntı*

tın: nefes

107: *ağu t.+ı*

tınlıg: canlı

4: *t.+larağ ölüür*, 5: *amarı t.+lar*, 8: *amarı t.+lar*, 13: *yok çığay emgekl[i]g t.+larağ*, 30: *ol t.*, 40: *kamağ yirtünçüdeki t.+larnıñ küsüşin*, 79: *ol üküş t.+lar*, 98: *kamağ t.+larğa*, 130: *yok çığay irinç y[a]rl[i]ğ t.+larğa*

tıt-: unutmak

107: *m[e]ni t.+mañ*, 134: *mini t.+mañ*

tigin: hanzade

9: *bodis[a]v[a]t tigin*, 10: *edgü ögli t.+ig*, 11: *t.*, 13: *t.*, 15: *t.*, 27: *t.*, 28: *t.*, 41: *t.*, 45: *t.+ke*, 60: *t.*, 63: *t.*, 68: *t.*, 69: *t.+ke*, 71: *edgü ögli t.+ke*, 77: *t.*, 80: *t.*, 83: *t.+ke*, 85: *t.+ke*, 87: *içim t.+ke*, 90: *edgü ögli t.+ig*, 93: *edgü ögli t.*, 96: *t.*, 98: *t.*, 99: *anyıg ögli t.+ig*, 100: *t.*, 101: *edgü ögli t.*, 106: *t.+ke*, 109: *t.*, 111: *t.*, 115: *t.*, 119: *t.*, 120: *t.*, 124: *t.*, 130: *bodis[a]v[a]t tigin*, 132: *edgü ögli t.*, 140: *t.*, 141:

anyıg ögli t., 142: *t.*, 144: *t.+ke*, 145: *t.*, 147: *edgü ögli t.*, 149: *anyıg ögli t.*, 151: *edgü ögli t.*, 153: *t.*, 154: *edgü ögli t.*, 164: *edgü ögli t.*, 168: *t.+ig*, 172: *t.*, 173: *t.*, 178: *t.*, 181: *t.*, 184: *t.*, 190: *t.*, 192: *t.+ig*, 193: *t.+ig*, 194: *t.*, 200: *t.*, 204: *t.*, 205: *t.*, 208: *t.+niñ*, 210: *t.*, 211: *t.+ke*, 212: *t.+ke*, 213: *t.*

tile-: dilemek

130: *burkan kutın t.+yü*, 182: *bir kuñkau t.+p*

timin: demin

159: *ür kiç t.*, 210: *amtı t.*

tip: diye

tirig: sağ

156: *t. oztum*

tiril-: toplanmak

70: *biş yüz satıgçı erenler t.+ip*

toğa: kör

173: *t. yok çığay buşıçı*

tokı-: 1. vurmak, 2. dokumak

5: *qars t.+yur*, 93: *uluğ küvrüg t.+tıp*, 95: *küvrüg t.+p*

tol-: doluşmak

187: *t.+ı tururlar erti*, 208: *t.+u boltı*

ton: giysi, don

200: *t.+ı etüki*

topın-: yarılmak

57: *teñri t.+ar*

torçı: tor ile avlanan avcı

4: *avçı t. tuzakçı*

töñit-: başını eğmek

63: *başın t.+ip*
törtünç: dördüncü
55: *t.*
törü: töre
24: *il t., 204: bu yırtınçü t.+si*
törü-: yaratmak
14: *yir t[e]ñri t.+mişte berü*
töz oğuş: soy sop
172: *t.+ümin o.+umın belgürti sözleser*
tur-: 1. kalkmak, 2. durmak
63: *yok[k]aru t.+ğalı, 91: yiti kün t.+up*
turğur-: kaldırmak, durdurmak
65: *ıglayu busanu t.+up, 92: k[e]mi solap t.+dı, 170: kapağçı er t.+up*
tuş-: karşılaşmak
49: *sağlanmadın t.+ar*
tutuz-: emanet etmek
78: *siziñe t.+ur m[e]n, 99: k[e]mi t.+up yant[u]ru itti, 175: uluğ kiçikke t.+tı*
tuzakçı: tuzak ile avlanan avcı
4: *avçı torçı t.*
tüke-: yetmek
81: *erkim t.+medi*
tükegüçe: alabildiğince
98: *kemike t. urup*
tüketi: tamamen, tam anlamıyla
84: *ne k[e]rgekin alku t. birip, 98: t. as[i]ğ tusu kılı, 200: tonı etüki kopy t. kıltı*

tümen: on bin
3: *sansız t. özlüg*
tüñür: dünür
166: *t. büşük bolmuş erti*
türlüg: çeşitli, türlü
48: *biş t. ada*
tüş-: düşmek
21: *yazukka t.+e teginmegey ertimiz, 158: ölüg teg kamılı t.+ti*
tüt-: tütme
107: *sayu tütün t.+ [e]rçe ol*
tütün: duman
107: *sayu t. tüt[e]rçe ol*
-U-
u-: muktedir olmak.
43: *neñ kikiñ birü u.+madı, 81: tıdu u.+madım, 98: as[i]ğ tusu kılı u.+mağay m[e]n, 105: yoriyu u.+madı, 153: emgekin körü u.+matın, 195: ötkürü u.+madılar*
uçuz: değersiz, hafif
85: *u. bolğay m[e]n*
ud: sığır
8: *yunt u. çoğar, 167: biş yüz u. süre önti, 169: sürüg u.*
udçı: sığırtmaç
167: *kan u., 171: u. er, 174: u.er, 179: u. erke, 180: u. er, 182: ol u. er*
uduz-: götürmek
164: *wakşığı u.+up, 183: anta u.+up*

uğ-: anlamak

178: *kalıtı tigin u.+tı*

uladı: ve

ulı-: feryad etmek

157: *kök t[e]ñri tapa u.+dı,*
202: *u.+dılar sıktadılar,* 203: *injek teg*
u.+yu

uluğ: büyük, ulu

21: *ağıçı u.+ı,* 55: *u. tegzinç,* 93: *u.*
küvrüg, 122: *u. küçlüğ kutluğ*
bod[i]s[a]v[a]tlar, 128: *u.*
ögrünçülüğ köñülin, 134: *u. küsüşin,*
175: *u. kiçikke*

ulus: ulus

9: *bu u. bodun,* 72: *baranas u.+ta,* 80:
u., 90: *u. bodun,* 120: *baranas*
u.+tağı, 160: *baranas u. bodunı,* 186:
u. bodun, 189: *ol u.+ta,* 195: *balık*
u.+ta, 212: *baranas u.+tağı*

una-: razı olmak

63: *aş aşığalı u.+madı,* 65: *neñ*
u.+madı, 66: *u.+masar,* 94:
neñu.+madılar

ur-: 1. vurmak, 2. koymak

54: *yekler u.+up,* 98: *kemike tükegüçe*
u.+up, 163: *kınlıkta u.+dular,* 206:
miniñ eligde u.+uñ

uz: usta

6: *adruğ u.+lar,* *u. işin işleyür*

-Ü-

üçün: için

üçünç: üçüncü

54: *ü.*

üküş: çok

13: *ü. yok çığay,* 34: *ü. bolur,* 79: *ol*
ü. tınl[i]glar, 196: *ü. bilge kişiler*

ül-: parçalanmak

57: *k[e]mi aqtarılır ü.+ür*

ünte-: seslenmek

95: *kim neñ ü.+meser,* 155: *t[e]ñrisi*
ü.+yü

ür kiç: uzun süre

159: *ü. k. timin*

üze: 1. ile, 2. üzerine

33: *öz kazğançım ü. edgü kılınç,* 126:
orunluk ü. olğurtı, 206: *yimiş söğütiñ*
ü. birer çıñratğu

üzül-: kesilmek

19: *kol[t]ğuçılar ü.+medi*

-W-

Wakşığ: Aksakal

164: *kutı w.+ı*

-Y-

yadıl-: yayılmak

18: *tört bulunğda y.+tı*

yalğa-: yalamak

169: *tilin y.+p*

yalğan: yalan

212: y. tip, 214: siziñ y. köni sözüñüzni

yalñusķıya: yalnız başına

107: siz y. qalır

yanturu: geri

99: y. itti

yara-: yaraşmak, uygun olmak

131: y.+ğay öñre, 181: küden ür tursar y.+maz

yarat-: yap

91: k[e]mi y. + [t]ı

yarlıķ: ferman

60: bu y. işidip, 64: y. bolmaz erser, 69: y. y[a]rl[i]ķadı, 70: bu y. işidip

yarlıķa-: ferman buyurmak

10: inçe tip y.+dı, 14: inçe tipy.+dı, 16: inçe tip y.+dı, 22: inçe tip y.+dı, 25: inçe y.+dı, 28: inçe y.+dı, 45: inçe y.+dı, 61: y.+madı, 69: y[a]rl[i]ķ y.+dı, 78: inçe tip y.+dı, 81: inçe tip y.+dı, 89: tip y.+dı, 93: inçe tip y.+dı, 95: y[a]rl[i]ķ y.+p, 98: inçe tip y.+dı, 123: tip y.+dı, inçe tip y.+dı, 204: inçe tip y.+dı

yaru-: açılmak

207: bir közüñüz y.+zun, 208: bir közi y.+dı,

yat-: 1. yatmak, 2. bulunmak

63: yirde y. + [i]p, 107: alķu ağuluğ luular yılanlar y.+ur, 162: kınlıkta y.+zun, 168: y.+ğurup

yavlaķ: kötü

87: edgü y. bolsar, 88: kılınçı y. üçün, 162: savı edgü y. belgürginçe

yaz-: günah işlemek

207: erke y. +tım yanltım erser

yazuķ: günah, kabahat

21: y.+ka tüşe teginmegey ertimiz, 207: y.+um yok erser

yek: şeytan

54: y.+ler urup, 149: y. saķınçı kirdi

yet-: tutmak

77: kılın y.+ip

yıgla-: ağlamak

27: y.+yu barsar

yıñaq: taraf

106: maru öñtün y.

yıp: ip

109: erd[i]nilig y., 113: kümüş y., 118: sarığ altun y.

yir- yarsı-: yüksünmek

211: y.+metin y.+matın

yırıg: şarkı

187: y. tañlayu

yırla-: (şarkı) söylemek

181: ağzım y.+yu, 185: ağzı y.+yu

yigrek: değerli, daha iyi

98: y. çintamani erd[i]ni

yil: yel

57: kórķınçıg y.

yime: yine, ve

yimiş: meyve

192: edgü y.+ig, 198: y.+iñin, 206: y. sögütiñ üze

yimişlikçi: bağcı

199: y. er

yinçü: inci

16: avad[a]nka y. monçuk, 98: tañ adınçig erd[i]ni y.

yir: yer

3: kuruğ y.+ig, 11: bu ne emgeklig y. ermiş, 14: y. t[e]ñri, 63: y.+de yat[i]p, 64: bu y.+de, 79: ölüm y.+iñe, 87: ölüm y.+ke, 102: y.+i kumu alkı kümüş, 122: bu y.+ke, 129: bu y.+ke, 149: sansız y., 164: öz kadını y.+iñe

yirçi: kılavuz.

69: kim y. suvçı kimiçi bar erser, 72: biredgü alp y. suvçı, 76: y.+ke, 101: y. avıçka, 107: edgü köni yolçı y., 153: y.+lep

yirtünçü: yeryüzü

40: kamağ y.+deki tnl[i]ğlarnıñ küsüşin, 130: bu y.+de, 204: bu y. törüsi

yiti: yedi

91: y. kün, 92: y. timir son, 97: y. kün, 101: y. kün, 107: y. kat karam, 131: y. kün, 132: y. kün

yitinç: yedinci

93: y. kün, 95: y. kün, 98: y. kün, 131: y. kün, 133: y. kün

yoğur-: geçmek

107: ol linhua yoluğ y.+u usar siz, anı y.+u usar siz

yoğad-: yok olmak

141: taluy içinte y.+tı, alkuy.+tı

yoğaru: yukarı

154: y. turdı

yoğla-: çıkmak, yükselmek.

149: içim kök t[e]nrike y.+ğay

yolçı: kılavuz

107: edgü köni y. yirçi

yorı-: yürümek, ilerlemek

15: tebreüyü y.+yu umadı, 93: aşnurağ y.+ñlar, 95: ışığ y.+dı, 101: bilçe boğuzça suvda y.+p, 105: tebreüyü y.+yu umadı, 149: sansız yir körü y.+mış k[e]rgek

yumbur-: devirmek

168: tiginig y.+u yatgurup

yunt: at

8: y. ud çoğar

yüñ: yün

5: y. eñirer

Kaynakça

- Alyılmaz, S. (1998). *Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının söz dizimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Arat, R. R. (2007). *Eski Türk şiiri*. Ankara: TTK Yayınları
- Argunşah, M. (1998). Dunhuang Mağarası'nda bulunmuş Buddhacılığa ilişkin Uygurca el yazması, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, (Metni düzenleyen, Fransızca'ya çeviren ve yorumlayan: James Russell HAMILTON, Türkçe çeviri: Vedat Köken, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 682, Ankara, 1998, XVI+324 s.). *Türk Dili*. S. 562. s. 249-253
- Bang, W. ve Gabain, A. v. (1930). *Uigurische studien*. Berlin: De Gruyter.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları
- Chavannes, E. (1914). Une version Chinoise du conte Bouddhique de Kalyânankara et Pâpamkara. *Toung Pao*. XV. s. 469-500
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford: Clarendon Press
- Coq, V. L. (1941). *Huastuanift* (çev: S. Himran). Ankara: Ulusal Matbaa
- Doğan İ. ve Usta Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı*. Ankara: Altınpost Yayıncılık
- Emmerick, R. E. (1973). Rewiev. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*. Vol. 36. No: 3. s. 693-696
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları
- Ercilasun, A. B. (2014). *Divânu lügati't Türk*. Ankara: TDK Yayınları
- Gabain, A. v. (2007). *Eski Türkçenin grameri* (çev: Mehmet Akalın). Ankara: TDK Yayınları

- Hamilton, J. R. (1971). *Manuscripts Ouigours de Touen- Houang: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en version Ouigoure*. Paris: Klincksieck
- Hamilton, J. R. (1998). *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası* (çev: Ece Korkut-İsmet Birkan, Yayınlayan: Mehmet Ölmez). Ankara: Simurg Yayınları
- Hamilton, J. R. (2011). *İyi ve Kötü Kalpli Prens Öyküsü* (çev: Vedat Köken). Ankara: TDK Yayınları
- Huart, C. (1914). Le conte Bouddhique des deux freres en langue Turque et en caracteres Ouigours. *Journal Asiatique*. C.3. No. 11. s.5-57
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: TDK Yayınları
- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca Türkçe sözlük* (çev: Günay Karaağaç). Ankara: TDK Yayınları. C.1
- Ligeti, L. (1998). *Bilinmeyen İç Asya* (çev: Sadrettin Karatay). Ankara: TDK Yayınları
- Müller, F. W. K. ve Gabain, A. v. (1946). *Uygurca üç hikâye* (çev: S. Himran). İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi
- Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.I ('-r)
- Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.II (r-ķ)
- Mütercim Â. (1888). *El-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye. C.III (ķ-v)
- Orkun H. N. (1940). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*. İstanbul: TDK Yayınları
- Orkun H. N. (2011). *Eski Türk yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları
- Pelliot, P. (1914). La version Ouigoure de l'histoire des Princes Kalyânankara et Pâpamkara. *Toung Pao*. XV. s. 225-272
- Schlingloff, D. (1976). Kalyānakārin's adventures. *Artibus Asiae*. Vol. 38, No. 1. s. 5-28

- Tekin, Ş. (1960). *Maytrisimit Burkancuların Mehdisi Maitreya ile buluşma Uygurca iptidaî bir dram*. Ankara: Sevinç Matbaası
- Tekin, Ş. (1976). Uygurca üzerine yeni yayınlar. *TDAY-B 1975-1976*, s.187-201
- Tekin T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları
- Tezcan, S. (1978). James Russell HAMILTON: Le conte Bouddhique du bon et du mauvais Prince en Version Ouigoure Mission Paul Pelliot documents conserves a la Bibliotheque Nationale III manuscrits Oigours de Tounen-Houang. Editions Klincksieck Paris 1971. 204 s. (163-204. sayfalar tıpkıbasım) 4°. *TDAY-B 1977*. s. 239-243
- Tezcan, S. (2001). Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe. *En eski Türk dili ve yazını*. Ankara: TTK Yayınları
- Tolkun, S. (2014). Orta-güney lehçelerinde kullanılan aq kılmak ve aq olmaq/bolmaq ile Türkiye Türkçesindeki ah etmek, ah almak, eh etmek deyimleri üzerine. *Türk Dünyası Araştırmaları*. C. 107. No. 210. S.85-96
- Tulum, M. (2000). *Tarihî metin çalışmalarında usul: Menâkıbu'l-Kudsiyye üzerinde bir deneme*. İstanbul: Deniz Kitabevi.
- Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: TDK Yayınları
- Tulum, M. M. ve Berdak, Y. (1994). *Sözlük-Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi-Özbekistan Türkçesi*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları
- Tulum, M. M. (1997). *Özbekçede tasvir yardımcı fiilleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tulum, M. M. (2013). Uygur Türkçesi metinleri I-II-III. *Uygur Türkçesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları. s. 32-73
- Yavuz, D. (2011). *Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, metin (çeviriyazı ve aktarım), dil incelemeleri (cümle bilgisi ve sözcük yapımı), indeks*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yıldırım F. vd. (2013). *Yenisey Kırgızistan yazıtları ve İrk Bitig*. Ankara: Bilgesu Yayınları

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8300799c.r=pelliot+chinois+3509.langEN> (Erişim Tarihi: 03.03. 2014)

Online TDK Türkiye Türkçesi Ağızlar Sözlüğü:

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas (Erişim Tarihi: 12.01.2015)